

ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM
HADTUDOMÁNYI KAR
Hadtudományi Doktori Iskola

NAGY-VARGÁNÉ JUHÁSZ ÁGNES

**AZ ÖNKÉNTES HADERŐ TARTALÉK BIZTOSÍTÁSÁNAK SZERVEZÉSI-
VEZETÉSI KÉRDÉSEI**

DOKTORI (PHD)-ÉRTEKEZÉS

TUDOMÁNYOS TÉMAVEZETŐ:

Prof. Dr. BOLGÁR JUDIT

egyetemi tanár

Budapest, 2010.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	4
Kutatási célkitűzéseim	5
Dolgozatomban az alábbi hipotéziseket kívánom igazolni	6
I. FEJEZET: A HADERŐSZERVEZÉS ELMÉLETI ALAPJAI ÉS A MAGYAR SZEMÉLYI KIEGÉSZÍTÉS TÖRTÉNETÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE.....	7
1. 1. A haderőszervezés elméleti megközelítése	7
1. 2. A magyar személyi kiegészítés történetének rövid áttekintése	9
1. 2. 1. A feudális állam haderőszervezése a török hódoltságig	9
1. 2. 2. A török hódoltság és a Habsburg-Magyarország.....	12
1. 2. 3. A két világháború közti Magyarország.....	20
1. 2. 4. A magyar hadkötelezettség a második világháborútól 2004-ig.....	23
1. 2. 5. Összegzés, következtetések	27
II. FEJEZET: NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	28
2. 1. Az Amerikai Egyesült Államok személyi kiegészítési rendszere	28
2. 1. 1. Történeti áttekintés.....	28
2. 1. 2. Az USA személyi kiegészítési rendszere napjainkban	37
2. 1. 3. Összegzés.....	44
2. 2. Svájc haderőrendszere	45
2. 2. 1. Összegzés.....	53
2. 3. Németország haderőrendszere	54
2. 3. 1. Összegzés.....	63
2. 4. Következtetések.....	64
III. FEJEZET: A TÁRSADALOM ÉS A HONVÉDELEM KAPCSOLATÁNAK VIZSGÁLATA AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZER TÜKRÉBEN.....	66
3. 1. A hadsereg és a civil társadalom lehetséges kapcsolódási pontjai	66
3. 2. Empirikus kutatás a ZMNE polgári hallgatói körében	73
3. 3. Összegzés.....	78
IV. AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZER MAI HELYZETE	80
4. 1. A tartalékos állománnyal kapcsolatos kezdeményezések	80
4. 2. Az önkéntes tartalékos rendszer kialakításának folyamata	86

4. 2. 1. Jogszabályi feladatok – 2003.....	87
4. 2. 2. Felülvizsgálat és új célkitűzések.....	88
4. 2. 3. Az önkéntes tartalékosok felkészítésének és kiképzésének kidolgozása.....	92
4. 2. 4. Az önkéntes tartalékos rendszerrel kapcsolatos ágazati feladatok	93
4. 3. Összegzés.....	94
4. 4. Javaslatok.....	95
4. 4. 1. Az önkéntes tartalékos katonai szolgálat célja.....	95
4. 4. 2. Önkéntes tartalékos rendszer személyi biztosítása	96
4. 4. 3. Az Önkéntes tartalékos állomány lehetséges feladatai minősített időszakban ...	99
4. 4. 4. Az ÖTR nyilvántartása	102
4. 4. 5. Infrastruktúra	102
4. 4. 6. Munkáltatói kompenzációs rendszer kiépítése és a munkajogi védelem biztosítása.....	103
4. 5. Összegzés.....	105
BEFEJEZÉS	107
Az elvégzett tevékenység összegzése, hipotéziseim igazolása	107
A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága.....	109
FELHASZNÁLT IRODALOM	110
MELLÉKLETEK	116
TUDOMÁNYOS PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	117

„Miért harcolunk?...
Egyszerűen és prózaian arról van szó:
a legnemesebb küldetés, amit egy ember csak magára vállalhat,
az, hogy készen áll halandó testét pajzsként
szeretett hazája és a háború vigasztalan pusztítása közé állítani.”
(Robert A. Heinlein)¹

BEVEZETÉS

2004-ben a magyar Országgyűlés az új Honvédelmi törvény elfogadásával eltörölte békeidőszakban az általános hadkötelezettséget. A megváltozott nemzetközi biztonsági helyzet egy hatékony, képesség- és feladat orientált, korszerű haderő fenntartását kívánja meg. Az önkéntesség alapján szerveződő, kisebb létszámú professzionális haderőnek meg kell felelnie a XXI. századi új típusú kihívásoknak, közöttük a NATO és EU tagságunkból eredő kötelezettségeknek – külföldi missziós szerepvállalásoknak. Az önkéntes haderőre történő áttérés idején és az elmúlt időszakban, nagy hangsúly helyeződött, az alaprendeltetés és a nemzetközi feladatok ellátására képes személyi állomány biztosítására, de háttérbe szorult a tartalékképzés kérdése. Az elmúlt években bebizonyosodott, hogy az új típusú haderő fokozatosan bővülő feladatrendszerrel nem képes hatékonyan reagálni, segítséget nyújtani egy esetlegesen bekövetkező váratlan esemény során. Ennek oka, hogy nem rendelkezik szükség esetén mozgósítható tartalékokkal. Nemzetközi példák is igazolják, hogy az önkéntes haderő békeidejű kiegészítésének egyik módja, az önkéntes tartalékosok (továbbiakban: ÖT) bevonása lehet. Elméleti, törvényi szinten és jogszabályokban már több éve létezik az önkéntes tartalékos rendszer² (továbbiakban: ÖTR), de gyakorlatilag nem jött létre. Az ÖTR-rel kapcsolatos hivatalos tájékoztatók szerint *„az elmúlt időszak tapasztalatai azt mutatják, hogy az önkéntes katonai szolgálat iránt való érdeklődés társadalmi szinten alacsony”*³ Ez a megállapítás különböző megállapítások szerint nem megalapozott, mivel a társadalomban meg volt és meg van a jelentkezési hajlandóság. Kutatásaim szerint a

---

¹ Robert Anson Heinlein: Csillagközi invázió; Budapest, N&N Kiadó, 1998., pp. 102-103.

² Az államilag szervezett és anyagi támogatásban részesített, a haderő közvetlen támogatására szerződött, önkéntes tartalékosokból álló szervezetet értjük alatta. Forrás: Czuprák Ottó: Paradigmaváltás a katonai tartalék erőknél; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 9. szám. pp. 118-129.

³ http://www.hm.gov.hu/miniszterium/mh_onkentes_tartalekos_rendszere - letöltés ideje: 2010.06.15.

sikertelenség valódi okát mélyebben kell keresni. Ebben a biztonságpolitikai értékelések, a honvédség feladatai és feltételei között tartósan megbomlott egyensúly és az ebből következő permanens változások egyaránt szerepet játszhatnak.

Az ÖTR újrakezdett tervezése a szükségesnél bonyolultabb igényeket tételez, ezért túlzottak a költségei, illetve a számvetett társadalmi terhei. Megítélésem szerint a kitűzött ÖT létszám, az önkéntes haderőben szolgálatot vállaló szerződéses állomány visszabiztosításával,⁴ és a felsőoktatásban tanulók megnyerésével biztosítható lenne. Ez utóbbi megállapításomat támasztja alá, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (továbbiakban: ZMNE) ZMNE civil hallgatóinak körében végzett empirikus kutatásom.

A személyi állomány biztosításához szükséges munkáltatói program részleteinek kidolgozása, az ÖTR hátráltató tényezője. Véleményem szerint Magyarországon szükséges a munkáltatói kompenzáció, de nem lehet teljes csak részleges.

Disszertációmban vizsgálom a társadalom és honvédség viszonyát, mivel az önkéntes haderő létrejöttének következményeként a Magyar Honvédség életéről és alakulásáról szóló információhalmaz korlátozott mértékben jut el a társadalom egészéhez. A „kötelező” jelleg megszüntetésével, eltűnt a családok életéből a férfiakat érintő sorkatonai szolgálat, és ezáltal jelentősen szűkült az a célcsoport is, amelynek tagjai valamikor közvetlen kapcsolatban voltak a katonai szolgálattal. „Az önkéntes rendszerre való áttéréssel alapjaiban változik meg a társadalom tagjainak személyes teherviselése a védelemből.”⁵ Az önkéntes haderő idején a társadalom és honvédség kapcsolatának erősítésére és a honvédelmi nevelésre különös gondot kell fordítanunk, hiszen a tartalékképzés személyi állományát is a társadalom „önkéntesei” alkotják majd.

Kutatási célkitűzéseim

- Történelmi és nemzetközi példákon keresztül *bemutatom* a tartalékképzés problémáit, társadalmi és szervezési kérdéseit;
- *Feltárom és elemzem* a társadalom és a honvédség viszonyának alakulását és az ezzel összefüggésbe hozható ÖTR jelenlegi állapotának okait;
- Empirikus kutatással *bemutatom* a ZMNE polgári hallgatóinak tájékozottságát és ÖT szolgálatvállalás iránti hajlandóságát;
- *Bemutatom és elemzem* az ÖTR hazai kezdeményezéseit és feltárom mai helyzetének valós indokait;

---

⁴ A tisztán önkéntes haderőben szolgálatot vállaló szerződéses katona a szerződéskötés alkalmával vállalja, hogy leszerelése után önkéntes tartalékos állományba kerül.

⁵ Krizbai János: Milyen lesz az önkéntes haderő? című kézírata

- *Megvizsgálom* a visszabiztosítás jelentőségét és ezzel összefüggésben a munkáltatói támogató program alkalmazásának mértékét és szükségességét;

Dolgozatomban az alábbi hipotéziseket kívánom igazolni

- Funkcióiból következően a hadseregek fenntartásának, működésének egyik sarokköve a békeidőben kialakított tartalékképzés.
- A magyar ÖTR sikertelenségének okai közé sorolható, hogy a tisztán önkéntes haderőre történő drasztikus átállás során, a tartalékképzés vezetési és szervezési feltételei nem alakultak ki illetve, hogy nem volt mögötte valós politikai akarat.
- Az ÖTR potenciális jelöltjei lehetnek azok a felsőoktatásban tanuló vagy tanulni vágyó fiatalok, akik tanulmányaik honvédségi finanszírozása, vagy egyéb motiváció esetén hajlandóságot mutatnak a szolgálatvállalás iránt.
- Az ÖTR személyi állományának másik alappillére a tisztán önkéntes haderőben önként szolgálatot vállaló tiszti, tiszthelyettesi állomány visszabiztosítása.
- A társadalom és honvédség viszonyának erősítésével, illetve az ÖTR megfelelő infokommunikációjával a kitűzött létszám toborzása megvalósítható lenne széleskörű munkáltatói program kidolgozása nélkül is.

Alkalmazott kutatási módszerek

- általános – átfogó történeti, kronologikus vizsgálati módszer;
- összehasonlító módszer – elsősorban a nemzetközi példák elemzésénél;
- elemzés módszere – részletes és átfogó helyzetelemzés-helyzetértékelés;
- empirikus kutatási módszer – a ZMNE civil hallgatóinak kérdőíves felmérése.

Az empirikus kutatást rendszeres interjúkkal, szakmai konzultációkkal egészítettem ki. Ennek megfelelően folyamatosan egyeztettem a ZMNE Védelmi Igazgatási Tanszék oktatóival, a Kormányzati Koordinációs Bizottság munkatársaival és a témában publikált és kutatásokat végzett szakemberekkel.

A fentiekén túl a disszertáció elkészítése során széleskörű szakirodalmi kutatást végeztem és az ezekből levonható tapasztalatokat beépítettem dolgozatomba. A téma aktualitása megkövetelte a szinte naponta felmerülő új elgondolások és elképzelések – cikkek, tanulmányok – folyamatos követését és tanulmányozását. A nemzetközi példák bemutatása során tapasztaltam, hogy a hazai szakirodalom szegényes a témában, ezért a naprakész adatok és információk megszerzése érdekében nagy mennyiségű külföldi szakirodalmat dolgoztam fel.

I. FEJEZET: A HADERŐSZERVEZÉS ELMÉLETI ALAPJAI ÉS A MAGYAR SZEMÉLYI KIEGÉSZÍTÉS TÖRTÉNETÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

1. 1. A haderőszervezés elméleti megközelítése

Értekezésem alaptémája az önkéntes haderőre történő átálláshoz kapcsolódóan a tartalékképzés problémaköre. A rendszerváltás utáni Magyar Honvédség kialakítását célzó tervezési folyamatok, a kitűzött feladatok többször lényegesen módosultak, amelynek okai között szerepeltek külső, nemzetközi és hazai belső tényezők is. A külsők között kell megemlíteni a kétpólusú világ megszűnésén túl, a nemzetközi biztonsági környezet radikális változásait, benne a szövetségi rendszerek átalakulását. Belsőkhöz kiemelhetők a gazdasági válság közepette kialakuló piacgazdaság forráshiányai, a politikai akarat változásai, és a szervezés-tervezés problémái is.

Az önkéntes haderőre történő áttérés folyamatának szervezési oldalról történő megközelítésekor fontos kiemelnünk, hogy a Magyar Honvédség egy centrális, bürokratikus szervezet. A szervezetek klasszikus besorolása szerint két fő típust különböztetünk meg: a közszférában és magánszférában működő szervezetek.

„A közszférában működő szervezeteket az adófizetők pénzéből fenntartott más szervezetek (önkormányzat, állam) tartják fenn. E szervezetek feladata a szűkebb vagy tágabb közösség szolgálata, következésképpen a haszon, amely e szervezetek működése folytán keletkezik, az egész közösségé.”⁶ „A közösségi szükségletek léte és mértéke azonban mindig az adott közösséget vezető politikai erők értékeitől, ideológiai nézeteitől függ. Ennek következtében a köztulajdonban lévő szervezetek költségvetése politikai elhatározások függvénye, és Kornai János kifejezését használva: költségvetésük puha.”⁷

A szervező tevékenység az emberi lét születésével egyidős fogalom. Az eredményes munka és a tudatos cselekedetek alapja, a munka céljának és eszközeinek összehangolása. Kezdetben a szervezés alapjait a gyakorlat során szerzett tapasztalatok jelentették és ezek szálltak apáról fiúra. „A szervezés (azonban) csak a termelőerők fejlettségének magasabb fokán vált elkülönült, a tervezés, irányítás, végrehajtás, ellenőrzés egészét átfogó, a gazdaságosság mellett a munka összefüggéseit is figyelembevevő vezetési funkcióvá.”⁸ Napjainkban a szervezés önálló szakterület és önálló tudomány. A szervezési ismereteket

---

⁶ Csepeli György: A szervezkedő ember; Osiris Kiadó, Budapest, 2001., p. 25.

⁷ Uo.

⁸ Dr. Ladó László: Szervezéstudomány és –módszertan; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979., p.11.

magas szinten művelő szakemberek állnak rendelkezésre, hogy a felmerülő szervezési feladatokat a lehető leghatékonyabban és eredményesen oldják meg. De mit is értünk magán a szervezés fogalmán?

A szervezés a célelés eszköze ősidők óta. Ez az alapvető definíció máig megállja helyét, de folyamatosan bővülő ismeretanyaga révén a célelés tudományává vált.⁹

A szervezéstudomány viszonylag fiatal diszciplína ennek ellenére a szervezés fogalmának számos meghatározásával találkozhatunk, ugyanis a tudományág művelői egymástól eltérő megközelítésben határozzák meg a szervezés fogalmát.

Egyik megközelítésben „...a szervezés a társadalom alakításának és fejlesztésének fontos eszköze, bár a társadalmi viszonyok fejlesztésének alapját a társadalmi és a történelmi körülmények adják, de a szervezés lehetőségeit, alakító képességének méreteit és határait a társadalom feltételei határozzák meg.”¹⁰ Ilyen feltétel lehet a társadalom történelmileg kialakult struktúra rendszere, a társadalom termelési színvonala, az adott ország gazdasága, a politikai szféra szerepe, az emberek műveltsége és munkakultúrája.

Egy másik megközelítésben „a szervezés olyan alkotó szellemi tevékenység, amely meghatározott cél érdekében, az adott kor ismeretanyagának, tudományos eredményeinek intézményes felhasználásával munkafolyamatok és azok ellátására hivatott szervezetek

- létrehozására vagy
- fejlesztésére,

működésük rendjének tartalmi és formai előírására, a munkaerő, a munka tárgya, a munkamódszer és a munkaeszköz optimális összehangolására irányul.”¹¹

A fenti meghatározás számos olyan mozzanatot emel ki a szervezés munkafolyamatából, amelyet a Magyar Honvédség jelenleg is folyamatban lévő átalakítása során is hasznos lenne alkalmazni. Az önkéntes haderőre történő áttéréssel a honvédség céljai alapjaiban megváltoztak, amelyekhez a tervezés és szervezés folyamatát igazítani kell. A fenti fogalom meghatározásból fontos kiemelni, hogy utal a rohamosan fejlődő tudományos eredmények, kutatások alkalmazásának jelentőségére.

Az általános szervezéseméleti fogalmak meghatározási elvei alapján, a haderőszervezést tekinthetjük egyfajta ágazati szervezéstannak. Mindezek alapján a haderőszervezés fogalmának tekinthetjük az alábbi meghatározást.

---

⁹ Dr. Ladó László: Szervezésemélet és –módszertan; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979., p.22.

¹⁰ Dr. Szigeti Lajos: A haderő szervezésének elméleti kérdései; ZMNE Kiadó gondozásában, Budapest, 2004 p.13.

¹¹ Dr. Ladó László: Szervezésemélet és –módszertan; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979 p.24.

„A haderőszervezés olyan alkotó szellemi tevékenység, amely egyrészt a katonai szervezetek meghatározott feladatokra történő létrehozására, átalakítására, fejlesztésére (a korszerűsítésére) irányul; másrészt a katonai feladatok végrehajtására hivatott szervezetek működési rendje, tartalmi és formai követelményeinek összehangolására, valamint a tevékenységek és erőforrások (anyagi javak, eszközök) egymáshoz rendelésére törekszik.”¹²

A fenti fogalom meghatározás mellett fontos kiemelnünk a honvédség már említett bürokratikus szervezetéből adódó különleges helyzetét. Ugyanis „a katonai szervezési tevékenység mindenkor feltételez egy politikai (egy hatalmi) döntést, amely – normális társadalmi viszonyok között – a befolyásoló tényezők elemzésén alapul. A politikai döntés alapján, a szervezési tevékenység abból indul ki, hogy a politikai (a hatalmi) döntés milyen feladatot szabott meg az adott szervezetnek.”¹³

A Magyar Honvédség jelenlegi átszervezését tárgyalva, tudatos szervezettervezésről beszélünk, amelyben a változtatási törekvések célja, a szervezeti struktúra, benne a teljes katonai hierarchia. „Ennek eszköze a megalapozott gondolati előkészítés, azok részletes leírása, racionális megfogalmazása (az egyes opciók lebontása a katonai szervezetek szintjéig) és a szervezeti tevékenység- és magatartásszabályok segítségével történő megvalósítása. A szervezettervezés ebben az értelemben egy olyan szervezetelméleti modellhez kapcsolódik, amelynek a lényege az, hogy a szervezet, illetve a szervezeti struktúra a vezetés legfontosabb eszköze az általános célok elérése érdekében.”¹⁴

1. 2. A magyar személyi kiegészítés történetének rövid áttekintése

1. 2. 1. A feudális állam haderőszervezése a török hódoltságig

Honfoglaló őseink katonai szervezete a törzsi viszonyokat jellemezte, mivel a születéskor betöltött társadalmi szerep eleve meghatározta „munkakörét”. Természetesen az átjárás itt is adott volt, s a katonai pálya volt a legjobb lehetőség a társadalmi felemelkedésre. Ez a demokratikus katonai rendszer a letelepedett társadalmi viszonyokkal szükségszerűen változott. A hűbéri társadalom meghonosításával a külföldi lovagok, és a hozzájuk hasonlóvá váló magyar főurak és kíséreteik adták a hadsereg gerincét. Az ő életük egyik sarkköve volt az ország, vagy a saját érdekükben folytatott katonáskodás. A hadsereg másik fontos rétegét

---

¹² Dr. Szigeti Lajos: A haderő szervezésének elméleti kérdései, Egyetemi jegyzet, Budapest, 2004., p.117.

¹³ Dr. Szigeti Lajos: A haderő szervezésének elméleti kérdései, Egyetemi jegyzet, Budapest, 2004., pp.117-118.

¹⁴ Krizsbai János: A képesség alapú önkéntes haderő kulcsa a szervezeti teljesítmény javítása; Hadtudomány, 2007. évi 1. szám, p.28.

alkották Szent István korában a fegyveres szabadok (miles), akiket a szabadságukat folyamatosan elvesztő réteg egészített ki.¹⁵

A XII. századra kialakuló várrendszer és a folyamatosan csökkenő királyi birtok megváltoztatta a hadsereg összetételét. Lényegében megszűnt a szabad harcosok rétege, de ellentétként a várak katonasága felduzzadt, mely magába olvasztotta az úr kíséretét is, s ez a réteg adta a királyi had, majd a vár birtokában a későbbi földesúr seregének gerincét. Így a kis létszámú, folyamatosan katonáskodó, s ezért anyagi kompenzációt élvező bandériális haderők jelentették az ország fő erejét. Ezek főleg királyi, főúri bandériumokat takartak, akik elég jövedelemmel bírtak a folyamatos készenlétre. A vármegyei bandériumok nem rendelkeztek megfelelő kiképzéssel és elegendő felszereléssel az adott kor háborúhoz, amely sok háborúban hátráltatta a hadsereget. Jelentős tényezőkké váltak, akár a király ellenében is a nagy létszámú magánhadseregek.

Az Anjou-kor elején megvívott pártháborúk megszüntették a lázadás lehetőségét, de nem találtak megfelelő hadkiegészítési rendszert. Luxemburgi Zsigmond az 1396-os nikápolyi csatavesztés után az egyre fokozódó török nyomás hatására megpróbált változtatni a haderőn. Elkezdte kiépíteni a végvárrendszert, s az 1435-ös törvényeihez vezető út megmutatta a terület alapú hadkiegészítési rendszer szándékát, amely egy állandó hadsereg vízióját takarta. Az alap már nem a vármegye volt, hanem a jobbágytelek: *„tudniillik minden harminczhárom jobbágy után, kiknek a többi jobbágyok módjára azokban a falukban, a hol laknak, külön telkeik és földeik vannak és a kik a többi jobbágyokkal együtt bért, rovatalt fizetnek, munkát vagy más urasági szolgálatot teljesítenek, egy tegzes lovast; száz után pedig hármát és így következetesen akárhány jobbágyuk van, minden további száz után három-három tegzes lovast, a kiknek tudniillik legalább is ijaik, tegzeik, kardjaik és csákányaik vannak, s a kik a harcra képesek és alkalmasok”* (1435. évi (I.) II. tc.).¹⁶ A további törvénycikkek részletezték a különböző gazdasági lehetőségeket, de ez a rendszer az erők szétszórtsága és nem megfelelő kiképzési szintje miatt nem felelt meg a harcokban, tehát nem véletlen az olyan, saját hadaik élén álló vezérek sikere az állampolitikában, mint Ozorai Pipo, vagy Vojk, aki Hunyad váráról kapta családi nevét.¹⁷

A Hunyadiak korában, a szinte folyamatos háborúzás szükségessé tette egy állandó hadsereg felállítását. Hunyadi Jánosnak nem volt megfelelő anyagi lehetősége ennek finanszírozására, így kénytelen volt saját bandériumára, s a paraszti önkéntesekre

---

¹⁵ Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi; Zrínyi Kiadó, Budapest, 1986., p.189.

¹⁶ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=612> – letöltés ideje: 2010. március 24.

¹⁷ Fenyvesi László: Katonahistóriák Mátyás király korából; Tankönyvkiadó, Budapest, 1990., p. 27.

támaszkodnia. Fiának, Mátyásnak, mint magyar király az erős, független állami szervezet létrehozásával sikerült egy állandó, eleinte a törökökkel folyamatosan harcol(gat)ó haderőből egy zsoldosodó, magas színvonalú hadsereget kiépítenie. Az 1469-ben cseh királlyá is megválasztott Mátyás haderejében, a cseh háborúban beteljesedő folyamat eredményezte, hogy a király egy állandó, nagy létszámú, fegyelmezett, jól kiképzett hadsereggel rendelkezett a további háborúi megvívására. Ez a 25-30 ezres haderő végigharcolta mind a cseh, török és osztrák háborúkat, s a korabeli Európa egyik legjobb haderejévé vált, melynek, ha lehetősége lett volna egyfrontos háborút vívnia, valószínűsíthetően nem sok ellenfél által győztes lett volna. Természetesen ennek az önkéntes haderőnek jelentős anyagi vonzata volt. A hivatásos zsoldos katonák szolgálatainak ellentételezése sokszor a rendkívül jól működtetett államkincstár bevételeinek több mint a felét felemésztette.¹⁸ A hadsereg összetételét jól jellemezte, hogy mely országokból volt jelentős katonai képességekkel rendelkező menekült, akiket befogadott a később Fekete Hadseregnek nevezett zsoldos erő. A megszűnt szerb államalakulat szinte minden nemzetisége képviselte magát, emellett a havasalföldi és moldvai fejedelemségekből is követték a király családjának példáját. Később Mátyás katonáinak jelentős részét tették ki a meghódított területek népességének osztrák, morva és cseh huszita tagjai. A király halála után a bárók által nem kívánt erős királyi hatalom megszűnését jelképező II. Ulászlónak nem is maradt lehetősége ennek az erős hatalmi tényezőnek a megtartására, s dicstelen sorsra jutott a különböző hatalmi játszmák és a pénztelenség viharaiban, alig négy év alatt.

A korszak elején a pusztai társadalom hadereje hamar átváltozott az átalakuló feudális társadalom hozadékaként. Kétfajta tudati állapotot jelentett a katonasággal kapcsolatban mindez az egyénnek: a hatalom fenntartásához szükséges erő kényszerét az uralkodó osztály számára, illetve másoknak talán a robothoz hasonlítható kötelezettséget.

A haderő szervezésére csak néhány törvényi szabályozás vonatkozott, kiváltképp a létszámok kiállításával kapcsolatban. Nem volt külön rendszere, csak ad hoc, illetve helyi jellegzetességekkel bírt. A haderő szervezettsége, kiképzettsége - mint oly sokszor a történelem során - függött a gazdasági tényezőktől (lásd: Mátyás serege), a királyi hatalom erejétől (a gyenge uralkodó erősebb bárókat teremtett), vagy a külső fenyegetettség mértékétől (pl. a tatárjárás utáni védrendszerek kiépítése). Az alkalmazott haderőn felül tartalékosok nem jelentek meg a háborús helyzetekre való felkészülés során. Sem a korai, sem a későbbi királyi hadseregeknek, még Mátyás Fekete Seregének sem volt tartalékos

---

¹⁸ Fenyvesi László: Katonahistóriák Mátyás király korából; Tankönyvkiadó, Budapest, 1990., p. 38.

biztosítása. Az adott korban nem volt lehetőség békében kiképezni embereket, anyagi szempontokat és a társadalmi berendezkedést figyelembe véve. A hadsereg úgymond leszerelt katonáit pedig az alacsony átlag életkor okán nem jelentett bázist a tartalékos erők lehetséges kialakítására. De egyes esetekben (elhúzódó háborúk során) vezetőként a kikényszerített kiegészítő erők (jobbágyság, polgárság) vezetésében, kiképzésében jelentős szerephez jutottak a veszteség pótlására.

1. 2. 2. A török hódoltság és a Habsburg-Magyarország

Az 1526-os mohácsi csatavesztés jól mutatja a nemesi haderők gyengeségét, a három részre szakadó ország pedig lefedi az államvezetésében fennálló különbségeket. Az Erdélyi Fejedelemségben a középkori hagyományokkal megegyező nemesi bandériumok jelentették a haderő gerincét. Ezeket egészítették ki a népfelkelő seregtestek, melyek közül kiemelhetjük a székely hadakat és a városok erőit. A török hódítás hatására otthonukat vesztő, jobbágykodást elkerülő személyekből alakult ki a hajdúság, melyek zsoldosként folytattak katonai szolgálatot, és akiből egy újfajta, katonaságból élő, de egy főúr képességeitől rendkívül függő kismanes réteg alakult ki.

A Habsburg uralom alatt álló Magyarország területén a végvári rendszerben állomásozó, gyengén honorált zsoldosok jelentették a hadsereg gerincét. Háború esetén további zsoldosok, és a nemesi felkelés egészítette ki ezt a haderőt, melynek erejét és akaratát jelzi azon kialakuló hagyomány, amely elkísérte a 1867-ig a magyar hadkiegészítés történetét. Ez pedig nem más, mint a „helyettes-állítás” lehetősége. Másfél évszázadig a királyi haderő vegyesen jellemezte a Habsburg-dinasztia nyugati szokásait és a szükséges ellenállást az oszmán nyomásnak. A XVII. század második felében megjelenő európai változások és a sikertelen végvári harcok Zrínyi Miklós munkáiban és megkezdett tevékenységében mutatkoztak meg először. Az állandó hadsereg kérdése itt is természetesen pénz függvényévé vált.

Magyarország felszabadítása után a császársággal szemben nem maradt meg az Erdélyi Fejedelemség államalakulata. Az önállósodási törekvések így fegyveres felkelésekhez vezettek. Az 1697-es alulról szervezett, sikertelen hegyaljai felkelést követte az 1703-ban kezdődött Rákóczi-szabadságharc, melynek kezdetén Rákóczi Ferenc rendi hovatartozás nélkül mindenkit meghívott a hadseregébe. Ezen önkéntesek a társadalom teljes szélességét lefedték. Főurak, hajdúk és közemberek alkották ezt az önkéntes, állandó hadsereget. A nemes gondolatokat természetesen kiegészítette a zsold léte, mely számtalan alkalommal kevesebb és hiányos volt, mint egy másik hadseregben elvárható lett volna. A folyamatos harc, és az instabil államszervezet nem eredményezett megfelelő környezetet a sikeres háború

megvívásához. Természetesen figyelembe kell venni a nemzetközi helyzetet is, de megállapíthatjuk, hogy egy végletesen kifárasztott ország nem tehetett többet a megtettnél. A szabadságharc hadserege volt az újkori Magyarország első sajátjának tekinthető hadserege.

A 18. század első felében Magyarországot a betelepítés és a Habsburg-birodalom államrendszerének kialakítása jellemezte. Ennek következtében az osztrák haderő szerves részévé váltak a magyarországi toborzású katonák. A kialakuló közigazgatás, és a népszámlálás bevezetése teremtette meg az alapot az irányadó létszámok kialakításához. Mária Terézia emlékezetes segítségkérése a magyar rendektől, önálló magyar ezredek kialakításához vezetett. Az ezredek hadkiegészítése önként jelentkezők bevonásán alapult, de a megfelelő létszámhoz sorozásra volt szükség. Ez, a hadkötelesek 1771-től kötelező megyei összeírásán alapult, és ezek civil vezetése segítette a katonai ezredek toborzó parancsnokságát, amely részéről egy tiszt, egy orvos és néhány altiszt végezte a vizsgálatokat. II. József tíz évvel később ezeket a toborzó kerületeket rögzítette, így területileg jellemezhetőkké váltak a különböző ezredek. A kieső katonák pótlására évenkénti újoncozás történt, s a tényleges szolgálat után a kiképzett erő olyan tartaléknak minősült, akit először lehetett mozgósítani szükség esetén. Az évenkénti megfelelő létszámokhoz természetesen költségvetés is járt. A szolgálat alóli kibúvásnak lehetőséget adott továbbra is a helyettes-állítás lehetősége, illetve a különböző egészségügyi fogások. A császári haderő ekkor gyalog és huszár ezredek toborzott a magyar területekről, ami mellett a katonai határőrvidékek ezredei jelentettek katonai erőt. A műszaki és más speciális alakulatok (tüzér, vadász, tengerész) toborzási helye nem magyar területekről történt.

A napóleoni háborúk nagy emberigénye miatt a – már csak törvényben élő – nemesi felkelést is elrendelték az 1808-as osztrák vereségek után, ami a katasztrofális győri csatavesztéshez vezetett. A napóleoni háborúk alatt az uralkodó rendeletekkel irányította a hadkiegészítés rendszerét, amihez a Bécsben székelő Udvari Haditanácstól kapta az ajánlásokat. Az 1790-ben kezdődő magyar országgyűlés kifejezte ellenérzését ezzel szemben, s javaslatot tett egy önálló magyar hadsereg és önálló Magyar Udvari Tanács felállítására.

Az 1825-ös reformországgyűlés előtt a rendeleti királyi kormányzás elleni szembenállás a katonai kérdésekre is kiterjedt. A franciák ellen vívott háborúk során a haderő szervezésében is változások álltak be. A toborzás és a hosszú szolgálat helyére területi alapon szervezett, és rövidebb, meghatározott távú szolgálat lépett. Így szükségessé vált a rendszeres újoncoztatás, mely eddig csak háborúban volt ismeretes. A király 1821-es újoncállítási rendeletének eleinte 27, majd 7 vármegye állt ellen, majd a más irányú reformkísérleteknek is hála a király kénytelen volt a rendekkel egyezkedni. 1827-ben a XVII. és a XVIII. Törvénycikk

rendelkezett a Ludovika katonai akadémia felállításáról.¹⁹ Széchenyi István 1830-ban megjelentetett 'Hitel' című munkájában bírálta a feudális hadügyet, a nemesi felkelést, és a polgári hadügy felé tartó fejlődést ajánlotta. Ugyanebben az évben szentesítették a VII. törvénycikket, melyben az uralkodó által kért 50 ezer újonc helyett csak 28 ezret ajánlottak meg.²⁰ A törvény második szakasza pedig csak a következő feltétellel engedélyezett 20 ezer újoncot: „*hogy Ő felsége ezeket csupán csak örökös országainak ellenséges megtámadtatása esetén, melyet Ő császári királyi fensége, az ország nádora hozand tudtára az illető törvényhatóságoknak, a szükséges intézkedések végett, és ugyancsak Ő fog a legközelebbi országgyűlésnek bejelenteni, szedhesse és soroztathassa be*”.²¹ Orvosolandó problémát jelentett a tisztikarban a nemesek és külhoniak túlsúlya, a német, mint hivatalos vezénylési nyelv, az alárendeltségi viszonyból hiányzó közbenső, magyar szint. 1836-ban az imént felsorolt problémák megoldására irányuló törvényjavaslatot a király nem fogadta el, ahogy a Ludovika épületében sem kezdődött meg az oktatás. A holtpontról való apró elmozdulást az 1840. évi II. tc. jelentette. 10 évi szolgálatot írt elő megfelelő alakú férfiak (min. 5 láb), kimondta, hogy az izraeliták is kötelesek újoncokat állítani, valamint meghatározta, hogy magyarok csak magyar ezredekben szolgálhatnak. A létszám 38 ezer fő volt, és a gyakran alkalmazott katonafogdosást felváltotta a sorshúzás.²² Ezen eseményre még Vörösmarty Mihály is megemlékszik 'A katona' című versében:

„Sorba legény, sorba szép legénység,

...

Nem lesz önkény és nem lesz kivétel,

Nem fogunk már senkit is kötéllel:

Katona lesz, akit a sors talál,

De a katonaság még nem a halál.”

Ezzel párhuzamosan a katonaságnak, mint hivatásnak az ázsiója is emelkedett, s a nép sajátjainak tekintette, kiváltképp a huszárt. Ekkor ivódott bele a köztudatba a „csákós, ill. verbunkos huszár” ugyanúgy, mint a miskakancsó.

Az elkövetkezendő években születendő javaslatokra a király érdemben nem válaszolt. Folyamatosnak tekinthető a huzavona az anyagi vonzatokkal kapcsolatban, mivel ez volt az a pont, ahol leginkább megfoghatóan tűnhetett az uralkodó. Az alárendelt szerepet jól mutatta, hogy az örökös tartományokban sikerült elérni a 8 év hosszú szolgálati időt, s az 1564-ben

---

¹⁹ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5096> – letöltés ideje: 2010. március 24.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5198> – letöltés ideje: 2010. március 24.

alapított Udvari Haditanács (Hofkriegsrat) rendelkezett lényegében az összes hadügyi kérdésben. Magyarország esetében ez az 1786 óta változatlan, öt alárendelt generalátust (General Commando) jelentette.²³

Önkéntes kezdeményezésre a 1789-91-es török háború alatt létrehozott polgárőrség mintájára a hatalommal való szembenállás eszméjének eszköze lett a város és vármegyei alapú polgári őrsereg, melyet a köznyelvben egyre inkább átvett a nemzeti őrsereg kifejezés. Mindennek alapja a hadkötelezettség korlátozott gondolata volt. A hadkötelezettség gondolata Európában az 1793-as francia Konvent intézkedése óta megkerülhetetlen kérdéssé vált, de mivel a társadalmi egyenlőség eszméjén alapult, egy a Szent Szövetséget alapító országban nehezen tartható véleménynek minősülhetett. A porosz Landwehr példájára évenkénti kiképzést képzeltek el, mely alapja lett volna háború esetén egy állandó hadseregnek, de itt is megfigyelhető, hogy a kor körülményeinek megfelelően bizonyos anyagi korlátok (cenzus) vonatkoztak a jelentkező tagokra.²⁴

Az 1848-as forradalom során egyre inkább előtérbe került a hadügyi kérdése, mivel az ország szembesült a fegyveres ellenállás kérdésével. Az első követelések között szerepelt a társadalmi egyenlőség kérdése, mely nem hozta magával a hadkötelezettség megvalósítását, sem az önálló magyar hadügy kialakításának lehetőségét. Az 1848. évi III. tc.-ben a magyar kormány nem kapta meg a hadügy irányítását, majd a XXII. tc. rendelkezett a nemzetőrség felállításáról. Ez nem tartozott a rendes katonaság körébe, tagjaik a magas cenzus és társadalmi szerep megvizsgálása után váltak taggá a következő céllal: „*A személyes és vagyonbátorság, a közcsend és belbéke biztosítása, az ország polgárainak örökösére bizatik*”.²⁵ Kiképzésükről, fegyverzetükről és felszerelésükről is rendelkezett a törvény. Ez, a kezdetben tartalékos szerepre szánt (lásd: a törvény szolgálatra vonatkozó 17-24.§-a), s az adott hónapok szüksége, illetve folyamatos alkalmazása miatt vált a honvédség alapjává, mely 10 zászlóalj és egy tüzéruget jelentett, valamint további két zászlóalj Erdély területén. Az első honvéd zászlóaljak folyamatos feladatai - a déli határőrvidéken főleg – megszüntették azon jellemzőket, melyek elválasztották a nemzetőröket a sorozott katonáktól. Júniusra a Hadügyminisztérium megkapta a császári csapatok feletti irányítást, a katonai határőrvidékekkel egyetemben, de gyakorlatilag nem valósult meg ezen irányítás, s nem térhettek haza a magyar ezredek külföldről sem. Ezek hatására, és a nemzetiségi ellentétek – akár – katonai kezelésére július 11-én az első képviseleti országgyűlés a XXXIII. tc.-ben 200

---

²³ Tisza Ferenc: Magyarország katonai helyzete 1848 tavaszán; in: Hallgatói Közlemények, ZMNE, 2. évfolyam – Hadtörténeti Különszám, Budapest, 1998., pp. 8-9.

²⁴ Molnár András: Hadügyi reformkísérletek 1848 előtt; in: Századok, 133, 6. szám, Budapest, 1999. p. 1207.

²⁵ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5290> – letöltés ideje: 2010. március 24.

ezer katonát és 42 millió forintot ajánlott meg egy önálló haderő felállítására. Mindez egyfajta vegyes rendszert hozott létre az általános hadkötelezettség és a meglévő rendszer között. Az önkéntességgel abban az időben nem volt probléma, köszönhetően akár Kossuth Lajos toborzó beszédeinek, akár a forradalom hevének. Első ütemben 40 ezer fő felállítását tervezték. Ezek augusztustól mozgó, nemzetőri táborokban kapták kiképzésüket. A császársággal folytatott harc során a hadsereg vezetése folyamatos átszervezések alatt állt. Például összevonták a Hadügyminisztériummal az Országos Nemzetőri Haditanácsot, kezdték megszüntetni a népfelkelésre hajazó szabadcsapatokat, felállították a táborkari osztályt. A sikeres tavaszi hadjárat meghozta a szakítást a Habsburg-házzal, s ezzel az aktussal végleg és de iure is önállóvá vált a magyar haderő, mely az ország korlátozott területére terjedt ki, és megtartotta a március óta hozott átalakításokat. Az 1849. évi III. tc. további 50 ezer ember toborzásáról rendelkezett. Ha a törvényhatóságok nem tudták teljesíteni a megfelelő létszámot határidőre, akkor sorshúzással kellett a létszámot kiállítani. A szolgálati időt négy évben határozták meg.²⁶ Az ily módon kiállított katonaság alkalmazására a gyors orosz, osztrák katonai invázió miatt nem kerülhetett sor.

A szabadságharc leverése után a megszokott rendszerben került sor az újoncállításra. A hatósági újoncállítást csak a kiegyezés utáni törvényi változások szüntették meg. Az osztrák birodalom 1859-es Szardínia-Piemont és Franciaország elleni, és az 1866-os Olaszország és Poroszország elleni vesztes háborúi előmozdították a magyarokkal történő kiegyezést. Ferenc Józsefet magyar királlyá koronázták, önálló alkotmányt és kormányt kapott országunk. Ezzel szinte egy időben (1868) olyan törvényi változások történtek a hadügyben, amely által a hadkötelezettség felváltotta az addigi félig önkéntes, félig kényszerített haderőt. Ez lehetőséget teremtett a kornak megfelelő tömeghadsereg kiépítésére.

1867-ben a kiegyezés előtt született még egy törvény (1867. évi IX. tc.), mely jól lefedte még az abszolutikus szokásokat. 48 ezer újonc megajánlása történt hat év szolgálati időtartamra, de a 2. §-ban lefektették: „A törvényhozási uton jövőre életbe léptetendő védrendszer minden kedvezményei szintűgy, mint terhei s kötelezettségei a most kiállítandó ujonczokra is kiterjesztendőek lesznek.”²⁷ A sorozás, toborzással és sorshúzással történt (3. és 7.§), s utolsó alkalommal lehetőség volt a helyettes-állítására: *”Megengedtetik, hogy a huzott sorszám szerint besorozandó hadkötelezett maga helyett alkalmas, és jelen határozat által sorshúzásra már nem kötelezett magyarországi vagy erdélyi egyént helyettesithessen”* (6.§).²⁸

---

²⁶ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5305> – letöltés ideje: 2010. március 24.

²⁷ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5310> – letöltés ideje: 2010. március 24.

²⁸ Uo.

1868-ban három törvény kihirdetésével a haderő átalakítása megtörtént. Az 1868. évi XL. véderőről szóló tc., az 1868. évi honvédségről szóló tc., illetve az 1868. évi népfelkelésről szóló tc. részletesen alkalmazkodott a dualista államszervezethez. Háromszintű hadsereget képzelhetünk el, mely állt a véderőből (K.u.K. hadsereg és Haditengerészet), a Honvédségből, illetve a népfelkelésből. A társadalmi egyenlőség a hadsereg szintjén erősebben megjelent, mint mondjuk a választási cenzus tekintetében: „*A védelmi kötelezettség általános, és minden védképes állampolgár által személyesen teljesítendő*” (1868. évi XL. tc 1. §.).²⁹ Meghatározta a szolgálati időtartamot, mely a haderő különböző részeiben más-más aktív és tartalékos időt írt elő (4. §.). Meghatározta a haderő létszámát 800 ezer főben az eljövendő tíz évre (11. §.) és a honvédség erejét 82 zászlóalj gyalogságban és 32 század lovasságban (12. §.). Ez a – „*a magyar korona országainak népességére 329,632 esik*”³⁰ – létszám nem tette kötelezővé az összes 20 évet meghaladó fiatal férfi tényleges katonai szolgálatra való behívását. Ez lehetővé tette az állam és közigazgatásban dolgozók mentesítését, ideiglenes mentesítést az anyagi problémák miatt (17. §.). Bizonyos hivatásoknak (tengerészek, orvosok, állatorvosok, gyógyszerészek, papjelöltek) 1 éves csökkentett szolgálati időt írt elő, valamint tartalékos állományba kerültek háború esetén további szolgálat-kötelezettséggel (22-25. §.). A törvényben először jelent meg a tartalékos katona fogalma, mely a szolgálatot letöltött állomány tagjaiból került ki elsősorban.

A tömeghadsereg háborús szükségleteihez tehát igény lett az általános hadsereg létszámán felül a tartalékos erőkre, mint a háborús veszteségek pótlásának gyors biztosításának lehetőségére. A tényleges szolgálati idő 3, illetve 2 év volt, a besorozott alakulattól függően, amelyet követett 7, illetve 10 év tartalék szolgálat. Az ide be nem osztott, kevésbé alkalmas egyének pedig a póttartalékba kerültek 12 évre (32. §.). Így látható, hogy a férfiak nagy része 20-32 éves korig valamilyen szintű szolgálatra volt kötelezett, ha csak háború idején is.

Az ÖT állományhoz hasonlíthatjuk azt a lehetőséget, melyben egy kis társadalmi egyenlőtlenséget felfedezve egy háborús haderő gerincének megalapozása kezdődik meg. A 21. §. azon művelt és anyagi szempontból megfelelő személyek számára is lehetővé tett 1 éves szolgálati időt, akik az év eltelte után tartalékos tisztekké váltak. Az évenkénti sorozás idejét is megállapította a törvény: „*Rendes állítás útján a sorozás a hadseregbe (haditengerészetbe) és a honvédségbe minden évben a január 15. és márczius 15. közti*

---

²⁹ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5362> – letöltés ideje: 2010. március 24.

³⁰ Uo.

időszakban történik meg; a tetteges szolgálat ideje ugyanazon évi október 1-én kezdődik.” (31. §).³¹

A XLI. tc. a honvédség tekintetében megállapította a honvédségi kerületek területét és ez alapján kialakult egy területi alapon szervezett haderő, mely a kor követelményeihez képest túl szétszórt és lassan mozgósítható volt. Mivel a tc.-ek a honvédséget kiegészítő szerepre kárhóztatták, megállapíthatjuk, hogy az osztrák vezetés nem engedte az önálló, különálló magyar haderő tényleges kialakítását, csak engedményeket tett olyan esetekben, mint a magyar vezényleti nyelv. Mindemellett kiegészítő erőnek állította fel a népfelkelés intézményét, mely mai szóval a rendkívüli helyzetekben szükségeltetett támogatni a fennálló két haderőt. Állománya olyan önkéntesekből, illetve felmentettekől (pénzügyőrség, közbiztossági fegyveres közegek) állt, akik nem voltak tagjai semelyik haderőnek.³² Kiegészítésként 1872-ben szentesítette Ferenc József magyar király a XVI. tc-t, mely a sokat vágyott magyar katonai akadémia³³ felállítását eredményezte.

A hatályos törvényeket a népfelkelésről szóló 1886. évi XX. tc., illetve a honvédségről szóló 1890. évi V. törvénycikk tovább pontosították az állomány összetételét, sorozását és alkalmazási területét illetően. A népfelkelési törvény akár 60. életévig előírt tartalékos szolgálatot is tartalmazott (2. §). Ezen kívül két osztályba sorolta az állományt életkor alapján, mely éles alkalmazás esetén a teljesíthető feladatokat is meghatározta. A honvédségi törvény hét honvédkerületre osztotta az országot, mely továbbontva meghatározta az ezredek bevonulási körzeteit (6. §). A további minisztériumi utasítások meghatározták a 140 évig hasonló hadkiegészítési rendszer alapjait. Mindemellett a törvény a hadkiegészítés alapvető kategóriáit állapította meg a 8. §-ban:

„a, tényleges szolgálatra kötelezettekől;

b, tartalékból;

c, póttartalékból;”³⁴

Ugyanitt az összesített szolgálati idő 12 évre emelkedett, ami 2 év tényleges szolgálatot és 10 év tartalékot, vagy 12 év póttartalékot jelentett. Így a kiképzett aktív, majd tartalékos erők jelentették a vázat, melyre a nyolc hét alatt (8. §) kiképzett póttartalékosok adták az izmot. A tényleges szolgálati időre bevonultatott állomány jelentette tehát a törzseket és alosztálykereteket, ami jól mutatja a második világháború utáni rendszerünkhöz való hasonlatosságot a béke és háborús kiegészítésben.

³¹ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5362> – letöltés ideje: 2010. március 24.

³² <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5364> – letöltés ideje: 2010. március 24.

³³ Magyar királyi honvédségi Ludovika-Akadémia néven került megalapításra.

³⁴ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6368> – letöltés ideje: 2010. március 24.

Ez a rendszer nyújtotta a hatalmas emberáldozatokkal járó első világháborúban az utánpótlást, amelyhez szükség volt a totális hadkötelezettség bevezetésére is. A hadkiegészítési rendszer önállósítása is ekkor vált szükségszerűvé, mivel a csapatok a hadszíntéren távol helyezkedtek el a sorozási területektől. A Monarchia hadserege a kor európai haderőinek példájára a hadkötelezettséget tekintette válasznak igényei (tömeghadsereg) kielégítésére, néhány sajátos jellegzetességtől eltekintve, mely főleg a birodalom soknemzetiségű voltából fakadt. Ez az állapot nehezen képzelhető el még az olyan sokkal később kialakuló nemzetállamok tekintetében is, mint az 1861-ben egyesülő Olaszország, illetve 10 évvel később megvalósuló Németország esetében. A fegyveres erők így többnyelvűek voltak a nemzetállam hiányában,³⁵ s az osztrák-magyar kiegyezésnek megfelelően többszintűek. A hadsereg létszámának biztosítására tehát szükség lett az állandó hadsereg, civilben élő kiképzett tagjaira, mely az igényeket pótolta az adott háborús helyzetben. Ennek teljesítését a Monarchia a fentebb vázolt törvényekben tette meg.

Az első világháborúban a hatalmas emberveszteségek pótlására nem volt elegendő a már kialakított tartalékos rendszer. Szükségessé vált újabb, már a tartalékos kiegészítési rendszerből kikerült személyek behívása, s az alsó korhatár 18 évre leszállítását. A felső korosztály 55 évre emelkedett, de az időseket hadi munkálatokra osztották be.

Az első világháború a haderők összetételében is hozott jelentős változásokat. Sokkal differenciáltabb haderőt igényelt a harcoló felektől, amely alaposabb felkészítést követelt a sorozott állománytól. Ez a tény már előrevetítette azon újabb változást, amely az önkéntesség felé terelte a modern haderők kiépítésénél a törvényalkotókat, mindezeket megelőzően szükségessé vált még egy világháborúra és a nukleáris fenyegetettségre való felkészülés.

A török hódoltság és a Habsburg vezetés vegyes rendszert eredményezett a haderő kialakításában. A külső példákat követő haderőszervezés olyan jellegzetességekkel egészült ki, amelyet az aktuális helyzetek generáltak (pl. végvári rendszer fenntartása, majd lerombolása a Rákóczi-szabadságharc okán, vagy a kiegyezés eredményeképpen a háromszintű hadsereg kissé nonszensz rendszere). A folyamatos fejlődés létszám és technikai szinten szükségessé tette az első világháború idejére a hadkiegészítés rendszerének önállóságát, melynek kialakult gyakorlata az elkövetkező évtizedekre is irányt mutatott.

---

³⁵ Például a horvát nyelv is elismert vezénnyelvi nyelv volt a horvát toborzású ezredekben: „*Horvát-Szlavon- és Dalmátországban a honvédség vezénnyelve a horvát, zászlója ő Felsége ugyanazon névjegye mellett Horvát Szlavon-Dalmátország egyesült szieneit és a magyar állam czimerét viseli.*” (1868. évi XLI.tc. 18.§.). <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5363> – letöltés ideje: 2010. március 24.

Az önálló államiság majd négyszáz éves elvesztése a hadsereg megítélésére is erősen hatott. A többség számára az elnyomó hatalom eszközét jelentette, szemben másokkal, kiknek a katonai pálya önkéntes vállalása karriert eredményezett, még ha megalkuvásnak tekintették is a királyi dinasztiával szemben. Mindez olyan érzést kelthetett, hogy a Habsburg-birodalmon belül a magyar hadsereg, mint önálló tényezőre nincs szükség, mivel az uralkodóval való szembenállás táptalaja lehet. Ez a mostohagyerek érzés anyagi, technikai léptékkal is szembetűnő volt. Az egész társadalmat lefedő támogatottság csak a szabadságmozgalmak idején volt tapasztalható, ami az önkéntes haderő felállításának egyik, jelentős alappillére.

1. 2. 3. A két világháború közti Magyarország

A háború utáni Károlyi-kormány az önkéntességet tekintette a hadsereg kiegészítésének alapjául, amihez jelentős mértékben hozzájárult, a társadalom jelentős részében kialakult háborúellenes érzés. A gyorsan hatalomra kerülő kommunisták (Magyar Kommunista Párt) kikiáltották a Tanácsköztársaságot, akik hamar szembesültek a katonai ellenállás szükségszerűségével. A régi hadsereg megfelelő létszámú tisztjeire támaszkodva beindították a toborzást, melynek alapját a már a világháborúra kiképzett egykori tartalékosok adták. A Vörös Hadsereget proletár erőnek képzelték el, s ez alapján azon körökből próbáltak toborozni, akik társadalmi helyzete munkásnak vagy parasztnak volt minősíthető. A toborzás során jól hasznosították azt a tapasztalatot, mely szerint az anyagi kompenzáció erős kényszerítő erő lehet. A következő juttatások rendkívül sikeressé tették a toborzást:

- teljes ellátás,
- ruházat,
- havi fizetés (450 korona),
- családi pótlék (családtagonként 50 korona),
- lakbér-hozzájárulás (családos katonáknak félévenként 300 korona),
- jutalomdíj (6 havi kifogástalan szolgálat után 300 korona),
- hozzátartozói gondoskodás (sebesülés, betegség, halál esetén).³⁶

Az így toborzott haderő anyagi terhelése nagy problémát jelentett volna az állam számára, de a románoktól elszenvedett katonai vereség hamar pontot tett ennek a kísérletnek a végére. Ezzel egyidejűleg Horthy Miklós vezetésével, szintén önkéntes alapon elkezdődött egy jobboldali haderő szervezése, mely a későbbi Magyar Királyi Honvédség alapjává vált. A trianoni békekötés Magyarország számára 35 ezres, önkéntes haderőt engedélyezett. Az 1921.

---

³⁶ Szigeti Lajos: Katonai toborzás; ZMNE BJKMK, Védelmi Igazgatási és Vezetéstudományi Tanszék, Budapest, 2005., p. 27.

évi XLIX. és az ezt módosító 1922. évi III. tc. volt az alapja az új haderő kialakításának. A törvények két kategóriát különböztettek meg. A tisztek tekintetében rendelkező szakasz így szólt: „7. § *A m. kir. honvédség tisztikara kizárólag hivatásos tisztekből áll... A m. kir. honvédség kötelékébe tiszti minőségben belépő egyének egymásután következő húsz évi tényleges szolgálatra kötelezettek*”.³⁷ Az állomány képzéséről a továbbra is fennálló Ludovika Akadémia gondoskodott. A legénységi állományba jelentkezők 12 év kötelező szolgálatot írtak alá, és az első hat év után szabadsággalható voltak, ami a létszám rejtésének egyik módjaként is funkcionált. Korhatárt írtak elő, mely a 20 és 25 év közötti férfiakra vonatkozott, rögzítették az önként jelentkezőkkel kapcsolatos kötelezettségeket (pl. 8 hetes értesítési határidő a testi alkalmassági vizsga után), és hat havi próbaidőt írtak elő számukra. A folyamatos utánpótlásáról a törvény, az államszervezetet tette felelőssé: „*kiegészítése a népesség arányában törvényhatóságokint történik. A törvényhatóságok feladata a rájuk eső szükséglet fedezéséről gondoskodni.*” (12. §.). Az 1922-es törvény pontosította az egy évvel előtte hozott rendelkezéseket, és tényleges létszámot adott az állománykategóriákra vonatkozóan a Trianon által előírt 35 ezer fővel kapcsolatban (1750 fő tiszttel, 2334 fő altiszttel és 30,916 fő legénységgel), továbbá például az előírt próbaidőt is 1 hónapra csökkentette a legénységi állományba vettekkel kapcsolatban.

Ez a rendszer a trianoni békeszerződés nyilvános igazolása volt, míg háttérben rejtett módon ennek megkerülésére mind technikai, mind szervezési vonalon történtek kísérletek és sikeres folyamatok. Az ellenőrzés időszakában mindez rejtett módon történt, majd egyre inkább nyilvánvalóbb módon fessegették a hadsereg trianoni kötelekeit (engedély nélküli toborzás, Vámórségben elrejtett alakulatok, hadianyag elrejtése, stb.). Majd miután Bledben a magyar kormány vállalta a kisantanttal szembeni erőszakról való lemondást, már nem volt gátja a hadsereg folyamatos fejlesztésének a politikai színtéren sem. Ám a folyamatos létszámemelésnek gyenge gazdasági háttérrel nyújtottak, így Darányi Kálmán kormánya az 1938. március 5-i 1 milliárd pengő értékű „győri program” meghirdetésével próbált nagyarányú technikai fejlesztést is csatolni a létszámduzzasztáshoz. A megváltozott politikai helyzet egy újabb, rendkívül hosszú törvény meghozatalát is magával hozta. Az 1939. évi honvédelemről szóló II. tc. bevezetőjében a honvédelmet a legszentebb állampolgári kötelességnek tartotta, amelyet mindenkinek önfeláldozásig terjedő odaadással kell teljesítenie. Általános hadkötelezettséget vezetett be 18-60 éves korig (19. § (1)),³⁸ valamint megfogalmazta az állítási kötelezettséget, mely a sorozást takarta. Ennek sikerességét

³⁷ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=7505> – letöltés ideje: 2010. március 24.

³⁸ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8906> – letöltés ideje: 2010. március 24.

követte a szolgálati kötelezettség (21. §), mely kétfajta szolgálatot tartott lehetségesnek: a rendes szolgálati kötelezettséget, mely állhatott

- a) tényleges szolgálati kötelezettségből és
- b) tartaléki szolgálati kötelezettségből.

A tényleges szolgálati kötelezettség időtartama három év volt, de kétévi tényleges szolgálat teljesítése után tartósan szabadságoltathatóak voltak. A másik szolgálat pedig a póttartalékos szolgálat, mely különböző formában kitartott az illető 60 éves koráig.

A törvény szerint a honvédelmi kötelezettség még magában foglalta a leventekötelezettséget is, melynek révén már 12 éves kortól megkezdődött az ifjúság képzése. További részeit képezte a honvédelmi szolgáltatások kötelezettség, mely anyagi jellegű előírásokat tartalmazott, és a légvédelmi kötelezettség. A honvédség létszámát mindig az aktuális költségvetés írta elő (16. §), így azt folyamatosan változtatni lehetett az aktuális politikai helyzetnek megfelelően. Ugyanakkor a honvédség hadkiegészítése három módon történt: újonccsállítás útján, katonai nevelő- és képzőintézetek végzett növendékeinek tisztekké, illetőleg tisztjelöltekké való felavatása által és az önkéntesek belépésével. (24. §).³⁹ Kivételek tekintetében hasonló rendszert épített ki, mint a korábbi dualista állam.

A hadkiegészítési és mozgósítási rendszer tehát teljes hadkötelezettségen alapult, melyben az állampolgárokra rendkívül sokrétű kötelezettségek hárultak. A honvédelmi igazgatásban fontos szerepet játszottak az államigazgatás különböző szervei, kezdve a járási főszolgabírók által végrehajtott lajstromozásától, az oktatók által iskolában végrehajtott hazafias nevelésen át a gazdasági követelményeket biztosítókig. A második világháború alatti események jó példát mutatnak arra vonatkozóan, hogy bármilyen alkalmas létszámú és nyilvántartásba vett haderő a megfelelő anyagi, és az ebből fakadó technikai háttér nélkül képtelen sikeres harcot vívni.

A háborúra a hadkötelezettség rendszere megfelelő létszámmal látta el a hadsereget. A tartalékos és póttartalékos erők kialakítására nem jutott elég idő, mivel szükségessé vált a lakosság tényleges szolgálatra történő behívása, s csak a korlátozott számban kiképzett, egykori katonákat vehették alapnak. De láthatunk példát a tartalékos haderő tiszti, altiszti rétegének létrehozására beindított folyamatokra is. Ők voltak azok a három éves tényleges katonai szolgálatra bevonult érettségizett fiatalok, akiket kiválasztottak az alapkiképzés után, hogy a tartalékos tisztnek képezzék őket tartalékos tiszti iskolában. A nem megfelelő

---

³⁹ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8906> – letöltés ideje: 2010. március 24.

képességű fiatalok pedig altiszti, illetve tisztési beosztást láthattak el. Mindezen rendszer azonban nem épülhetett ki a háború okozta igények és károk miatt.

A háború vége felé a Debrecenben felálló Ideiglenes Nemzeti Kormány 1944. december 26-án hadat üzent Németországnak, majd toborzás alapján harcoló alakulatot is küldeni akart az ellenséggel szembe. Ebben a kérdésben azonban nem tudtunk olyan jól teljesíteni, mint például a nálunk korábban „váltott” államok (Románia, Bulgária), mivel kevesebb idő állt rendelkezésre, valamint az ország nyugati része továbbra is megszállás alatt állt. Egyedül a Budai Önkéntes Ezred tevékenysége lehet említésre méltó.

A két világháború közti idő haderőszervezésére rendkívül rányomta bélyegét a külső kényszerítő erők által támasztott sokféle elvárás. A trianoni béke diktátumai szűk kereteinek kijátszása nagy terhet rótt erre a szakágra. A minél pontosabb adatok birtoklása – legyen az létszám, lakóhely, vagy fizikai állapot – előnyt jelentett a későbbi haderő felfutásához. Mindezt igényelte is a trianoni reváns, illetve a szövetségi rendszerben országunktól kikövetelt hozzájárulás, de megállapítható, hogy az idő rövidsége és a nem megfelelő anyagi képességek nem tették a gyorsan „előállított” létszámot sikeres hadsereggé.

Az újfent elnyert államiság, és az ahhoz tartozó átalakuló-átpolitizált nemzeti érzés szerves része lett a fegyveres szolgálat, még ha nem is tisztán önként fakadó társadalmi konszenzusként lehet azt értékelni. A hadsereg vált az autoriter, majd diktatórikus rendszer kudarcának egyik mementójává. Azt viszont el kell ismerni, hogy sok esetben úgy rögzülnek a társadalomban egyes dolgok, hogy iránymutatót terveznek a döntéshozók hozzá.

1. 2. 4. A magyar hadkötelezettség a második világháborútól 2004-ig

A világháború után ismét az önkéntesség került előtérbe, mely esetében a hadkötelesek nyilvántartására továbbra is a Horthy-korszakban kialakult államigazgatási rendszert vették igénybe, de behívásra nem került sor. A politikai harcok lezárulása után kezdődhetett csak meg a hadi kérdések alapos átalakítása. Az átszervezés alapjául itt is a szovjet példa lett mértékadó. 1948-tól bevezették az általános hadkötelezettséget, majd 1949-től erőltetett ütemű fejlesztést figyelhetünk meg, mely a létszámban nyilvánult meg leginkább, mivel a technikai-anyagi biztosítás csak évek múltán vált lehetővé, az ésszerűbb létszám kialakításakor, a szovjet stratégiai célok kiszolgálásához felajánlott „segítséggel”. Az 1950-es évek elejére a magyar hadsereg 200 ezres létszámmal bírt, mely szükségessé tett egy, a rendszerhez hasonló elemekkel bíró totális sorozási rendszert. Ezzel párhuzamosan a tartalékos kiképzésére is nagy hangsúlyt fektettek. A tartalékos erőket már nem csak a leszerelt sorkatonák alkották, hanem a gyorsan, ám nem megfelelően kiképzett

állampolgárok is. A hadügyekre vonatkozóan nem született törvény a hatályon kívül nem helyezett, már említett 1939-esen kívül, hanem az irányításban a kommunista viszonyoknak oly megfelelő rendeletekre történt a hivatkozás.

Az 1956 utáni idők konszolidációja magában foglalta a honvédelmi kérdéssel kapcsolatos törvény létrehozását is. Ez az 1960. évi IV. tc.-ben öltött testet. A törvény rögtön az elején meghatározta, hogy minden magyar állampolgárra vonatkozik a hadkötelezettség, továbbá az, hogy annak milyen sajátos részei vannak (1. § (2)):

- a) hadkötelezettség;
- b) személyes légoltalmi kötelezettség;
- c) honvédelmi munkakötelezettség;
- d) anyagi jellegű szolgáltatás kötelezettség.⁴⁰

A fegyveres erőket tényleges és nem tényleges állományra osztotta, mely esetben az előbbi alatt az aktuális, aktív állományt értette. A haderő kiegészítésére a következőket határozta meg: „A fegyveres erők tényleges állományának kiegészítése:

- a) a sorkötelesek,
- b) a tartalékos hadkötelesek,
- c) a tartalékállományból hivatásos állományba felvett tisztek és tiszthelyettesek behívása, valamint
- d) a továbbszolgálatra jelentkezett tiszthelyettesek és tisztsek, illetőleg
- e) a különleges katonai szolgálatra jelentkezett személyek felvétele útján történik.”⁴¹

A hadkötelezettség a férfiak számára 18-50 éves korukig, a tartalékállományba helyezett tábormokok és tisztek esetében pedig 60 éves korukig tartott, s magában foglalta a katonai szolgálat kötelezettsége mellett a jelentkezési kötelezettséget. A nők számára mindez csak a háború esetén állt fenn 18-45 éves korig, és nem fegyveres szolgálatra voltak beoszthatóak (9-12. §). A törvény ezen alapvetéseit tartalmában tovább részletezi, nemekre lebontva (férfiak: 14-65 éves kor, nők: 14-60 éves kor) megjelenti a honvédelmi munkakötelezettséget, illetve a később eltörölt légoltalmi kötelezettséget egyaránt.

A szocialista rendszerben a hadkötelezettség általános volt, de a személyi biztosítás továbbra is vegyes rendszerben történt, amely szerint a tisztek esetében teljesen, a zászlósi, illetve tiszthelyettes állomány körében többségében önkéntesi elven alapult a kiválasztás. Ellenben a legénységi állomány szinte teljes egészében a katonai szolgálati kötelezettséget

---

⁴⁰ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8433> – letöltés ideje: 2010. március 24.

⁴¹ Uo.

jelentő sorkatonai szolgálatot töltő férfiakkól állt. A sorkötelezettség tényleges végrehajtásáig a kiegészítési feladatok teljesítése a lakóhely szerinti civil közigazgatási szervek (tanácsok, megyei és országos szervek), és a továbbra is önálló katonai szervezetként funkcionáló Hadkiegészítő Parancsnokságok együttműködésén alapult. A személyügyi feladatokat csak a tényleges szolgálat teljesítése idejére vették át a katonai szervezetek, míg a hivatásos katonák esetében az állományilletékes katonai szervek intézték. A tényleges és a szükséges létszámú tartalékos állomány közötti kapcsolat, és a megfelelő szintű technikai, illetve doktrinális tudás kialakításához gyakoriak voltak az ún. összekovácsoló gyakorlatok. Ezek biztosították a Szovjetunió által megkövetelt állandó harckészültséget és a gyors mozgósítási képességet az esetleges „nyugati ellenségekkel” vívandó háború sikeres kezdéséhez.

A kádári konszolidáció után a haderő háborús szükségleteinek személyi biztosítására a sorkatonai szolgálat nyújtotta az alapot. A leszerelt sorkatonák a tartalékos beosztások feltöltésére lettek betervezve. A tartalékos tisztek képzésére több lehetőséget alakítottak ki. Érettségizett, sorkatonai szolgálatot töltők két éves tartalékos tiszti iskolával nyertek el tiszti kinevezést. Ugyancsak két év alatt levelező szakon váltak tartalékos tisztekké magas párt-, és állami vezetők. Szakfeladatok ellátására (orvos, mérnök) az egyetemet végzett 6 hónapos tanfolyammal kapták meg tartalékos tiszti beosztásukat.

Az 1960-as törvény már az átalakult katonai elvárásokkal szembesített hadsereg megteremtéséhez teremtett alapot. A folyamatos technikai, illetve harcászati-hadműveleti fejlődés szükségessé tette, a már tartalékos állományba kerültek újraképzését, s alkalmanként sor került a tartalékosok behívására továbbképzés céljából, illetve azok begyakorlásához megkívánt csapatgyakorlatokra. A rendszer a 60-as évek második felére rögzült, s milliós nagyságrendben ejthettünk szót a tartalékosok számának vonatkozásában. Bár a különböző mentességek, és alkalmatlanságok miatt inkább csak 500-600 ezres aktív és tartalékos létszámot tekinthettek bevethetőnek.

A Magyar Néphadseregen kívül még kettő, a fegyveres szolgálathoz kapcsolódó szervezetet kell megemlítenünk. A Magyar Honvédelmi Szövetségnek (a továbbiakban: MHSZ) önként vállalt alapon tagja lehetett minden sorozáson megjelent férfi. Itt szakfeladatok ellátására történő előzetes felkészítésre volt lehetőség. Legnépszerűbbnek a hivatásos vezetői jogosítványt adó tanfolyam minősült, a további lehetőségek – például a rádiótávírás vagy egészségügyi – mellett. Érdekes módon – a hadkötelezettséghez kötődően – a nők számára előírt szakfeladatokkal kapcsolatban nem lehetett előképzettséget szerezni. Az MHSZ-nek fontos szerepe volt a katonai pályára irányításnak is, mivel mai szóval élve

toborzó akciókat szervezett az oktatási intézményekkel karöltve. A Magyar Szocialista Munkáspárt tagjai léphettek be a Munkásőrségbe, mely félkatonai szervezetet a párt, egy 56-os forradalomhoz hasonló esetben kívánt bevetni saját hatalmának védelmében.

A rendszerváltás ezt a két szervezetet eltüntette, s a magyar hadsereg orientációját is megváltoztatta, mely a módosított alkotmánnyal és az 1993. évi CX. Honvédelmi törvénnyel nyerte el háttérét. A megváltozott politikai helyzet (hidegháborús fenyegetettség megszűnése, demokrácia térnyerése, nyugati orientáció), és a korlátozottabb anyagi háttér folyamatos haderőcsökkentést indukált, megjelenhettek a katonai szolgálatot ellátó nők, s újabb állománykategóriaként a szerződéses katonák. A tartalékos állomány képzésére is egyre kevesebb pénz jutott, de új problémaként jelent meg, hogy a kialakuló piaccgazdaságban a munkavállalók és munkaadók sem akarták vállalni a kieső munkával járó terheket. Ezek feloldására nem is született törvényi megoldás.

Folyamatosan szűntek meg a tartalékos csapatok, a meglévők részére egyre kevesebb gyakorlatot és továbbképzést írtak elő. A csökkenő létszámmal kapcsolatosan évről évre csökkent a sorkatonaság keretében minimális kiképzett katonák száma, ami alapot nyújthatna a haderő tartalékos erejének biztosítására. Ezzel párhuzamosan a törvényi keretekben meghatározott, és kiképzett tartalékos évfolyamok folyamatosan hullottak ki a rendszerből. A mai időkben ez azt jelenti, hogy már nagyon minimális az a tartalékos keret, amelyhez megváltoztatott törvényi körülmények között nyúlni lehetne. Ez is indokolja az újfajta haderőnkhez szükséges másfajta tartalékos biztosítást. Kitűzött célként a kisebb, de minőségi és a szövetségi feladatok ellátására képes haderő jelent meg. Nyugati példák alapján gazdaságosabbnak és megvalósíthatóbbnak tűnt mindehhez egy teljesen önkéntes haderő felállítása, ami a sorkötelezettség 2004-es megszűnéséhez vezetett.

A második világháborút követően az ország hasonló utat futott be, mint az 1918-as vereség után. A diktatórikus rendszerek - legyenek bármely oldal követői – közti párhuzamok nagyon jellegzetesek. Az ország ismét kényszerítő erők fogságába került. A Szovjetunió által követelt, és a Varsói Szerződésben „vállalt” kötelezettségek voltak az iránymutató elvek. A tömegháború víziója által megkövetelt nagy létszámú sereg tökéletesítette a totális hadkiegészítési rendszert, mely a rendszerváltás utáni alkotmányos feladatok, majd az újonnan vállalt nemzetközi kötelezettség terén erőteljes visszafejlesztést igényelt. A megszűnő Hadkiegészítő Parancsnokságok helyébe lépő, az önkéntes haderőt kiszolgáló Toborzó Irodák pedig más feladatrendszert nyertek el.

A társadalomban pedig hasonló módon, a felülről irányítás volt jellemző más értékekkel és szlogenekkel. Negyven év alatt ez, a rendszer hátrányára vált, s e társadalmi ellenszenv

kiegészült azzal, hogy az átalakuló társadalmi értékekbe még nem integrálódott szervesen a természetes hazaszeretet azon vágya, mely alapot ad az önkéntességhez. Az eltelt húsz esztendő gyors, és hektikus változásai pedig nem nyújtottak segítséget ezen problémák leküzdéséhez.

1. 2. 5. Összegzés, következtetések

Az elemzés alapján megállapítható, hogy Magyarországon nincs történelmi beágyazottsága az önkéntes haderőnek, de még inkább nem kerülhetett sor az ehhez kapcsolódó tartalékos rendszer kialakítására. Megállapíthatjuk, hogy a magyar hadtörténet korai korszakában az önkéntesség alkalmi volt. Hunyadi Mátyás idején az önkéntesség alapját a megfelelő anyagi háttér biztosítása adta. A szabadságharcok ideje alatt az emberek önként, társadalmi felelősség alapján vállalták a szolgálatot, amelyeknek szintén volt anyagi kompenzációja. A két vesztes háború után a békeszerződések és a társadalomban megjelent háborús apátia gerjesztette háborús-ellenesség szolgáltatták az alapokat a hadkiegészítési rendszer megváltoztatásához, amelyek az átalakuló politikai rendszerek eszközei lettek.

A magyar történelmi áttekintésből is látható, hogy valamilyen módon mindig létrehozták az utánpótlást és a szükséges tartalékot, de a tartalékosok tervszerű rendszere Magyarországon egészen a kiegyezésig (1867) nem létezett, mivel a megelőző időkben inkább ad hoc jelleggel hozták létre, az adott szükséglet által meghatározott mértékben. Először az Osztrák-Magyar Monarchia keretein belül figyelhető meg a tervezett, szervezett és törvényi keretek között működő tartalék erő, mely igény szerint belső, határ menti és külszolgálati feladatokra is alkalmazásra került. Az I. világháborút lezáró Párizs környéki békekötéseket követően kiképzési nehézségek miatt sajátos módon működtek a tartalékok, majd a II. világháború után ismét felerősödött jelentőségük, sőt az 1950-es évek környékén a tartalékosok száma több százezerre ugrott. Ahogy az a hidegháborús helyzetre általánosan jellemző volt, Magyarországon is a tömegjelleg és a hatékony, gyors mozgékony volt a tartalék erő legfontosabb ismérvei, de létszáma folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott. A XXI. században, a 2004. évi CV. törvény teljesen új célkitűzéseivel új alapra helyezte a tartalékos rendszer működését, mivel az önkéntes haderőre való áttérés automatikusan maga után vonta a tartalékos rendszer önkéntessé tételét is.

II. FEJEZET: NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

2. 1. Az Amerikai Egyesült Államok személyi kiegészítési rendszere

2. 1. 1. Történeti áttekintés

A XXI. század legnagyobb gazdasági, katonai potenciáljával rendelkező államának történelme más civilizációkhoz képest rövid múltra tekint vissza. Változatos és gyors tendenciát mutat a legfontosabb államberendezkedési kérdések fejlődési indexét illetően. Természetesen a haderő kialakulásában és mai professzionális szintjének elérésében is megmutatkozik ez a gyors fejlődés.

Az észak-amerikai földrészen elterülő, napjainkban – az óvatos becslések szerint is legalább – 307 milliós népességgel rendelkező független szövetségi köztársaság 50 tagállamból és egy szövetségi kerületből (főváros) áll, de ezen területeken kívül birtokol társult államokat⁴², külbirtokokat⁴³ és bérelt területet⁴⁴ is. A bevándorlóknak köszönhetően népessége a világon a legösszetettebb és legváltozatosabb képet mutatja mind nemzeti, mind pedig kulturális szempontból.

A XIX. században jelentős változásokon ment keresztül mind az ország, mind annak társadalma. A technika fejlődése, az 1800-as évek gazdasági irányzatainak módosulása, majd a XX. század elején bekövetkező robbanásszerű népességnövekedés szárnyakat adott a gazdaságnak, hiszen az épülő, új, modern világ barátságosan fogadta az akkor még főként Európából érkező munkaerőt. Az I. világháború kifejezetten jó befektetésnek bizonyult, de a rohamosan növekvő gazdasági felívelést az 1929-es nagy gazdasági világválság súlyosan megtörte. A II. világháború ugyan nagyobb költségeket emésztett fel, főleg miután az Amerikai Egyesült Államok (a továbbiakban: USA, vagy Egyesült Államok) nem csak támogatóként vett részt a harcokban, hanem 1941-ben belépett a háborúba, mégis kijelenthető, hogy az Egyesült Államok tekinthető a második világháború igazi nyertesének. A megtört Nagy-Britannia, a korábbi gazdasági nagyhatalom nem tudta tartani piaci pozícióját, ezáltal a kiteljesedőben lévő, kapitalista elveken működő világ vezető hatalma, az ekkor már hatalmas társadalmi erővel rendelkező, Amerikai Egyesült Államok lett. Ezt a pozíciót gyakorlatilag a hidegháború sem tudta elidegeníteni a nagyhatalmi helyzetű országtól, sőt a

---

⁴² Teljes önkormányzattal rendelkező társult államok, melyek területileg nem a szövetségi államokhoz tartoznak, de lakosaik amerikai állampolgárok: Északi-Mariana-szigetek és Puerto Rico.

⁴³ Önkormányzattal nem rendelkező amerikai fennhatóságú területek: Amerikai-Csendes-óceáni szigetek, Amerikai Szamoa, Amerikai Virgin-szigetek, Guam, Midway-szigetek, Wake-sziget.

⁴⁴ Az USA kormánya Kubától és Haititől bérlti a területet, haditengerészeti támaszpont fenntartása céljából: Guantánamói-öböl.

keleti blokkal szembeni fellépésével, a NATO életre hívásával tovább erősítette azt. A hidegháborúra egyébként szignifikánsan jellemző volt a katonai erő fitogtatása, de legfőképp fejlesztése és modernizálása, mely a fegyverkezési versenynek köszönhetően gyors ütemet diktált. Ennek hatása volt természetesen a haderőrendszer alakulására is, de ez a későbbiekben kerül kifejtésre. Napjainkban az USA legfőképp a NATO tagállamként (katonai erő) és a piaci szereplők (gazdasági erő) meghatározó elemeként vesz részt a nemzetközi politikában. Meghatározó szerepet vállal a gazdasági helyzet alakításában, a terrorizmus elleni harcban, és a békefenntartó műveletekben egyaránt.

Tekintettel arra, hogy a gyors ütemű fejlődésnek köszönhetően az USA-ban rövidebb idő alatt mentek végbe azok a haderőt illető változások, melyek az európai államok legtöbbjében évszázadokat vettek igénybe, kissé vegyesen figyelhetjük meg az egyébként egyértelműen európai eredetű jellemzőket.

Az 1600-as évek elején érkező angol telepeseknek kereskedelmi tevékenységük és természetesen testi épségük érdekében – az angol kormány támogatásának hiányában – önállóan, saját tapasztalataik alapján kellett, hogy védelmi tevékenységet folytassanak. Tekintettel arra, hogy Angliában akkoriban már 400 éves múltra tekintett vissza a klasszikus milícia⁴⁵ rendszer, a telepesek választása egyértelműnek mondható. Rövid idő alatt minden csoportnak, későbbi településnek kialakult a saját milíciája, „*melyben minden 16-60 év közötti állampolgár köteles volt szolgálni saját költségén, leggyakrabban saját fegyverzetével*”⁴⁶. A szervezetben főtiszteket és csapattiszteket különböztettek meg, akik heti rendszerességgel fegyverhasználati gyakorlatokat és katonai jellegű kiképzést tartottak⁴⁷. A kolónia⁴⁸ kormányzójának állt jogában, hogy az indiánok általi fenyegetettség esetén hadba hívja az érintett milíciákat. Változás csak akkor következett be, amikor a hét éves háború alatt Anglia királyi hadsereget küldött a Quebec⁴⁹ ellen szerveződő önkéntes haderő megsegítésére. A konfliktus sikeres rendezését követően az angol kormány a helyi védelmi célú kiadások csökkentése érdekében királyi hadsereget hagyott Észak-Amerikában. Az indiánok általi fenyegetettség jelentős redukálódása után azonban inkább volt teher a hadsereg jelenléte,

---

⁴⁵ Latin eredetű szó, eredetileg karhatalmi szervezetet jelent, melynek tagjai a fegyveres szolgálatot nem hivatásszerűen, hanem társadalmi munkában végzik. Napjainkban már szélsőséges értelmében is alkalmazzák, főként vallási és etnikai csoportokat illetően, de egyes államokban rendőrségként is aposztrofálják.

⁴⁶ Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről – I. rész; Kard és Toll – 2006. 1. szám, Budapest, HM KTF és ZMNE, p.156.

⁴⁷ 1638-ban alakult az „Ősi és Méltóságos London-i Tüzér Compánia bostoni fiókja, mely máig is létező katonai és társadalmi szervezet.

⁴⁸ Jelentése település, azonos nemzetiségűek összessége egy idegen országban.

⁴⁹ Az 1700-as években francia irányítás alatt álló észak-amerikai kolónia, amely területi igényekkel lépett fel az angol fennhatóságú településekkel szemben.

mivel a társadalom feladata volt ellátni az idevezényelt egységeket. A katonai jelenlét hamarosan inkább érezték az óceánon túli kormányzat önkényuralmának, mint védelmük garanciájának. Mindamellett – hogy az angol jelenlét és hozzáállás akkoriban érezhetően megváltozott, valamint hosszú távon kihatással volt az amerikai haderő alakulására – megfigyelhető, hogy az észak-amerikai milíc rendszer – annak ellenére, hogy Angliában már a XVII. században elhalt – az amerikai földrészen további 200 éven keresztül alapvető jelentőségű volt, sőt a mai napig egyfajta társadalmi elvként funkcionál. Az amerikai közvélemény szerint a már ismertetett milíciák lehettek a kulcsai a függetlenségi háború, a Nagy-Britanniától való elszakadás bizonyos pontjainak, így a Saratoga-i ütközetnek. Bár több esetben is bizonyított, hogy e szerveződések tagjai a legtöbb esetben kiképzetlenségükről és fegyelmetlenségükről tettek tanúbizonyságot, mégis tisztán látható, hogy a települési katonai szervezetek forradalmi hangulatteremtő hozzáállása győzte meg Angliát arról, hogy nincs elég kapacitása arra, hogy megszálljon egy kb. 2 milliós országot és visszaállítsa vezető pozícióját.

A függetlenség kikiáltását⁵⁰ követően az újdonsült állam nem szorult közvetlen és hangsúlyos katonai védelemre, hiszen nyilvánvaló volt, hogy a függetlenségi háborút követően a több mint 5000 km-re fekvő „legközelebbi” szárazföld felőli támadás valószínűsége alacsony, így a szövetség kezdetben könnyen áldozta fel a gazdasági fejlődés oltárán a haderő kérdését. Az egyértelmű volt, hogy szükség van egy reguláris haderőre, a viták azonban arról szóltak, hogy mekkora legyen és milyen szerveződésű a kialakítás és fenntartás rendszere, tekintettel arra, hogy a nagyszámú hadsereg mind ellátás, mind felszerelés tekintetében hatalmas állami pénzüsségeket emésztene fel. Az álláspontok közelítésének eredményeként az Amerikai Egyesült Államok hadserege az 1789-es Alkotmányban rögzítettek alapján milícia rendszerben alakult ki, melynek fejlesztése, fenntartása, megszervezése és felfegyverzése a kongresszus felelősségébe tartozott. A törvény szerint a milícia, az elnök⁵¹ elrendelése alapján mozgósítható volt a törvények végrehajtására, fegyveres felkelések vagy invázió visszaverésére. Miután kiadásra kerültek az 1792-es ún. milícia törvény, és a „behívási törvény”, könnyen elkülöníthetővé vált a hadra fogható állampolgárok személye. Az új haderőre vonatkozó jogszabály ugyanis előírta, hogy

---

⁵⁰ Az 1776. július 4-én 13 gyarmat által kikiáltott függetlenségi nyilatkozat, majd az azt követő függetlenségi háború eredményeképpen, 1783-ban a párizsi békekötés keretében, Nagy-Britannia elismerte az Amerikai Egyesült Államok szuverenitását.

⁵¹ Az Amerikai Egyesült Államok elnöke már ekkor is a haderő főparancsnoka, s így a behívott milícia irányítója volt.

minden „szabad, egészséges 18 és 45 év között állampolgárnak”⁵² katonai kötelezettsége van. Ez a rendelkezés azonban kimondta, hogy a milícia alkalmazását tekintve nincs jogi lehetőség arra, hogy határon kívüli mozgósítására is sor kerüljön, ami a történelemben, több ízben is problémát⁵³ jelentett. A kettős feladatrendszert – amely a hadsereget leginkább jellemezte – azonban egyre érezhetőbben el lehetett különíteni:

- Határ menti települések védelmének biztosítása az indiánok támadásaival szemben
- Kikötő jellegű városok meglévő védelmi technikáinak, felszerelésének védelme esetleges külföldi támadások ellen

Az 1800-as évek elején azonban a területi és népességszám-beli változások ellenére a haderő tényleges létszáma a lakosság arányához képest, a korábbi 100 év adatait figyelembe véve, gyakorlatilag stagnáló eredményeket mutatott (~ 0,05 %). Valószínűleg ennek az alacsony arányszámnak és közvetetten a lakosság szaporodása megnövekedett jellegének (ekkor embertömegnél sem a felszereltséget, sem a minőségi felkészítést nem lehet vállalni) következménye, hogy az 1800-as évek közepére a klasszikus, általános milícia – a sorolt állomány – nagyrészt eltűnt. Helyettük – a milícia eltűnésével párhuzamosan, már az 1790-es évektől kezdve – helyi, úgynevezett önkéntes őrségek alakultak, század nagyságú testületek formájában, melyek saját költségen, felsőbb jogi szabályozás nélkül láttak el különböző katonai jellegű tevékenységeket. A demográfiai változások, a népességszaporulat és a területi bővülés hatására egyre több ilyen alakulat létezett, és nem csak a nagyvárosok, de a kisebb közösségek körében is általánosan elfogadott katonai tömörülésnek számítottak. Ezek az egyesületek az évek során katonai és helybéli szolgálatot láttak el, biztosították a közrendet, miközben emelték a szervezet presztízsét egyaránt. A társadalmi együttélés normáinak megfelelően segítették a bevándorlók szocializációját azzal, hogy lehetővé tették számukra a katonai szervezetbe való belépést, és az újdonsült haza iránti elkötelezettség bizonyítását. Rövid idő alatt ezek az egyesületek vívták ki a legnagyobb társadalmi elismeréseket, a legtekintélyesebb körök közé sorolták őket, ahova csak ajánlással pályázhattak a vállalkozó szellemű jelentkezők. Természetesen ennek a „szűrőnek” egyéb előnyei is voltak, hiszen az önfinanszírozás továbbra is fontos kérdésnek számított. Az 1800-as évek elején már statisztikailag kimutatható volt, hogy míg az általános milícia leginkább gyalogsági erőket volt képes felmutatni, addig ezek az egyesületek tüzérséggel és lovassággal is rendelkeztek,

---

⁵² Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről – I. rész; Kard és Toll – 2006. 1. szám, Budapest, HM KTF és ZMNE, p. 158.

⁵³ Az 1812-es kanadai konfliktus során erre a törvényre hivatkozva azon észak-keleti államok kormányzói, melyek elleneztek a háborút, megtagadták a szövetségi kormány milíciájának behívására vonatkozó felszólítást.

vagyis olyan összetételűek voltak, melyre az állam – magas költségvonzatuk miatt – nem tudott, vagy nem akart költeni. Ettől függetlenül azonban, ha a haderő klasszikus céljait vesszük górcső alá, ezek a szervezetek sem tudták kielégíteni a határvédelemmel és a külföldön végrehajtandó beavatkozásokkal kapcsolatban felmerült igényeket (pl.: Mexikó 1846-48⁵⁴). Egyre több esetben kellett szembesülnie az Egyesült Államoknak azzal, hogy a milícia, mint egyetlen és kizárólagos haderő nem képes hatékonyan érvényesíteni a közreműködésével kapcsolatos általános célkitűzéseket. A problémát felismerve a mexikói háború során már ún. önkéntes ezredek alakultak, melyeket az államok toboroztak, ideiglenes háborús szolgálat teljesítésére, a szövetségi kormány felszólítása alapján. Ezek az egységek azonban a háború befejeztével leszereltek, vagyis nem jelentettek kiadási költséget az állam számára azok után, hogy a létrehozásukat igénylő célok megvalósultak.

Az önkéntes ezredek életre hívása a polgárháború⁵⁵ idején bontakozott ki leginkább, mivel mindkét fél (Amerikai Egyesült Államok és a kivált államokból megalakított Amerikai Konföderációs Államok) nagyszámú önkéntes haderőt állított fel. A korábban már bemutatott „önkéntes őrség”-ek századai szolgáltatták a legelső ilyen ezredek alapjait. A szerveződés egyik legfontosabb jellemzője volt, hogy az egy egységen belül harcoló katonák lakóhely, vagy legalábbis környék szerint azonos származásúak voltak, így könnyebben alakult ki bennük a bajtársiasság és az összetartás ösztöne. A háborút követően, az akkorra már közel 1 millió főre duzzadt hadsereg nagy része leszerelt és gyakorlatilag visszatért a „csendőr”⁵⁶ szerepébe, míg kisebb hányada megszálló (rendfenntartó)⁵⁷ jellegű feladatokat látott el a legyőzött déli államok területén. Természetesen a háború várható következményeként a déli lakosság nehezen viselte a katonai jelenlétet, mely szélsőséges értelmezésben a központi hatalom eszközeként kényszerítette a délieket a törvények betartására. Az 1878-as „Posse Comitatus” törvényben végül kimondatták a kongresszussal, hogy az Egyesült Államok által fenntartott haderőnek nincs jogosultsága a törvények végrehajtását illetően, sőt napjainkban is érvényben van ez a jogszabály, mely úgy rendelkezik, hogy az amerikai szövetséges haderőt belterületen csak a béke fenntartása érdekében lehet alkalmazni. A polgárháború utáni időszakban, visszatérve az évszázados hagyományhoz, lassan újjászerveződtek a helyi

---

⁵⁴ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Mexik%C3%B3%20-%201846-48> – letöltés ideje: 2010. április 4.

⁵⁵ 1861-1865 között, az Amerikai Egyesült Államok területén lezajlott fegyveres konfliktus 24 északi (unionista) és 11 déli (konföderalista) állam között, melyhez az abolícionista mozgalom és annak következményei szolgáltatták a legfőbb alapot.

⁵⁶ Tekintettel arra, hogy városok, települések rendjének fenntartásáért és az adott terület határvédelméért voltak felelősek, a későbbi csendőri és a majdani rendőri tevékenységhez hasonlítható feladatokat láttak el.

⁵⁷ Itt főként arra gondolok, hogy az újonnan kialakított status quo fenntartását, a felszabadult rabszolgák jogainak biztosítását csak ily módon lehetett legnagyobb mértékben megőrizni.

önkéntes szervezetek, melyeket ebben az időben bajtársi egyesületeknek is neveztek. Ezek az egyesületek az évek és az összehangolódás során a tagállamok Nemzeti Gárdájának ezred szintű egységeivé avanzsáltak.

A klasszikus Nemzeti Gárda elnevezés és feladatkör a XIX. század végén kezdett kialakulni. A rohamos technikai, ipari, társadalmi és gazdasági fejlődésnek köszönhetően a munkásmozgalmak is egyre erőteljesebbé váltak, és fellépésük mind gyakrabban eredményezett sztrájkokat, általános zendüléseket. Ilyen volt az 1877-es erőszakos vasutas sztrájk is, ahol 15 állam, közel 45 000 önkéntesének közbeavatkozásával tudták csak visszaállítani a közrend biztonságát⁵⁸. Az általános felháborodást eredményező eseménysorozat felismertette a szövetségi kormánnyal a Nemzeti Gárdák fejlesztésének és fenntartásának társadalmi szempontból kiemelkedő létjogosultságát. A XX. század hajnala és a spanyol-amerikai háború⁵⁹ elindította az Egyesült Államokat a világhatalommá válás útján, melynek természetes velejárója volt a katonai berendezkedés addigra megszokott és elfogadott struktúrájának átalakítása is. Az említett konfliktusban vegyes, tényleges és önkéntes csapatok is harcoltak, de az önkéntes ezredek elsősorban Nemzeti Gárdák ezredei voltak, melyek tagjai jelentkezés útján kerültek a külföldi szolgálatra⁶⁰. A háború – és az általa szerzett területek – egyenes következménye volt, hogy tengeren túli katonai szükségletek jelentkeztek, hiszen az USA territóriumának védelme nem csak a földrészén található határvonalakra vonatkozik. Mindez komoly és mélyreható átszervezéseket igényelt a haderő rendszeren belül. Az új kihívásoknak való megfelelés érdekében, a meglévő és jól működő elemek felhasználásával rugalmas és gyors reagálásra képes szervezetet kellett kialakítani, melyhez a rendelkezésre álló tényleges haderő létszáma ekkor sem haladta meg az egyébként átlagosnak mondható 0,05%-ot⁶¹. A háború során felismerhetővé váltak a mozgósítás és a logisztikai ellátás feladatrendszerével kapcsolatos alapvető hiányosságok, mely rövid úton lehetővé tette, hogy az új hadügyminiszter olyan reformjavaslattal álljon elő, mely az Egyesült Államok teljes haderejére vonatkozó általános változtatásokat tartalmazta. Ennek alapján, a nagyobb állomáshelyeken tisztképző iskolákat hoztak létre, valamint

---

⁵⁸ Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről – I. rész; Kard és Toll – 2006. 1. szám, Budapest, HM KTF és ZMNE, p. 161.

⁵⁹ 1898-ban lezajlott fegyveres konfliktus Spanyolország és az Amerikai Egyesült Államok között, melynek során az USA katonái először vettek részt külföldi, területszerzésre irányuló műveletekben. A háború a spanyol gyarmatbirodalom összeomlásához vezetett, az Egyesült Államok pedig megszerezte Kubát, Puerto Rico-t, a Fülöp-szigeteket, Nicaraguát és Guatemalát.

⁶⁰ Az önkéntes jelentkezés útján történő külföldi alkalmazásra azért volt szükség, mert az 1792-es törvény tiltotta a milíciák idegen területen történő bevetését.

⁶¹ Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről – II. rész; Kard és Toll – 2006. 2. szám, Budapest, HM KTF és ZMNE, p. 24.

nemzeti szintű felsőfokú tiszti továbbképző iskolákat alapítottak. A tisztképzés fellegvára a Nemzeti Hadi Akadémia lett. A haderő vezetésére, német minta alapján Általános Vezérkart neveztek ki, míg a tényleges haderő számát 88 000 főre⁶² emelték. Tekintettel arra, hogy a haderő létszámának bővítése eleve nagyobb állami anyagi támogatást igényelt, a kongresszus kinyilvánította, hogy nem képes szövetségi tartalékot fenntartani a meglévő alakulatok mellé, így egyértelművé vált, hogy a megfelelő szervezeti és felkészültségi alapokon nyugvó Nemzeti Gárda fogja betölteni ezt a szerepet. A változtatásoknak az 1903-ban elfogadott Milícia Törvény adott jogi kereteket, mely egyben hatályon kívül helyezte a korábbi – 1792-es – „behívási” és milícia törvényeket. Tulajdonképpen ez volt az a törvény mely a Nemzeti Gárda kettős szerepének meghatározásával ma is egyértelműen meghatározza a szervezet alkalmazhatóságának körülményeit. A Nemzeti Gárdák a jogszabály értelmében továbbra is a tagállamok tulajdonában maradtak, vagyis az adott állam kormányzójának megmaradt azon jogköre, mely feljogosítja arra, hogy állami szolgálatra hívja be az egység tagjait, de az Egyesült Államok elnöke kapta meg azon jogkört, mely szövetségi szolgálatra kötelezheti bármely állam gárdájának, bármely tagját. A függőség attól válik kölcsönössé, hogy a kiképzéshez, a fenntartáshoz és az ellátáshoz szükséges felszerelést, fegyverzetet, haditechnikát és a szolgálatért járó fizetést a szövetségi kormány biztosítja. Természetesen a tartalékos erők szervezetének kialakítása mellett a tényleges hadsereg feladatrendszerének kialakítása is megkezdődött, elsődlegesen az újonnan szerzett gyarmati területek (karibi és csendes-óceáni érdekeltségek) rendfenntartó szerepének konkretizálásával. Azonban ez is az otthon maradt Nemzeti Gárdák felelősségi körére volt hatással, mivel az Egyesült Államok általános, területi védelme biztosításának egy részét is rájuk hárították.

A két világháború a XX. század két legjelentősebb eseménye, amely legalább olyan erősséggel fejtette ki hol pozitív, hol kissé negatív hatását az USA-ra, mint ahogy érezhető volt a változás Európában is. Még az amerikai hadüzenet előtt, 1916-ban, tekintettel az európai események alakulására módosították a nemzetvédelmi törvény katonai szolgálatra vonatkozó rendelkezéseit, megemelték a haderő létszámát 175 ezer főre,⁶³ valamint nevesítették a Nemzeti Gárdát, mint a haderő szervezett és részben kiképzett tartalékát. A tartalékos rendszer szervezeti és mozgósíthatósági alapjainak megteremtése érdekében létrehozásra került a Tartalékos Tiszti Testület, a Tartalékos Tiszti Kiképző Testület és a Legénységi Tartalék Testület, valamint oly módon alakították át a Nemzeti Gárda

---

⁶² Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről – II. rész; Kard és Toll – 2006. 2. szám, Budapest, HM KTF és ZMNE, p. 25.

⁶³ Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről – II. rész; Kard és Toll – 2006. 2. szám, Budapest, HM KTF és ZMNE, p. 27.

alkalmazásának lehetőségére vonatkozó rendelkezéseket, hogy bizonyos esetekben külföldön is bevethetők legyenek. Az USA a lehető legmegfelelőbb módon reagált a világegés közvetlen hatásaira és időben tudatosította az amerikai társadalomban a hadi jellegű felkészítés szükségességét mind a gazdaság, mind pedig a gondolkodásmód szempontjából. Az 1862-es földadományozási törvény és az arra épülő felsőoktatási rendszer alapján az 1916-os nemzetvédelmi törvényben kimondottan a tartalékos tiszti neveléshez szükséges oktatási feltételeket is megteremtették. A 4 éves képzéseket a Tartalékos Tiszti Kiképző Testület irányításával végezték, 2 x 2 éves ütemezésben. Az első két évben a diákok hadtudományi ismereteket sajátítottak el, míg a második két évben – mely önkéntes alapú jelentkezési rendszer alapján szerveződött – tiszti képzésben részesültek. A képzés végén a sikeresen teljesítő diákokat tartalékos tisztté avatták. Alighogy körvonalazásra került a tartalékosok képzésének metódusa, az USA hadat üzent a Lusitania elnevezésű óceánjáró hajó elsüllyesztése miatt. Az antant hatalmak oldalán belépett az I. világháborúba, melyben a tényleges, és a szövetségi szolgálatba behívott Nemzeti Gárda sorozott állománnyal feltöltött hadosztály szintű egységei vettek részt. A háború után a Nemzeti Gárda hadosztályai leszereltek, a tényleges hadsereg pedig folytatta a gyarmatok védelmével kapcsolatosan megszokott feladatait. Természetesen a tisztképzési modul nem szűnt meg a felsőoktatásban. Összességében megállapítható, hogy az Amerikai Egyesült Államok hadereje történeti fejlődése során a XX. század elejére eljutott arra a szintre, hogy az „ősi” hagyományok megtartása mellett felismerte a jövő lehetséges kihívásainak rugalmasságot igénylő jellegét, melynek köszönhetően az önkéntes, szükség esetén kiegészíthető haderő fenntartását helyezte előtérbe.

Az 1929-es nagy gazdasági világválságot követően Európában is, de az óceánon túl is érezhetővé vált a feszültség újbóli fokozódása. Amikor 1939. szeptember 1-jén Hitler lerohanta Lengyelországot, az USA hadereje csupán 190 000 főből⁶⁴ állt, ami a Newsweek egy 1939-es kiadványának adatai szerint, az akkori viszonylatokhoz képest, a világ hadseregeinek hatékonyságát összehasonlítva, Románia utáni besorolást kapott, vagyis világviszonylatban a 17. helyet. Természetesen ez a szám a tartalékosok nélküli, feltöltetlen állapotot jelentette egészen az 1940-es sorozási rendszer keretében elrendelt feltöltésig. A tartalékos rendszer fenntartásának és a kiképzési struktúrának köszönhetően 1945-ben 8

---

⁶⁴ Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről – II. rész; Kard és Toll – 2006. 2. szám, Budapest, HM KTF és ZMNE, p. 28.

millió⁶⁵ amerikai haderő segítségével kényszerítették térdre Németországot és Japánt, majd az óriás méretű hadsereg nagyobb része a harcokat követően leszerelt, hogy ténylegesen a polgári életben váljon a társadalom hasznává.

A második világháborút követő közel 50 év a kétpólusú világrend kialakulásának árnyékában jelentős változásokat generált az Egyesült Államok haderejének rendszerét illetően. Alapvető kihívásnak számított, - a Szovjetunió jelentős térnyerése, valamint katonai potenciáljának erősödése miatt- egy nagy létszámú, állandó fenntartású haderő kialakítása, amely képes biztosítani a két nagyhatalom között húzódó határvonalat és magabiztosan demonstrálni az USA eltökéltségét a kommunizmussal szemben tanúsított ellenállását illetően. Mindemellett új megközelítésű, a hagyományostól eltérő biztonságpolitikai nézetek váltak uralkodóvá, melyek szerint az USA haderejének képesnek kell lennie képviselni és megvédeni érdekeit egy esetleges európai háború során, miközben másodfokú helyi konfliktusok kezelésére is marad kapacitása. E felfogás értelmében a XX. század második felében az amerikai hadsereg 1/3-a külföldön szolgált. A Nemzeti Gárda szerepe a felsorolt előzményekből kifolyólag nagymértékben változott, hiszen ez képezte a stratégiai tartalékok⁶⁶ az anyaország területén. Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy ilyen méretű haderő fenntartása az önkéntesség elvén alapuló rendszerben kivitelezhetetlen, így sorozási rendszer került bevezetésre. A rendszer nagy hátrányaként könyvelték el, hogy minden 18-26 év közötti fiatal egyaránt behívásra kerülhetett, így a férfiak 26 éves korukig gyakorlatilag teljes mértékben a hadseregtől függtek. A rendszeren a vietnámi háború után, a nagyszabású béketámogató, háborúellenes tüntetések hatására enyhítettek. Azonban ez a hadkiegészítő rendszer is inkább kedvezett a Nemzeti Gárdának, mivel a gárdák tagjai eleve fel voltak mentve a sorozás alól, és szívesebben választották az e szervezet által „kínált” kötelezettségeket a fiatalok, mint az évekig elhúzódó, kockázatos szolgálatot. A hidegháború enyhülésével, az 1973-ban megszűnt a sorkötelezettség, majd a Szovjetunió összeomlásával 1990-ben a megosztott világrend és a közvetlen fenyegetettség. Európában helyre állt a béke, így feleslegessé vált az amerikai jelenlét és a magas szintű felkészültség igénye egyaránt. Az események tükrében újabb változáson ment keresztül az Egyesült Államok nemzetvédelmi politikája, 1993-tól már csak két helyi konfliktus kezelésére volt szükséges felkészülnie. A csökkenő igényeknek megfelelően leredukálták a tényleges haderő és a Nemzeti Gárda létszámát, majd

---

⁶⁵ Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről – II. rész; Kard és Toll – 2006. 2. szám, Budapest, HM KTF és ZMNE, p. 28.

⁶⁶ Létjogosultságát igazolta az 1961-es berlini válság, melynek következtében két teljes Nemzeti Gárda hadosztályt mozgósítottak abból a célból, hogy hatásosan demonstrálja az USA elszántságát az orosz hatalommal szemben.

megkezdődött a tényleges haderőrendszer jelenkori viszonyoknak megfelelő reformja. Az átszervezéseket követően a szerepek felcserélődtek a megszokott, hagyományos feladatokhoz képest, ugyanis a tényleges haderő készült fel az azonnali bevetésre és a gyors reagálás képességére, míg a Nemzeti Gárda feladata lett a tartós állóképesség kialakítása. Ennek tükrében az USA harci alakulatainak 45 %-a szövetségi haderő, míg 54 %-a a Nemzeti Gárdában található; a műveleti támogató egységek 37 %-a szövetségi, 46 %-a Nemzeti Gárda által ellátott, 17 %-a pedig szövetségi tartalékban van; a kiszolgáló támogató egységeket illetően pedig 33 % található a szövetségi haderő kezelésében⁶⁷. Napjainkban a Nemzeti Gárda egységei már normál rendszerben teljesíthetnek szolgálatot külföldön is, így például az Irakban lévő haderő közel 40 %-a a Nemzeti Gárda tagjaiból álló egységekből tevődik össze, sőt a XXI. század egyik nagy kihívása, a terrorizmus elleni harc során is alkalmazzák őket.

Összességében tehát az Amerikai Egyesült Államok haderőrendszerének alakulása az ország történelmén keresztül – a hagyományokhoz való bizonyos szintű ragaszkodás tükrében – végigkövethető, jellegét általában az adott politikai és gazdasági helyzet határozta meg. A történelmi áttekintés egyértelműen jelzi, hogy a politikai akarat, a biztonságpolitikai helyzet és a gazdasági feltételrendszer kényszere mindegyik időszakban jól körülhatárolta a haderő építkezését, de a tartalékok képzése és mobilizálása, benne az önkéntesség, történelmileg része lett a fejlődésnek. A mindenkori haderő felépítésében és elveiben a hazaszerető egyének, az állampolgárok, valamint a katonai életpályát önkéntesen választó hivatásos katonák szerepe egyaránt meghatározó.

2. 1. 2. Az USA személyi kiegészítési rendszere napjainkban

A korábbiakban bemutatott folyamat eredményeképpen ma az Amerikai Egyesült Államok haderejét teljes egészében önkéntesek alkotják, belőlük áll fel a 4 haderőnem – Szárazföldi Erő, Haditengerészet, Légierő, Tengerészgyalogság. Minden haderőnemben találunk aktív és tartalék szervezeteket, melyek közül a legnagyobb szerepet a Szárazföldi Erő alakulataiban játszanak. Ez a haderőnem ugyanis egy két pilléren nyugvó tartalékos rendszert tudhat maga mögött, melyek a Szárazföldi Haderő Tartalék⁶⁸ (a továbbiakban USAR), illetve a Szárazföldi Erő Nemzeti Gárda⁶⁹ (a továbbiakban ARNG). A két szervezet felépítését, szolgálati rendjét, feladatait és kötelezettségeit tekintve különbözik egymástól.

---

⁶⁷ Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről – II. rész; Kard és Toll – 2006. 2. szám, Budapest, HM KTF és ZMNE, p. 31.

⁶⁸ US Army Reserve (USAR)

⁶⁹ US Army National Guard (ARNG)

A Szárazföldi Haderő Tartalék – törvény által meghatározott – alaprendeltetése, hogy megfelelően kiképzett és felszerelt egységeket állítson ki, melyek képesek mind a harci támogatás, mind a harci kiszolgálás feladatainak ellátására függetlenül attól, hogy békében, vagy háborús időszakban kerülnek bevetésre. Tekintettel arra, hogy az Egyesült Államok hadereje a kiegészítő, tartalék alakulatok nélkül igen kis létszámot tudhat magáénak, a USAR életre hívása kézenfekvő, sőt megkönnyíti azon célkitűzés elérését is, melynek értelmében a Szárazföldi Haderő által végrehajtandó feladatok biztosítása a lehető legkisebb humán- és eszközerőforrás felhasználásával kell, hogy megvalósuljon. Ennek tükrében megállapítható, hogy fenntartásának egyenes következménye a hirtelen változó környezetre való gyors és rugalmas reagálás kivitelezhetősége, vagyis a reguláris erők mielőbbi támogatására történő mozgósítás végrehajtása. Elsődleges és legfontosabb előnye a rendszerszerűen fenntartott csapatokkal szemben, hogy részidős tartalékként biztosítja azokat a képességeket a haderőn belül, melyekre az adott szituáción kívül állandóan nincs szükség, ugyanis folytonos fenntartásuk hatalmas és felesleges védelmi költségvetést vonna maga után. Szintúgy előnyként sorolhatjuk fel, hogy az USAR katonái saját környezetükben teljesítenek szolgálatot, így adott esetben saját közösségük érdekében végezhetnek – leginkább nem háborús – tevékenységet, mely tényező mind a toborzás, mind pedig a feladatvégzés során erőteljes motivátorként tartható számon.

Érdemes összehasonlítani azokat az arányokat, melyeket a teljes haderő, a Szárazföldi Erő és az azon belül fenntartott USAR képeznek. A tartalékos állomány több mint egy millió szaktudással rendelkező, jól kiképzett katonát képes kiállítani a haderő támogatására, miközben ez a szám még a 20 %-a⁷⁰ sincs a teljes Szárazföldi Erőnek. A tartalékos katonák több mint 2000 különböző alakulatnál szolgálnak, szerte az országban. Az általuk biztosított képességeket a következő kategóriákba sorolhatjuk:

- harctámogatás
- harci ellátó támogatás
- béketámogató műveletek
- civil kapcsolatok építése

Az USAR – tekintettel arra, hogy szerves részét képezi az Egyesült Államok haderejének – valójában önálló struktúra alapján végzi feladatait. Felsőszintű vezetéséért a Szárazföldi Haderő Tartalékos Parancsnoki Hivatala⁷¹, s annak egyszemélyi parancsnoka⁷² felelős, aki

---

⁷⁰ Urbán Lajos: Az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi tartalék alakulatai; Új Honvédségi Szemle – 2007. évi 1. szám, Budapest, Honvédelmi Minisztérium, pp. 51-58.

⁷¹ Office of the Chief Army Reserve, OCAR

rendelkezik egy – teljes munkaidős katonákból álló – törzssel. E törzs feladata a tartalékosok rendszerével kapcsolatos mindennemű alapelv, irányvonal, stratégia és program kidolgozása, majd a végrehajtás megvalósítása, a kiképzési folyamat összeállítása és a szükséges felszerelés biztosítása. Természetesen – elrendelés esetén – a törzs felel a tartalékosok rendelkezésre bocsáthatóságáért egyaránt. A törzs munkáját Regionális Készenléti Parancsnokságok⁷³ segítik (12), valamint Regionális Támogató Csoportokat⁷⁴ (3) hoztak létre az adminisztratív, logisztikai és személyügyi jellegű feladatok összehangolt koordinációjának kivitelezése érdekében.

A 'CAR' által meghatározott kiképzési metódus levezénylésében 7 Intézményi Kiképző Szervezet⁷⁵, továbbá 5 Kiképzés Támogató Szervezet⁷⁶ vesz részt. A kiképzés – szem előtt tartva, hogy a tartalékosoknak éles helyzetben rugalmasan és hatékonyan együtt kell működniük a haderő aktív alakulataival – a hivatásos állomány tagjaival közösen kerül végrehajtásra, a két különböző rendszerű állománnyal szemben támasztott követelmények és a teljesítmény szintje között nincs különbség. A folyamat során először az intézményi kiképzés keretében tantermi oktatásban részesülnek a tartalékosok, majd ezt követi az alkalmazásra kerülő alakulatok teljes felkészítése és a közös begyakoroltatás az adott műveletekre vonatkozóan. Az USAR rendszerén belül már vannak eltérések a kiképzési idő és a felkészülési módszerek tekintetében. Jelenleg az USAR összetétele 3 fő csoportra bontható:

- Kiemelt tartalék⁷⁷ - a tartalékos rendszer legnagyobb létszámot magába foglaló csoportja – melynek tagjai szerződés alapján válnak a tartalék tagjává – melyben további 3 alcsoport különböztethető meg:
  - Csapatprogram-alakulatok,⁷⁸ melyek szervezett alakulatokban teljesítenek szolgálatot az USA különböző államaiban. Létszámuk 185 000 fő körül mozog. Részükre havonta egy alkalommal (hétfvégén) szerveznek speciális katonai szakmájuknak megfelelő kiképzéseket, melyet évente egyszer egy kéthetes gyakorlat egészít ki.
  - Aktív nemzeti gárda tartalék,⁷⁹ az előbbieken ismertetett alakulatok egy-egy kis csoportjának tagjait takarja, akik teljes munkaidőben, meghatározott időre szóló szolgálati szerződés alapján teljesítenek

---

⁷² Chief Army Reserve, CAR

⁷³ Regional Readiness Commands

⁷⁴ Regional Support Groups

⁷⁵ Institutional Training Division

⁷⁶ Training Support Division

⁷⁷ Selected Reserve, SR

⁷⁸ Troop Program Units, TPU

⁷⁹ Active Guard Reserve, AGR

szolgálatot. Feladatuk elsősorban a hétvégi kiképzések folyamatosságának és gördülékenységének biztosítása.

- Egyéni mozgósítású tartalék,⁸⁰ mely magas törzsbeosztásokat betöltő személyeket takar, akik szükség esetén behívhatóak.
- Egyéni készenléti tartalék⁸¹ - azon kiképzettek csoportja, akik felkészítésük során katonai és technikai szakmákat sajátítanak el annak érdekében, hogy mozgósítás esetén belőlük kiegészíthetők legyenek az érintett aktív alakulatok
- Nyugállományú tartalék⁸² - állománya – az aktív Szárazföldi Haderó, az USAR és a Nemzeti Gárda nyugállományba vonult tagjaiból – kb. 800 000 főt számlál, akik indokolt helyzetben behívhatók a háttérintézmények, illetve az adminisztráció működtetése céljából.⁸³

Mindhárom tartalékos csoport sajátosságokkal rendelkezik, átfogó rendelkezés készült azonban a bevethetőségükre, miszerint az Egyesült Államok elnöke szükségállapot kihirdetése esetén, a fegyveres erők főparancsnokaként – a kongresszus későbbi jóváhagyásával – elrendelheti a teljes kiemelt tartalék (~ 190 000 fő) és az egyéni készenléti tartalék (~ 170 000 főből legfeljebb 30 000 fő) mozgósítását.⁸⁴

A tartalékos rendszerben szolgálatot teljesítők részére – csakúgy, mint az aktív állomány tagjai esetében – a fizetést és a juttatásokat a rendfokozat és a szolgálati idő alapján folyósítják. Azok, akik a tartalékos rendszerben legalább 20 évnyi szolgálatot teljesítenek, állami nyugdíjjogosultságot szereznek, természetesen figyelembe véve a részmunkaidős szolgálatteljesítés tényét, melynek megfelelően pontrendszer alapján kapják az őket megillető nyugdíj összegét.

Az USAR kötelekeibe jelenleg a 17-41 év közötti önkénteseket várják. Alapvetően azok az állampolgárok vállalják ezt a részmunkaidős szolgálatot, akik polgári életük kiegészítéseként a haza szolgálatába kívánják fektetni energiájukat. A toborzó programok szlogenjei is erre hívják fel – elsősorban a fiatalok – figyelmét, miközben egyértelműen protestálnak amellett, hogy az így kialakuló közösség értelmiségi (általában főiskolai, az esetek kevesebb százalékában egyetemi végzettségű, vagy doktorált személyek)⁸⁵ polgárok tömörüléseként is

---

⁸⁰ Individual Mobilization Augmentees, IMA

⁸¹ Individual Ready Reserve, IRR

⁸² Retired Reserve, RR

⁸³ Urbán Lajos: Az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi tartalék alakulatai; Új Honvédségi Szemle – 2007. évi 1. szám, Budapest, Honvédelmi Minisztérium, pp. 51-58.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ A tartalékos rendszeren belül a diplomások túlnyomó része főiskolai végzettséggel rendelkezik, ami elengedhetetlen a tiszti beosztás megszerzéséhez. Emellett kb. 15%-nak Bachelor diplomája, további 2%-nak pedig egyetemi (Master) végzettsége, vagy doktorátusa van.

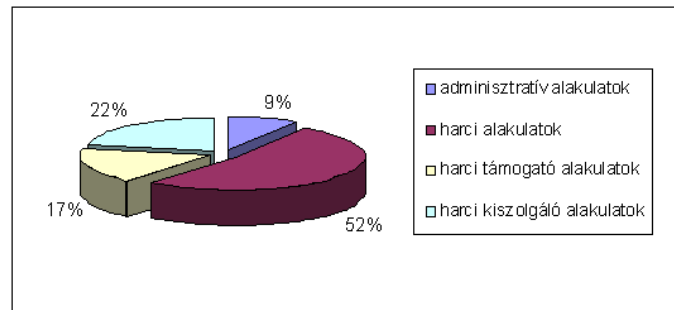

funkcionál. Érdeemes megemlíteni, hogy a Szárazföldi Haderő Tartalék alakulataiban szolgálók megközelítőleg ¼-e nő nemű.

Az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi tartalékos alakulatainak másik formátuma a már említett Nemzeti Gárda, mely 2 fontos elemre bontható:

- Szárazföldi Haderő Nemzeti Gárda⁸⁶
- Légierő Nemzeti Gárda⁸⁷

Hasonlóan a USAR feladatrendszeréhez, a Nemzeti Gárda tevékenysége is – eredendően létrehozásának célkitűzéseiből – harci, harci támogató, továbbá harci kiszolgáló jellegű feladatok végrehajtására irányul úgy békeidőben, mint válság, vagy háborús időszak során. Életre hívásának legfőbb célja, hogy viszonylag kevés hivatásos katona igénybevételével sokoldalú és összetett kihívásokra is hatékonyan, sőt rugalmasan reagáljon a haderő. A USAR területi felépítettségétől eltérően (régiós szerveződés) a Nemzeti Gárda alakulatai minden államban, a fővárosban és a tartományokban is megtalálhatóak, de képességeik úgy kerültek kialakításra, hogy mozgósításuk esetén az egész ország biztonságát garantáló, interoperábilis⁸⁸ haderőt képezzenek. Mindehhez megközelítőleg 464 000⁸⁹ fős összlétszám áll rendelkezésre, melyből 356 000 fő a Szárazföldi, 108 000 fő a Légi Nemzeti Gárda tagjaként lát el szolgálatot⁹⁰. A képességek szerinti megoszlás a következő ábrán látható:

1. ábra: A Nemzeti Gárda képességek szerinti összetétele⁹¹

Tekintettel arra, hogy az alakulatok feltöltése, úgy, mint a Szárazföldi Haderő Tartalék esetében, helyi szervezés útján zajlik, kiemelkedő szerepe van a központilag meghatározott irányelveknek, melyek mindkét tartalékos rendszerre vonatkozóan az egységes, integrált alkalmazás érdekében fogalmazódnak meg.

⁸⁶ Army National Guard, ARNG

⁸⁷ Air National Guard, ANG

⁸⁸ Jelentése: együttműködő, összehangol, egymást kiegészítő jellegű.

⁸⁹ Ez az létszám az összes tartalékos állomány körülbelül 36 %-át jelenti.

⁹⁰ http://hu.wikipedia.org/wiki/Az_Amerikai_Egyes%C3%BCIt_%C3%81llamok_hadereje – letöltés ideje: 2010. április 4.

⁹¹ Urbán Lajos: Az USA szárazföldi tartalékos alakulatai: a Nemzeti Gárda c. cikke - Új Honvédségi Szemle, 2007. évi 2. szám, pp. 94-99. – alapján, szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

A Nemzeti Gárda mindennemű ügyintézését, működése irányelveinek összehangolását, a feladatok koordinálását, a kiképzési mechanizmussal kapcsolatos kérdéseket, a források allokációjával kapcsolatos döntéseket a Nemzeti Gárda Iroda végzi. Élén az igazgató áll, aki a védelmi szervezeten belül elhelyezkedő iroda vezetőjeként főként menedzselési tevékenységet folytat, de nem vesz részt az alakulatok közvetlen irányításában, tekintettel arra, hogy a műveletekkel kapcsolatos döntéshozatal⁹² az államok kormányzói, valamint a főhadsegédek⁹³ jogkörébe van utalva. A kormányzók alkotmányos joguk alapján mozgósíthatják az adott állam Nemzeti Gárdáját azokban a főként természeti eredetű katasztrófa helyzetekben, melyek az állam lakosságát nagymértékben veszélyeztetik és nélkülözhetetlen a szervezett közbeavatkozás. Emellett természetesen az USA elnökének jogában áll mozgósítást elrendelni szövetségi, vagy nemzeti szinten, sürgősségi helyzet esetén. Az alkalmazás tekintetében a korábbi felfogás – miszerint a Nemzeti Gárda csak az ország területén belül vethető be – a hidegháború megszűnésével átalakult, így napjainkban az egyesült államokbeli gárdisták a világ több pontján⁹⁴ teljesítenek szolgálatot, különösen béke műveletekben. A 2005-ben kiadott irányelv,⁹⁵ valamint a 2006-os szervezet átalakítás következtében az alakulatok feladatai a harctéri tevékenységek mellett kiegészültek a modern béke műveleteket követő stabilizálásra, helyreállításra irányuló célokkal.

A korábbiakban már említésre került, hogy a tartalékosok kiképzése nem különbözik az aktív szolgálatot teljesítőktől, mivel a cél az, hogy az együttműködés kerüljön begyakoroltatásra. Ugyanúgy, ahogy a USAR esetében már látható volt, a polgári katonák az ARNG kötelékeinél is saját közösségükben teljesítenek szolgálatot, és polgári munkaviszonyuk is van, így erre tekintettel kell kialakítani a havi egy hétvégét igénybe vevő katonai szakmai kiképzésüket. Mindemellett fontos kiemelni, hogy azok a nemzeti gárda tartalékosok, akik korábban nem teljesítettek semmiféle katonai szolgálatot, el kell, hogy végezzenek egy alapfokú kiképzést, mely egy haladó egyéni kiképzéssel folytatódik és kötelező kiképzéssel ér véget. A kiképzési folyamat során nagy hangsúlyt fektetnek a high-tech alapú szimulációs eszközök használatára és a korszerű kiképzési technikák alkalmazására annak érdekében, hogy a tartalékosok a lehető legmagasabb szinten elsajátíthassák szolgálati

---

⁹² Háborús időszakban, ha a Nemzeti Gárda alakulatai szövetségi szolgálatba kerülnek, a vezetést a regionális parancsnokok veszik át.

⁹³ A védelmi szervezeten belül elhelyezkedő, az államok és tartományok kormányzói alá rendelt, általában vezérőrnagyi rendfokozattal rendelkező személy, aki a Nemzeti Gárda alakulatainak vezetését és irányítását szakmai szempontból figyelemmel kíséri.

⁹⁴ Évente kb. 30 000 tartalékos vesz részt főleg NATO és ENSZ égisz alatt zajló műveletekben a következő területeken: Közel-Kelet, Grúzia, Etiópia, Libéria, Koszovó, Sínai-félsziget, Afganisztán.

⁹⁵ Stabilizációs, biztonsági, átmeneti és újraépítési katonai műveletek támogatásáról szóló direktíva (2005. november 28. adták ki – eredeti neve DOD Directive 3000.5)

feladataik mikéntjét a későbbi mozgósítás esetén tanúsítandó eredményes tevékenység céljából. A megfelelő szintű kiképzés és felkészítés, továbbá a felszerelés biztosítása az állam és a kormányzó felelőssége.

Az ARNG-katonák fizetésének és juttatásainak rendszere hasonlít a USAR rendszerben szolgálókéhoz, mértékét a rendfokozat, a szolgálati idő, valamint a szaktudás befolyásolja. A nyugdíjazási lehetőségek teljesen azonosak. Az összehasonlíthatóság érdekében megemlítendő, hogy a Nemzeti Gárda állományának 10 %-a, megközelítőleg 35 000 fő, nő nemű.

Az amerikai törvények foglalkoztatási biztonságot garantálnak azoknak a munkavállalóknak, akik a haza szolgálatában tartalékos státuszt vállalnak. Az Amerikai Egyesült Államok munkáltatói programja a kanadai rendszerhez hasonlít, mivel nem tartalmazza az európai trendben megszokott (pl.: Egyesült Királyság, Belgium) anyagi kompenzáció módszerét. Az Egyesült Államokban ugyanis a munkáltató anyagi kárpótlása helyett az a cél, hogy a nemzeti értékek, a hazaszeretet és a hazafias kötelesség nevében meggyőzzék a munkáltatót tartalékos státuszú alkalmazottjai felé tanúsítandó támogató magatartás szükségességéről. Természetesen a törvény ösztönzi is a munkavállalót, hogy olyan munkáltatót keressen, amely hozzájárul az önkéntesség vállalásához, olyan kedvezményekkel, mint tanulmányi ösztöndíj, ösztöndíj kiegészítés, nyugdíj kiegészítés, ingyenes egészségügyi ellátás, államilag garantált hitelfelvételi lehetőség biztosítása. A program célja az, hogy a munkáltató a szolgálati távollét időtartamára engedélyezze a munkavállaló részére a fizetés nélkül szabadságot, és biztosítsa a munkavállaló számára, hogy a tartalékos szolgálat alatt és után a munkahelyét nem veszíti el, sőt a szolgálat lejártával ugyanabba a pozícióba helyezik vissza, amelyből távozott. Ahhoz, hogy a munkavállaló a törvény védelme alatt álljon, minden esetben előzetesen értesítenie kell munkáltatóját esedékes távollétéről (kivéve, ha annak időtartama nem haladja meg a 30 napot). Indokolt esetben a munkáltató kérheti az alkalmazott szolgálatának elhalasztását az illetékes parancsnoktól, aki jóváhagyhatja és elutasíthatja azt. A törvény betűjén kívül a Nemzeti Bizottság a Gárda és a Tartalék Erők Munkáltatói Támogatására⁹⁶ mintegy képviseleti szervként áll ki a tartalékosok jogai mellett. Elsődleges célja, hogy elősegítse az együttműködést a tartalékos és munkáltatója között, valamint segítsen meggyőzni a munkáltatót a tartalékosos nemzetvédelmi szerepének jelentőségéről. Minden államban és minden alakulatnál képviselteti magát. Visszacsatolásként az ÖT elismerésre javasolhatja

---

⁹⁶ National Committee for Employer Support of Guard and Reserve, ESGR

munkaadóját, melyet írásos javaslat formájában terjeszt az illetékes bizottság elé. Az elismerésnek 5 fokozata van:

- My Boss is a Patriot Certificate: legalacsonyabb elismerés, „A Főnököm egy hazafi” oklevél formájában
- Local ESGR Chair’s Award: évente adományozott, helyi ESGR elnöki díj
- Above and Beyond Award: korlátozott számban adományozott állami elismerés, az „Azon felül és azon túl” díj
- Pro Patria Award: évente a legkiemelkedőbbben teljesítő munkáltatónak ajánlott „A Hazáért” kitüntetés
- Employer Support Freedom Award: „A Munkáltatói Támogatói Szabadág” kitüntetés a legmagasabb szintű elismerési forma, melyet a védelmi miniszter ad át és évente legfeljebb 5 munkáltató kaphatja meg.

Mindezek alapján folytatja toborzó tevékenységét az Amerikai Egyesült Államok hadereje. Az 1973-ban bevezetett, minden szempontból önkéntes haderő automatikusan csökkentette az állampolgárok számát az alakulatoknál. Annak érdekében, hogy a lakosság érdeklődését újból felkeltsék, majd fenntartsák komoly, minden államra kiterjedő toborzórendszer felállítására volt szükség. Napjainkban a toborzás során elsősorban a középiskolás korú fiatalokat veszik célba. Propagandaanyagok terjesztésével, televíziós reklámokkal, modern háborús filmek támogatásával, kielégítő anyagi javak juttatásának ígéretével próbálják motiválni az általában lelkesedő ifjakat. Tekintettel arra, hogy az USA-ban aránylag magasak a felsőoktatási intézmények tandíjai, a továbbtanulni vágyók szívesen vállalják az önkéntességet, mivel így a haderő átvállalja a tandíj fizetését. Idősebbek számára vonzó tényező lehet, hogy a polgári karrier megtartása mellett az önkéntesség lehetőséget biztosít a hazafias állampolgárok számára, hogy hozzájáruljanak a biztonság megőrzéséhez. A toborzásnak kiegészítő eleme a kiválóan felépített honlap, melyen fizetési kalkulátor és az önkéntes tartalékosokkal való kapcsolat felvételi lehetőség is biztosított.

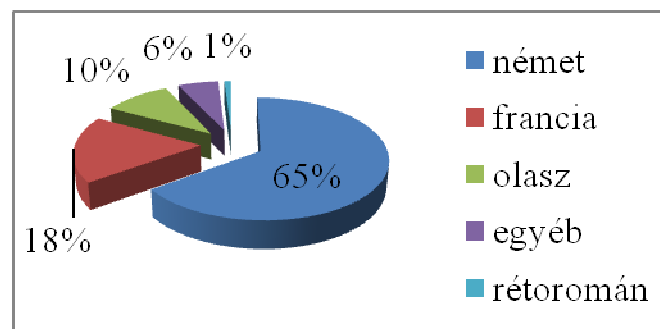
2. 1. 3. Összegzés

Az előzőekben vázolt rendszer alapján kijelenthető és a magyar átalakítás során is adaptálható, hogy az USA védelmi politikája a lehető legtöbb állampolgár számára elérhetővé és közös ügyé kívánja tenni a honvédelem kérdését. Jól kitűnik a rendszer összetételéből, hogy a főként gazdasági, pénzügyi okokra visszavezethető struktúra előnyben részesíti az önkéntes alapon működő, tartalékosokra támaszkodó megoldásokat. Nem csupán az ország biztonságpolitikai irányelveinek követése, hanem az emberek hazaszeretetre való „nevelése”

is kiemelendő a történeti áttekintés alapján. A tartalékos rendszer – figyelembe véve a népességszámot – joggal alapoz a vállalkozó szellemű, illetve elkötelezett fiatalok lendületére és igényeire. A politikai vezetés részéről kifejezetten előnyös a kvázi jutalmazási rendszer kiépítése, kiváltképp, ha az amerikai felsőoktatási rendszert vizsgáljuk. Napjainkban egyre nagyobb arányban döntenek úgy a fiatalok, hogy a részt akarnak venni a felsőoktatási rendszerben, de sokuk számára akadályt és komoly kihívást jelent a tandíj fizetése (javaslataimat is ezekre alapozom). Mivel a toborzás során elhangzó információk egyik legfontosabb része a továbbtanulás támogatása, gyakran ez a legfőbb motiváló tényező a haderőhöz való csatlakozás terén. Az Európában kevésbé preferált tartalékos rendszerhez kapcsolódó munkáltatói program felépítése is azt tükrözi – kiemelve, hogy nincs munkáltatói kompenzáció –, hogy a nemzet közös érdeke, a haderő ily módon történő felépítése és a biztonság szavatolása.

2. 2. Svájc haderőrendszere

Svájc a hadkötelezettség alapján működő „milic⁹⁷” személyi kiegészítés klasszikus példája. Az Európa szívében fekvő Államszövetség mindössze 41 284 km²-en terül el, 7.725.500 lakossal. Természeti adottságainak köszönhetően, kiválóan tudott alkalmazkodni a történelem során az országot körülvevő nemzetközi helyzetekhez, függetlenül attól, hogy területén több nagyhatalom nemzetiségei élnek.

2. ábra: Nemzetiségi eloszlás⁹⁸

Hágóinak ésszerű kihasználása alapozta meg a Római Birodalommal kialakult kereskedelmi kapcsolatát, majd az európai hatalmi rendszer kialakulását követően azt a biztonsági berendezkedést, melyre a mai napig eredményes védelmi mechanizmusát és klasszikus

⁹⁷ A milic rendszerű haderő békében csak olyan (minimális) nagyságú szervezettel és állománnyal rendelkezik, amely lehetővé teszi a nagy tömegű tartalékos állomány kiképzését, és a területi alapon szervezett milic jellegű katonai szervezetek mozgósítás útján történő megalakulását. Forrás: Dr. Szigeti Lajos: A haderő átszervezésének elméleti kérdései; Egyetemi jegyzet, Budapest, 2004. p. 184.

⁹⁸ Készült: <http://www.kulgyyifigyelo.hu/index.php?mod=elemzesek&pos=196> adatai alapján – letöltés ideje: 2010. március 24. Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

semlegességét építhette. Svájc mindig érdekes szerepet töltött be Európa történelmében. Önállósodása gyakorlatilag a XIII. század végétől, határozott öntudattal párosulva nyilvánult meg, mikor 3 kanton kinyilvánította elhatárolódását a Habsburg Birodalomtól⁹⁹. A közös fellépés az 1315-ös morgarteni csatában vált igazán eredményessé, amikor a svájci hadsereg győzelmet aratott a Habsburg csapatok felett és részleges függetlenséget szerzett Svájci Konföderáció néven, mely a következő 300 évben a környező kantonok csatlakozásával jelentős területi és gazdasági fejlődésen ment keresztül. Az 1648-as – a harmincéves háborút lezáró – vesztfáliai békekötés során az újonnan kialakított Európa államai, egységesen elismerték Svájc semlegességét és a Habsburg Birodalomtól való függetlenségét. A francia forradalom után létrejött forradalmi hadsereg azonban – nyelvi, etnikai és területi okokkal felvértezve – elfoglalta a virágzásnak indult Svájcot, és megalapította a Helvét Köztársaságot. A Napóleoni háborúkat lezáró Bécsi kongresszus 1815. március 20-án azonban semlegességgel ruházta fel az ütköző államnak minősülő Svájcot, mivel a nagyhatalmak elképzelhetőnek tartották, hogy vegyes összetételű lakossága végett, a jelentős számú német és francia népességre hivatkozva a Német Birodalom vagy Franciaország újabb kísérleteket tesz arra, hogy magához csatolja. A Habsburg Birodalom szintén a nagyhatalmak között szerepelt így saját biztonságának érdekében nyilvánvaló volt a semleges státusz garantálása. A bécsi kongresszus résztvevői – Franciaország, Ausztria, Poroszország, Nagy-Britannia, Oroszország – tehát egységes döntés alapján „örökös semlegességgel” ruházták fel Svájcot. Az itt „szerzett” semlegesség hosszú évtizedeken keresztül 5 kiemelkedő célt, funkciót szolgált:

- *Integrációs funkció* – elsősorban a belső békét és az ehhez kapcsolódó összetartást jellemzi. Az a külső és belső semlegesség, mely lassan 500 éve jellemzi Svájcot, a történelmi események során távol tartotta az országot az egész Európát megrengető konfliktusoktól, mérsékelte a belső vitákat és ezekkel együttesen biztosította a nemzetakarát prioritását. Napjainkban azonban nagyban csökkent e funkció jelentősége.
- *Függetlenségi funkció* – az elmúlt 5 évszázad során az első 300 évben a semlegesség főként a belpolitikai irányvonalakra volt jelentős hatással, míg az utóbbi 200 évben sokkal inkább befolyásolta a külpolitikai tevékenységet. Napjainkban azonban – a megváltozott biztonságpolitikai és hatalmi helyzetben – egyre inkább úgy tűnhet, hogy ez a típusú semlegesség az autonómia fenntartását akadályozza, mivel a

---

⁹⁹ 1291-ben Uri, Schwyz, és Unterwalden írta alá azt a szövetségi levelet, melyben közös erővel léptek fel a Habsburgok kereskedő városok autonómiáját korlátozó szabályai ellen.

biztonságpolitika általános értelmezését tekintve a hagyományos fenyegetettségek jelentősen csökkentek, míg új típusú kihívások erősödtek fel. A XXI. század konfliktusaival szemben e semlegesség által képviselt védőképesség alig érzékelhető.

- *Szabadkereskedelmi funkció* – a külgazdasági összetevő nélkülözhetetlen volt a semlegesség kinyilvánítása során. A 30 éves háborúban Svájc megfelelő szintre fejlesztette a szabadkereskedésre való jog háborúban történő érvényesítését, melyet tulajdonképpen minden európai háború során előnyére tudott fordítani, de az első világháború óta ez a funkció is hanyatlásnak indult, mivel a lehetséges felek (országok, szövetségek, nemzetközi szervezetek) nem hagyják magukat befolyásolni.
- *Egyensúlyi funkció* – ahogy az már említésre került, a nagyhatalmak egyetértettek Svájc „ütközőpont” jellegű szerepében, és abban, hogy ez az ország lehet a kiszámítható, egyensúlyi pont Európa térképén, mely a biztonság és a béke szavatolásában kulcsfontosságú szerepet tölthet be, amennyiben területén semmilyen idegen hatalom nem képes *casus belli*-t¹⁰⁰ teremteni. A XX. század nagy háborúit követően azonban az országok érdekei megváltoztak, és Svájc veszített geostratégiai helyzetének jelentőségéből.
- *Szolgálattételi funkció* – ez a visszacsatoló funkció, mely alapján látható a semleges ország azon érdeke, mely egyértelműsíti, hogy kívülállása nem jelent érdektelenséget. E funkció keretében valósul meg a menekültpolitika, a Vöröskereszt, a konfliktusok békés rendezése, nemzetközi szervezetek székhelyeinek biztosítása, illetve az Egyesült Nemzetek Szervezete békefenntartó műveleteiben való részvétel.

1920. február 13-án a Népszövetség¹⁰¹ – lévén újonnan létrehozott nemzetközi szerveződés – Londoni Nyilatkozatában elismerte Svájc örökös semlegességét, sőt az 1955-ös Moszkvai Memorandum a svájci semlegességet javasolja példaképként Ausztriának. 2002 márciusában, Svájcban népszavazást tartottak az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez¹⁰² való csatlakozás, így bizonyos szinten a semlegesség feladása kérdésében. Az állampolgárok 55%-a, valamint a 23 kantonból 12 voksolt a csatlakozás mellett. Ennek következtében 2002 szeptemberében megkezdődött a felvételi folyamat, így még abban az évben Svájc az ENSZ hivatalos tagjává vált. Ettől függetlenül azonban Svájcban jelenleg is az államszövetség, a demokrácia, a békés, védelmező, semleges állam képét láthatjuk.

---

¹⁰⁰ Háborús ok, a háborús helyzetet közvetlenül generáló szituáció.

¹⁰¹ Létrehozását 1919-ben a párizsi konferencia rendelte el, annak érdekében, hogy az első világháború után felmerülő problémák egységes, nemzetközi rendezése megoldható legyen.

¹⁰² 1945-ben, a Népszövetség utódjaként, 51 alapító állam által létrehozott nemzetközi szervezet, melynek ma 192 ország tagja.

Svájc ismertett történelmi helyzete alapján építette fel védelmi rendszerét és az azt garantáló fegyveres erők struktúráját. Az állandó semlegesség kifejezetten katonai értelemben azt jelentette, hogy le kellett mondania a minden államot megillető *jus ad bellum*, azaz a háborúhoz való jogról. Külső biztosítékként az állandóan semleges államot nem érhetette támadás, mely elvet minden állam köteles a mai napig tiszteletben tartani. Végül az „örökös” semlegesség tartalmazta a kötelezettséget, hogy Svájc békeidőben sem csatlakozhat olyan katonai szövetséghez, amely bármikor is arra kötelezheti, hogy támadó vagy védekező háborúban vegyen részt. A semlegességi státusz ellenére Svájc igen fejlett haditechnikával ellátott haderővel rendelkezik, amely a *milíciarendszer* vagy *milicrendszer* keretein belül szerveződik. Az 1874-es svájci Szövetségi Alkotmány 13. §-a szerint Svájc nem tarthat készütségben katonai erőt, de a 18. § kimondja, hogy minden svájci férfi köteles katonai szolgálatot teljesíteni. Az 1999. évi Szövetségi Alkotmány 58. §-a rendelkezik arról, hogy a svájci haderőt milíciaként kell megszervezni, ami azt jelenti, hogy hadereje nagyrészt tartalékosokból áll, akik tulajdonképpen polgárok és katonák is egyben. Joggal kérdezhetnénk, hogy valójában miért is van szüksége egy „örökös” semlegességgel bíró országnak ilyen nagyszámú, jól képzett és gyorsan mozgósítható tartalékos erőre? Ahogyan azt már említettem a tartalékosok kétszeres állampolgárok hisz polgárok és katonák is egyben. Biztosítják az ország védelmi készütségét, ugyanakkor az általános hadkötelezettség szavatolói is, amellyel egyfajta áthidaló szerepet töltenek be, város és vidék, értelmiség és munkásság, gazdagok és szegények, valamint különböző nyelvi és etnikai csoportok között. Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a katonahagyományok¹⁰³ őrzői, a fegyveres erők arculatának képviselői is, a társadalomnak a hadseregről formált arculatának aktív formálói egyben.¹⁰⁴ Visszatekintve az időben megállapíthatjuk, hogy a hidegháború után bekövetkezett biztonságpolitikai változások Svájcot sem hagyták érintetlenül, ezért az ország újraértelmezte és aktualizálta biztonságpolitikáját. Svájc új biztonságpolitikai elképzeléseit a „Svájc biztonságpolitikája átalakulóban” című, a Szövetségi Tanács által készített jelentés tartalmazta, amelyet a Szövetségi Gyűlés 1990-ben fogadott el.¹⁰⁵ Az ország biztonságpolitikájának elsődleges célja Svájc békéjének és függetlenségének megtartása volt. Ezen célok elérését az európai békés folyamatok erősítése, a háború elkerülése, valamint az

---

¹⁰³ A svájci törvények szerint minden állampolgárnak tilos idegen hadseregekben zsoldos szolgálatot teljesíteni, ez alól egyetlen kivétel a Vatikán svájci gárdája, amely a Pápa biztonságát hivatott biztosítani.

¹⁰⁴ Wallner, Friedrich A. – Muheim, Franz – Steinkamm, Armin A.: Steigende Bedeutung der Miliz in Europa (A milicrendszer növekvő jelentősége Európában) In.: Allgemeine Schweizerische Militärische Zeitschrift, 1994. évi 11. szám, pp. 16-20.

¹⁰⁵ Edwin Hofstetter: Fegyveres semlegesség és szolidaritás, Svájc biztonságpolitikájáról; Új Honvédségi Szemle, 1997. évi 8. szám, p. 61.

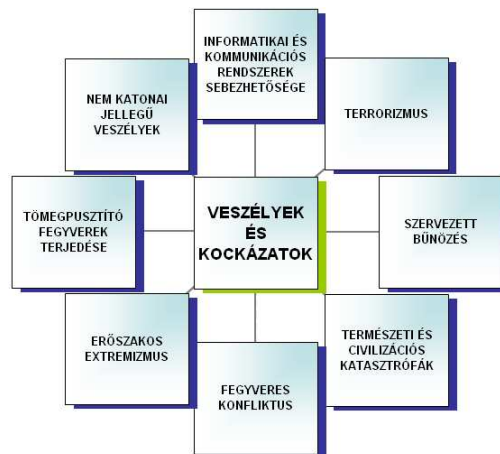
állampolgárai létbiztonságának megteremtésével igyekszik megvalósítani. Az utóbbi két feladat biztosításához szükséges a honvédelmi rendszer hatékony működése, amely egyben szavatolja a szoros polgári és katonai együttműködést. Az új biztonsági stratégia kimondja, hogy az ország védelmét, a belbiztonságot, valamint a létbiztonság szavatolását a civil hatóságok, a kantonok, a rendőrség és a szükséges haderő bevonásával önerőből kívánja megvalósítani. Az állampolgárok életében a honvédelem (mind a nőkében, mind a férfiakében) az állam politikai rendszerének egységeként van jelen. Az állam az állampolgárok érdekében végzi munkáját, az állampolgárok jólétének biztosításához szükséges a megfelelő nagyságú és minőségű haderő. Mindezekhez megfelelő állami célokat kell megfogalmazni, amelyek a függetlenség, biztonság, jólét és a szellemi kötődés.¹⁰⁶

Sok más európai országhoz hasonlóan, Svájc sem kerülhette el a haderőreform végrehajtását, amely a haderő létszámának csökkentésével és átszervezésekkel járt. 1995-ben a reformsorozatok első lépése volt az *Armee 95*, amely előírta a csapatok létszámának 400 000 főre történő csökkentését. A következő nagy lépést, az *Armee XXI* (azaz a XXI. századi hadsereg) néven futó haderőreformot, a 2003. március 18-ai népszavazás hagyta jóvá. Ebben előírányozták a haderő létszámának további csökkentését. 2004 januárjától a létszám folyamatosan apadt, a korábbi 400 000 főről 220 000 főre (a 80 000-es tartalékállományt beleértve). Mindezek tükrében a védelmi költségvetést (4,3 milliárd svájci frank) is csökkentették 300 millióval, valamint leredukálták a kiképzési és logisztikai költségeket is. 2004 óta (2011-ig) mintegy kétezer a hadsereghez kötődő munkahely szűnt/ik meg. A semlegesség klasszikus példajaként emlegetett országot, az imént bemutatott létszámredukálások után is, Európa egyik legmilitárisabb berendezkedésű államaként tartják számon. Akár a NATO országait, akár az Európai Unió tagállamait nézzük, minden államnak reagálnia kellett a XXI. század új biztonsági kihívásaira, így – tagság vagy nem tagság – Svájc is alkalmazkodott a megváltozott biztonsági helyzethez. A Biztonságpolitikai jelentés – 2000 című dokumentum alapján fogalmazták az új évezredben alkalmazandó haderőre és lakosságvédelemre vonatkozó alapelveket. Ez a napjaink fenyegetettségéhez idomuló stratégia a „Biztonság az együttműködésen keresztül”¹⁰⁷ elvből táplálkozik, tekintettel arra, hogy a jelenkori kihívások egyik legfőbb jellemzője, hogy határoktól, országoktól és nemzetektől függetlenül kell szembenézni velük.

---

¹⁰⁶ Wallner, Friedrich A. – Muheim, Franz – Steinkamm, Armin A.: Steigende Bedeutung der Miliz in Europa (A milicrendszer növekvő jelentősége Európában) In.: Allgemeine Schweizerische Militärische Zeitschrift, 1994. évi 11. szám, pp. 16-20.

¹⁰⁷ Werner Hungerbühler: Svájc új biztonságpolitikai stratégiája – Új Honvédségi Szemle, LIII. Évfolyam 12. szám, pp. 22-25.

3. ábra: Biztonságpolitikai kihívások Svájcban¹⁰⁸

Svájc esetében is egyértelmű, hogy a korábbi, hidegháborúval egyidős fenyegetettség jelentősen háttérbe szorult, míg az újonnan azonosított, válság jellegű események előtérbe kerültek. Ezen helyzetek kezelésére pedig a fokozott nemzetközi együttműködés megvalósításával lehet felkészülni. A semlegesség miatt azonban Svájc sajátos helyzetben van a katonai területekre vonatkozó együttműködések kialakítása szempontjából. Tekintettel arra, hogy semleges államként katonai konfliktus során nem támogathatja egyik felet sem, így eleve kizárt, hogy egy olyan katonai-biztonsági célokat szolgáló szervezet tagja legyen, mint amilyen a NATO. Tagságot nem kérhet, de a semlegesség nem mondja ki, hogy a béke előmozdításáért, építéséért nem vállalhat aktív szerepet. Ez az a vékony szegmense a védelmi kérdéskörnek, mely lehetőséget ad Svájc haderejének arra, hogy nemzetközi viszonylatban is kivegye részét a kooperatív tevékenységekből. Az új stratégia is e felismerés tükrében került kialakításra, a haderő feladatainak újragondolása a következő eredményeket hozta:

- Szolgálati kötelezettség átalakítása
- A haderő béketámogatásban és válságkezelésben jelentősebb szerepet vállal helyszínen
- Feladat végrehajtás igénye szerint, valamint önvédelmi céllal felszerelt egységek
- Más haderőkkel való kapcsolatok kiépítésének kezdeményezése
- Létbiztonság garantálása rövid idejű reagáló képesség fenntartása mellett
- Interoperabilitás képességének fejlesztése, rugalmasság növelése
- Humanitárius felelősség fenntartása (menekültügyi kérdés kezelését illetően)
- Kiképzések színvonalának fokozása

¹⁰⁸ Werner Hungerbühler: Svájc új biztonságpolitikai stratégiája – Új Honvédségi Szemle, LIII. Évfolyam 12. szám, pp. 22-25. – című cikk alapján szerkesztette Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

A mai svájci haderő különlegessége tehát a milic rendszerben rejlik. A haderő mintegy 5%-a hivatásos állomány, többi részét a hadkötelesek alkotják.¹⁰⁹ Ahogy már említésre került, a Szövetségi Alkotmány kimondja, hogy minden svájci férfi hadköteles. Nők is besorozhatók, de a törvények alapján kizárólag önkéntes jelleggel, és bármelyik haderőnemhez csatlakozhatnak, akár harcoló alakulathoz is. Napjainkban körülbelül 2000 nő szolgál a svájci haderőben. A Svájci Katonai Törvény 2. cikkelye szerint: „*Aki a hadkötelezettséget nem személyes szolgálattal teljesíti adót köteles fizetni.*”¹¹⁰ Megjegyzem, hogy a fent említett adót, a hadkötelezettségét nem teljesítő állampolgár, nemcsak a katonai szolgálat vagy képzés időtartamára fizeti meg, hanem a hadkötelezettség teljes idejére, ami jelenleg a 49. életév betöltéséig tart. Svájcban a hadköteles kor a 19. életév betöltésétől a 49. életév betöltéséig tart, kivételt képeznek a tisztek, akik 55. életévük betöltéséig hadkötelezettek. Mindemellett valamennyi svájci állampolgár, ezen életéve betöltéséig polgári védelmi feladatokat is köteles ellátni.

A védelmi rendszerbe a 19. életévüket betöltött svájci férfiak sorozással kerülnek be. A fizikai felmérés, és elbeszélgetés után „*a svájci sorköteles a haderő – és a kanton – igényeinek figyelembevételével maga választhatja meg, milyen fegyvernemnél kíván szolgálatot teljesíteni. Természetesen igényeit megfelelő iskolai végzettséggel és egészségügyi alkalmasságával kell alátámasztani.*”¹¹¹ A sorkatonák fizikai felkészítését, a testnevelési foglalkozásokat az ország élsportolói, edzői végzik. Az alapképzés 18-21 hétig tart majd évente 3 hétre – tisztek esetében 4 hétre – vonulnak be a számukra előírt szolgálati idő befejezéséig vagy 26. életévük betöltéséig. Ezt követően 32 éves korukig tartalékállományban szerepelnek. A szolgálati idő nem egységes a svájci haderőben. A legénység összesen 260 napot szolgál, míg a tiszthelyettesek részére 500, a tisztek részére 600 nap az előirányzott. Az új haderőreform, az *Armee XXI* bevezetésével létrehoztak egy alternatívát, az úgynevezett egyidőszakos, vagyis hosszú szolgálatot. Értelemszerűen ez azt jelenti, hogy megszakítás nélkül vállalható a 300 nap eltöltése a haderő kötelékében. Ebben az esetben azonban olyan korlátozó tényezők merülnek fel, mint a meghatározott fegyvernemeknél történő szolgálatra való kötelezés, illetve egy limit, melynek értelmében a hosszú szolgálatot teljesítők létszáma nem érheti el az adott év besorozottai összlétszámának 15%-át. Az újoncképzést követő leszereléskor minden hadköteles megkapja a beosztását és teljes felszerelését. A beosztásba helyezéssel egy időben megtudja, hogy milyen ütemben,

---

¹⁰⁹ http://www.ask.com/wiki/Military_of_Switzerland – letöltés ideje: 2010. március 24.

¹¹⁰ www.root.admin.ch/armee – letöltés ideje: 2010. március 24.

¹¹¹ Hülvely Lajos: A Magyar Honvédség személyi kiegészítési rendszerének átalakítása vegyes rendszerről önkéntes rendszerre Doktori (PhD) Értekezés, ZMNE, Budapest 2000., pp. 71-74.

melyik évben, hónapban kerül kiképzésre, illetve behívásra. Ezek az adatok az évente kiadott zsebkönyvben – minden alegység szintig megtalálható – kerülnek feltüntetésre, mely alapján, az egyén és munkáltató egyaránt tervezhet. A svájci értékrend és a bizalom legfőbb értékmérőjének tekinthető, hogy az állampolgárok személyi felszerelésüket, fegyvereiket (egészen a közelmúltig a hozzá tartozó lőszerrel együtt – 2006) is otthon tartják.

A svájci hadkiegészítési rendszer vizsgálatakor fontosnak tartom megemlíteni, hogy minden falu és város – kötelezően – rendelkezik lőtérrel, mivel minden állampolgár korosztályi besorolástól függetlenül évente, kötelező lögyakorlaton vesz részt.¹¹² Nagy figyelmet fordítanak a fiatalok honvédelmi nevelésére, a kiképzések során a tökéletességre, precizításra, minőségre törekednek és egyben nagy hangsúlyt fektetnek az elsajátított ismeretek ellenőrzésére.

A sorkötelesek mintegy 60%-a teljesít rendes katonai szolgálatot, a fennmaradó 40% főként egészségügyi, lelkiismereti (pacifizmus) okok miatt a polgári szolgálat, illetve polgári védelem keretein belül teljesíti törvény adta kötelezettségét. Az elmúlt években a svájci hadseregnek komoly problémát okoz évente kiállítani a szükséges létszámú újoncot. Napjainkban a fiatalok nagy része már nem eléggé motivált, sőt egészségi állapotuk is egyre rosszabb, a korábbi generációkhoz képest. Az egészségügyi okok miatt alkalmatlannak nyilvánítottak aránya 2005-ben például elérte a besorozandók 40%-át, míg 2008-ban 33 000 sorköteles 39%-a kapott alkalmatlan minősítést, majd további 5% a négy hónapos alapkiképzés során bizonyult szolgálatra alkalmatlannak. Ennek ellenére a legtöbb országhoz viszonyítva a svájci haderő rendszerének hazai elfogadottsága magas. Ez köszönhető a jól kidolgozott és működőképes civil kontroll folyamatoknak, valamint a magas életszínvonal nyújtotta lehetőségeknek.

Mindezt összefoglalva a milic rendszerű haderőről általánosságban elmondható, hogy béke és hadiszervezetük azonos, a különböző egységeket kizárólag háború és gyakorlatok idején töltik fel. A kiegészítés a hadkötelezettség alapján történik, csak a magasabbegységek (egységek) törzsei és az újonckiképzéshez szükséges oktatókeret, illetve néhány technika kezelőszemélyzete áll hivatásos (továbbszolgáló) tisztekből és tiszthelyettesekből. A hadköteles alapú személyi kiegészítés rövid alapkiképzést és gyakori, aktív – kifejezetten rövid idejű – továbbképzést, valamint tartalékos képzést igényel. Ennek megfelelően a svájci haderő jellegzetessége, hogy békeidőben csak kiképzés folyik, mégpedig olyan szolgálati idővel, amely elengedhetetlenül szükséges. Ez idő alatt a szolgálatot teljesítő katonát

---

¹¹² Hülvely Lajos: A Magyar Honvédség személyi kiegészítési rendszerének átalakítása vegyes rendszerről önkéntes rendszerre Doktori (PhD) Értekezés, ZMNE, Budapest 2000., pp. 71-74.

kiszolgáló és karbantartó feladatokkal nem terhelik, így csak a kiképzésre kell összpontosítani. A nemzetközi jogi megállapodásoknak és az Alkotmány vonatkozó rendelkezéseinek megfelelően, a haderő békelétszáma nem elegendő ahhoz, hogy harci egységeket tartson fenn, így jellemzően csak kiképzőkeretből és újoncokból áll. Természetesen létezik egy szűk vezető – kiképző – adminisztratív törzs, valamint kiszolgáló-, kezelő- és őrszemélyzet is. Az alakulat kiképzett és begyakorlott személyi állománya a polgári foglalkozását végzi, és csak a gyakorlatok alkalmával vonul be.

2. 2. 1. Összegzés

A fent bemutatott struktúra alátámasztja azt a tényt, hogy a svájci haderő – kihasználva a természetföldrajzi adottságokat is - a világ egyik leghatékonyabban működő, leggyorsabban mozgósítható védelmi rendszere. Figyelembe véve, hogy a riasztást követő 4 óra múltán mintegy 110 000 felfegyverzett katona várja a parancsot, kijelenthető, hogy Svájc katonai szövetségbe való tartozás nélküli, magas szintű technológiával felszerelve, képes megvédeni területi szuverenitását és lakosait. Ha azonban mindez nem lenne elég, további 8 óra múlva már a teljes hadkötelezett lakosság (19 és 49 év közötti férfiak) készen áll, hogy felvegye a harcot bárkivel szemben. Mint láthatjuk Svájcban a hadkötelezettség a férfiak esetében 49 éves korukig tart. Nálunk a hadköteles kor a 40. életév betöltésével véget ér, holott ez egyfajta anomáliát okoz a honvédelmi kötelezettségek korhatáraiban. A svájci példához hasonlóan értekezésem 4. fejeztében javaslatot teszek a hadkötelezettség felső korhatárának emelésére, amellyel kiküszöbölhető a jelenleg meglévő hiátus a rendszerben. Kissé ellentmondásos így az a tény, hogy 1989-ben és 2001-ben is népszavazást tartottak¹¹³ a haderő szükségességéről, de mindkét esetben a lakosság túlnyomó többsége voksolt a svájci védelmi rendszer fenntartása mellett.

Svájc legkiemelkedőbb és számunkra is adaptálható példája, hogy az állampolgárok életében a honvédelem (mind a nőkben, mind a férfiakban) az állam politikai rendszerének egységeként van jelen. Az állam az állampolgárok érdekében végzi munkáját, az állampolgárok jólétének biztosításához szükséges a megfelelő nagyságú és minőségű haderő. Mindezekhez megfelelő állami célokat kell megfogalmazni, amelyek a függetlenség, biztonság, jólét és a szellemi kötődés.¹¹⁴

---

¹¹³ A népszavazás százalékos eredményei: 1989 – 65%, 2001 – 77%; Forrás: www.lemil.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=119:a-svajci-hadsereg&catid=25:hirsarok&Itemid=54 – letöltés ideje: 2010.március. 24.

¹¹⁴ Wallner, Friedrich A. – Muheim, Franz – Steinkamm, Armin A.: Steigende Bedeutung der Miliz in Europa (A milicrendszer növekvő jelentősége Európában) In.: Allgemeine Schweizerische Militärische Zeitschrift, 1994. évi 11. szám, pp. 16-20.

2. 3. Németország haderőrendszere

Az Európai Unió egyik meghatározó ipari, gazdasági és politikai hatalma közel 360 000 km²-es területével, 16 szövetségi tartományával Európa hatodik legnagyobb területű állama. 82 milliós lakosságával a kontinens második legnépesebb országa, mely a történelem során színes eseményekkel befolyásolta a status quo alakulását. Hosszú évszázadokra visszanyúló története a Frank Birodalom összeomlásáig vezethető vissza, melyet 843-ban a Nyugat-Római Birodalom életre hívása követett. Történészek e dátumhoz kötik a klasszikus német „nemzeti érzés”¹¹⁵ kialakulását, mely sajátos felfogás – egészen napjaink Németországának elismeréséig – mindig meghatározta a német politikai irányvonalakat. Egy évezreddel később, 1871-ben jött létre a Német Birodalom, a történelem által „német egységnek” nevezett új állam, melyet a második világháborút követő területi átrendezések tudtak csak megtörni. Az 1945-ben két részre osztott ország talpra állása – tekintettel arra, hogy két teljesen különböző ideológia alapján szerveződtek – az 1990-es évek egyik legnagyobb kihívása volt. A megszűnő bipoláris világrend, a Szovjetunió által képviselt értékrend eltűnése, a békés, egységes Európa kialakítására irányuló nemzeti és nemzetközi törekvések a biztonság, a biztonságpolitika és a honvédelem kérdésköreit illetően hozták a legújabb feladatokat. Ennek tükrében a német haderő számára elsődlegessé vált egy olyan koncepció kialakítása, mely fő prioritásként a válságkezelésre való felkészülést, a XX. század végén – a XXI. század elején jelentkező új kihívásokra való eredményes reagáló képességet és a természeti/technológiai/civilizációs katasztrófák hatékony kezelését nevezi meg.

A Német Szövetségi Köztársaság hadkiegészítési szempontból nézve az ún. vegyes kiegészítési rendszer egyik legfőbb képviselője is egyben. Függetlenül attól, hogy a német haderő jelenleg a 'kombinált' hadkiegészítési elv alapján működik, már megfigyelhető, hogy elindult az a hosszú távú folyamat, mely a jelenlegi struktúra átalakítását hivatott véghezvinni, annak érdekében, hogy néhány éven belül kivitelezhető legyen a hadkötelesek nélküli működés is. Németország haderejét, a Bundeswehr-t 1955. november 12-én alapították, mely jelenlegi formáját – több reformot követően – 1990. október 2-án nyerte el. Manapság azonban, ahogy az alaptörvények is meghatározzák, a védelem többet jelent, mint a tradicionális terület megóvását a hagyományos támadásokkal szemben. Ennek tükrében a Bundeswehr struktúráját is a jelenkori kihívásoknak megfelelően, az aktuális biztonságpolitikai kihívásokkal összhangban alakítják ki. A különböző katonai képességek alkalmazásának célja ugyanis egyre inkább a nemzetközi konfliktusok megelőzésének

---

¹¹⁵ 'das deutsche Volk'

támogatására, valamint a válságkezelésre irányul, melybe beleértendő a terrorizmus elleni harc és a humanitárius műveletek (mentési, evakuálási feladatok) megvalósításához való szövetségi hozzájárulás egyaránt. 2009-es adatok szerint¹¹⁶ az ország mozgósítható népessége 19 594 118 fő volt, melyből katonai szolgálatra 15 747 493 fő lehet alkalmas. A német törvények szerint minden 17. életévét betöltött állampolgár besorozható, ezen életkort figyelembe véve évente mintegy 445 000 fő válik katonai szolgálatra kötelezhetővé. A Bundeswehr jelenlegi állománya kb. 247 000 főből áll, melynek nagy része (kb. 188 000 fő) aktív hivatásos, míg megközelítőleg 25 600 fő sorköteles és további 33 400 önkéntesen hosszabb szolgálatot vállaló sorkatona. A nők aránya a haderőn belül 5,8%-ot tesz ki, ami megközelítőleg 14 500 főt jelent. A tartalékos állomány létszáma 355 000 főre tehető.

4. ábra: Állomány összetétel¹¹⁷

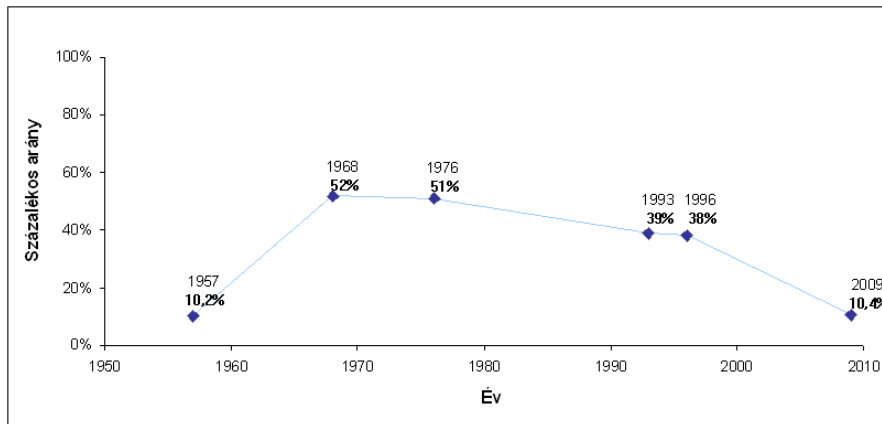
A demokratikus berendezkedésű Németországban meghatározó szerepe van az általános sorozásnak. Az így kialakított felépítés alkalmas arra, hogy a Bundeswehr készenléti képessége,¹¹⁸ hatékonysága és a gazdasági eredményessége fenntartható legyen. Németország területének és állampolgárainak védelme, valamint a természeti katasztrófák és szükséghelyzetek által előidézett katasztrófa jellegű helyzetek valószínűsége az általános sorkötelezettség megtartására adnak okot. A jelenlegi jogszabályi rendelkezések alapján a sorkötelezettség ideje legalább 9 hónap, melyet önkéntesen 23 hónapra lehet meghosszabbítani. A hadkötelezettség intézményét 1957. április 1-jén vezették be, a következő ábra szemlélteti, hogyan alakult a sorkatonák aránya a haderőn belül az elmúlt öt évtizedben.

¹¹⁶ <http://en.wikipedia.org/wiki/Bundeswehr> – letöltés ideje: 2010. április 29.

¹¹⁷ Készült a „The Bundeswehr Reservist Concept” (A Bundeswehr Tartalékos Konceptiója) c. dokumentumban található 2/2 melléklet alapján.

Forrás: http://www.bundeswehr.de/fileserving/PortalFiles/C1256EF40036B05B/W2653D54021INFODE/030910_KResBw_Englisch.pdf - letöltés ideje: 2010. 03.15. Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

¹¹⁸ A nemzeti katasztrófa-elhárítás támogatását és Németország – valamint állampolgárai – általános, békeidős védelmét célzó tevékenységek gyakran megkövetelik a rövid idő alatti rendelkezésre állás képességét.

5. ábra: Sorkatonák számának változása¹¹⁹

Az általános hadkötelezettség¹²⁰ békeidőben azon év végén szűnik meg, amelyben az adott tiszt/tiszthelyettes betölti 60. életévét, míg a nem besorolt (non-rated) katonai állomány esetében 45 év a korhatár. Mindemellett a korábban hivatásos katonaként szolgáló, a nyugdíjkorhatár elérése miatt már nyugállományban lévők, behívhatók katonai szolgálatra 65. életévük betöltéséig. Azok a visszavonult katonanők, akik saját kérésre kerültek nyugdíjazásra, valamint a korábban önkéntes szolgálatban állandó rendfokozatot szerzett nők 60 éves korukig behívhatók további katonai szolgálatra.¹²¹

A Bundeswehr, működtetését illetően, két alapvető szerkezeti egységre különíthető el. A katonai szervezet (fegyveres erők) a Szárazföldi Erők,¹²² a Légierő,¹²³ a Haditengerészet,¹²⁴ a Támogató Erők¹²⁵ és a Központi Egészségügyi Szolgálat¹²⁶ tevékenységét foglalja magába. A civil szervezet (Bundeswehr közigazgatás) a fegyveres erők általános ügyintézéséért,¹²⁷ a közbeszerzéseket intéző szövetségi iroda¹²⁸ működtetéséért, valamint a tájékoztatást megvalósító szövetségi iroda¹²⁹ fenntartásáért felelős. A katonai szervezeten belül a következő négy fő kategória került meghatározásra attól függően, hogy a megnevezett kategória milyen jellegű tevékenységet lát el:

¹¹⁹ Készült Hülvely Lajos: A Magyar Honvédség személyi kiegészítési rendszerének átalakítása vegyes rendszerről önkéntes rendszerre Doktori (PhD) értekezésben feltüntetett adatok alapján, ZMNE, Budapest 2000., p. 67., Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

¹²⁰ Feszültség, vagy veszélyhelyzet esetén, továbbá válsághelyzetre irányuló, kollektív kiképzés során általánosan kell aktiválni a hadkötelezettség intézményét.

¹²¹ http://www.bundeswehr.de/fileserving/PortalFiles/C1256EF40036B05B/W2653D54021INFODE/030910_KR esBw_Englisch.pdf - letöltés ideje: 2010. 03.15. A „The Bundeswehr Reservist Concept” (A Bundeswehr Tartalékos Konceptiója) c. dokumentum adatai alapján.

¹²² Eredeti megnevezése: Heer.

¹²³ Eredeti megnevezése: Luftwaffe.

¹²⁴ Eredeti megnevezése: Marine.

¹²⁵ Eredeti megnevezése: Streitkräftebasis.

¹²⁶ Eredeti megnevezése: Zentraler Sanitätsdienst.

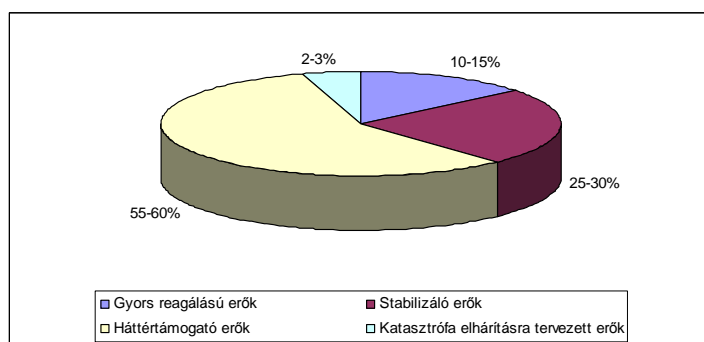
¹²⁷ Eredeti megnevezése: Wehrverwaltung.

¹²⁸ Eredeti megnevezése: Bundesamt für Wehrtechnik und Beschaffung.

¹²⁹ Eredeti megnevezése: Bundesamt für Informationsmanagement und Informationstechnik der Bundeswehr.

- 'Gyors reagálású erők' – legfőbb jellemzőjük, hogy gyakorlatilag azonnal és rugalmasan bevetethetők, eszközeiket tekintve a legmodernebb felszereléssel rendelkeznek.
- 'Stabilizáló erők' – szintén modern eszközökkel felszerelt egységek, melyek elsősorban békefenntartó és béketeremtő feladatok ellátására kerülnek alkalmazásra.
- 'Háttértámogató erők' – ide soroljuk az oktatási intézményeket és a tartalékos kiképző központokat is.
- 'Katasztrófa elhárításra tervezett erők' – elnevezésükből adódóan elsősorban nem katonai jellegű tevékenységeket végeznek, hanem az állampolgárok katasztrófahelyzetben való megóvására irányuló feladatokat látnak el.

6. ábra: Haderőn belüli megoszlás¹³⁰

A haderő civil összetevője az 1990-es újraegyesítést¹³¹ követően rendkívül nagyszámú, mintegy 150 000 főt számláló szervezetként strukturálódott. Napjainkban ez a szám a már megtörtént és a jövőben várható jelentős csökkentések következtében közel a felére, körülbelül 75 000 főre redukálódik.¹³² Ez az állomány – a korábbi felsorolásból is adódóan – főként a sorállomány személyi kiegészítésével kapcsolatos tevékenységet koordinálja, felelős a haditechnikai eszközökkel kapcsolatban felmerülő igények kielégítéséért, továbbá az elhelyezési és a haderő tulajdonába tartozó építői/fenntartói feladatok elvégzéséért.

Napjainkban a Bundeswehr sikeresen végrehajtott misszióihoz és általánosságban vett eredményességéhez nagyban hozzájárul a kellően motivált, önkéntes elkötelezettséget vállaló tartalékosok tevékenysége. A német haderő rendszer egyik nagy kihívása, hogy a jövőben is legalább ilyen intenzitással tartsa fenn, sőt lehetőségeihez mérten segítse az ilyen irányú elkötelezettség kialakulását. Tekintettel arra, hogy a tartalékosok jelenléte a haderőben elég

¹³⁰ Készült Kladek András, Újházi László: Önkéntes tartalékos munkáltató támogató programok a NATO-tagállamokban c. cikk adatai alapján; Humán Szemle, 2005. évi 1. szám pp. 23-31., Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

¹³¹ A hidegháborús időszak két részre osztott Németországát két, egymástól elkülönült haderőt tartott fenn. 1990-ben a Kelet-Német Nemzeti Néphadsereget feloszlatták, állományának és technikai eszközeinek egy részét a megújult Bundeswehrbe integrálták.

¹³² http://www.bundeswehr.de/fileserving/PortalFiles/C1256EF40036B05B/W2653D54021INFODE/030910_KR esBw_Englisch.pdf - The Bundeswehr Reservist Concept (A Bundeswehr Tartalékos Konceptiója) - letöltés ideje: 2010. 03.15.

jelentős, egyértelműen következik, hogy az ország határain belül és külföldön végrehajtott missziói jelentős mértékben függenek a tartalékos állománytól. Az imént említett műveletekben¹³³ legfőképpen azok az önkéntes tartalékosok vesznek részt, akik valamilyen speciális képzettséggel rendelkeznek. A korábbiakban már említésre került, hogy folyamatban van egyfajta – távlati célként megfogalmazott – struktúra átalakítás, melynek várható eredménye a sorkatonai szolgálat eltörlése lehet. E megközelítés körvonalazza a Bundeswehr tartalékos állományának szervezeti, kiképzési, kijelölési és rendelkezésre állással kapcsolatos alapelveit. A tartalékos rendszer másfelől a Belső Vezetés (Innere Führung) elveit alkalmazza és támogatja a demokratikus berendezkedésű államok haderejében, jelen esetben a Bundeswehrben jellemző tradíciókat, valamint vállalja az ország biztonsági kérdéseivel kapcsolatos, gyakran a kötelezettségeken túlmenő kihívásokat is.

Alkalmazásukat tekintve, a tartalékosok szolgálatára, a rendszeres kiképzések alkalmával, katasztrófahelyzetben, az ország területi integritásának védelme során, valamint nemzetközi missziókban való részvétel esetén kerülhet sor. A jelenlegi működés szerint, Németországban viszonylag egyszerű és még napjainkban is népszerűnek mondható a polgári szolgálat önkéntes vállalása a sorkatonai szolgálat teljesítése helyett. Ennek viszont egyenes következménye, hogy az eredetileg sorkatonai beosztások közel felében szerződéses katonák kerülnek alkalmazásra. Főszabályként alkalmazandó, hogy a tartalékos beosztásba kinevezett/kijelölt egyének önkéntesen vállalnak kötelezettséget a Bundeswehr felé, így a parancsnokként, vagy alegységvezetőként kinevezett tartalékosoknak vállalniuk kell a szolgálattal járó speciális felelősséget. Elsődleges feladatuk, hogy kialakítsák és fenntartsák a hozzájuk tartozó egységek hadműveleti készenléti képességét. Ennek érdekében a német szövetségi haderő kiemelt célja, hogy továbbra is bátorítsa az önkéntesség vállalását, mellyel egyre biztosabb alapokra helyezhető a tartalékosok alkalmazhatósága anélkül, hogy adott helyzetben, a mozgósítás intézményére kelljen támaszkodni.

A tartalékosok további hangsúlyozandó szerepe – ahogy a legtöbb haderőben mindez megfigyelhető –, hogy közvetítő „közegként” szolgálnak a társadalom és a katonai szervezetek között. Létük hozzájárul a katonai szolgálattal kapcsolatos motiváció fenntartásához és segíti a biztonságpolitikai kérdések szélesebb értelmezését a civil szféra

---

¹³³ SFOR állományának közel 15% - a, míg az Afganisztánban szolgálatot teljesítő erők majdnem 10%-a tartalékos; Forrás: Kladek András: Önkéntes tartalékos rendszer és munkáltatói támogató program Doktori (PhD) értekezés, ZMNE, Budapest 2007. p. 11.

számára. A Bundeswehr jelenlegi struktúráját tekintve német tartalékos rendszer 3 fő kategóriát¹³⁴ különböztet meg:

A) Utánpótlás Tartalék

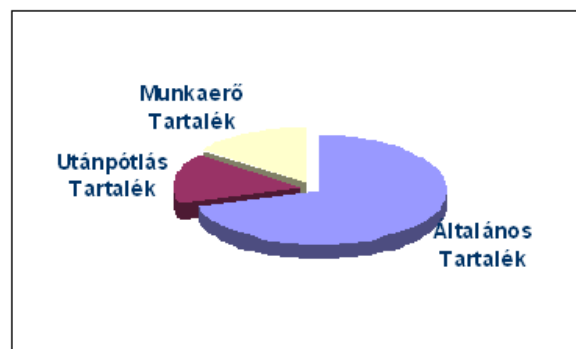
Ide sorolandó a tartalékosok közül azok, akik önkéntes alapon töltenek be strukturális pozíciókat (structural posts) (pl.: szakértők), kinevezésükért kedvezményekre jogosultak. Feladatuk a parancsnokságok és egységek működőképességének kialakítása és a helyreállítással kapcsolatos képességek fenntartása.

B) Munkaerő Tartalék

Ez a kategória tartalmazza az összes olyan tartalékos beosztásba kinevezett, kizárólag önkéntes egyént, akiket nem strukturális pozíciókban foglalkoztatnak. Ők gondoskodnak a megüresedő helyek betöltéséről, továbbá lényeges szerepet töltenek be a nélkülözhetetlen regenerációs képességek fenntartásában. A munkaerő tartalékban tisztek, tiszthelyettesek, tisztjelöltek és szükség szerint nem besorolt állomány (non-rated personnel) szolgál.

C) Általános Tartalék

Ide soroljuk azokat a beosztásba nem helyezett tartalékosokat (non-assigned reservists), akik behívásra rendelkezésre állnak abban az esetben, ha az ország biztonságát veszélyeztető szükséghelyzet a fegyveres erők bővítését megkívánja.

7. ábra: Tartalékos rendszer összetétele¹³⁵

¹³⁴http://www.bundeswehr.de/fileserving/PortalFiles/C1256EF40036B05B/W2653D54021INFODE/030910_KR esBw_Englisch.pdf - The Bundeswehr Reservist Concept (A Bundeswehr Tartalékos Konceptiója) - letöltés ideje: 2010. 03.15.

¹³⁵http://www.bundeswehr.de/fileserving/PortalFiles/C1256EF40036B05B/W2653D54021INFODE/030910_KR esBw_Englisch.pdf - The Bundeswehr Reservist Concept (A Bundeswehr Tartalékos Konceptiója) c. dokumentumban található 2/3-as melléklet alapján, - letöltés ideje: 2010. 03.15. Szerkesztette Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

A hatékony működés sikerének kulcsa a tartalékosok modern kiképzési lehetőségeinek kihasználása, civil szakmai képzettségük növekvő arányú alkalmazása, intenzív kommunikáció a munkáltatókkal és az egyénre szabott katonai szolgálat lehetőségének biztosítása. Az egyénre szabott, modern állományvezetési stílusnak – különösen a hosszú távú tervezésnek, a személyi és szakértői elemek tekintetbe vételének, a megújult kiképzési programoknak és a vonzó karrierépítés lehetőségének – azonnali hatása van a tartalékos katonai szolgálat teljesítését övező hajlandóságra, melyet tovább erősíthetnek a naprakész információkkal szolgáló kiadványok. A tartalékosok szolgálati kötelezettségei a kötelező katonai szolgálatra vonatkozó és a katonai állomány jogi státuszáról szóló törvény által került meghatározásra. A kötelező katonai szolgálatról szóló törvény tartalékosokat érintő hatálya a következő korhatárok szerint érvényesül:¹³⁶

- 60. év betöltése a tisztek esetében
- 45. év betöltése a tiszthelyettesek esetében
- 32. év betöltése a nem besorolt katonai állomány esetében

A Bundeswehr Tartalékos Konceptiója – mely nem az 1994-es tartalékos koncepció modernizált változata – összefoglalóan tükrözi az átstrukturált haderő és a tartalékosok közötti kapcsolatra jellemző irányadó elveket, miközben új fogalmi megközelítést állapít meg:

- A tartalékosok szolgálatát illetően összesíti az alkalmazható törvényeket.
- Tisztázza azokat a területeket, melyeket illetően törvényi módosításokra/pontosításokra van szükség.
- A szervezeti kérdéseket illetően megvalósítandó követelményeket határoz meg.

A koncepció célja, hogy megfelelő áttekintést nyújtson a tartalékos rendszer jelentőségéről, feladatairól, kiképzési módszereiről és az ehhez szorosan kapcsolódó munkáltatói programokról. Ezen kívül megjeleníti a tartalékosok jogi kötelezettségeit és körvonalazza, hogy a tartalékosokra vonatkozó elv- és kategóriarendszer által miként teljesíthetők a jövőbeli követelmények. Mindezek mellett egyik kiemelt feladatként jeleníti meg a megfelelő információáramlás biztosítását úgy az érdeklődők, mint a munkáltatók irányába. A koncepció tartalmát tekintve, a legkifejezőbb változtatás, a kötelező tartalékos szolgálat időtartamának csökkentésében tapasztalható, amellyel párhuzamosan érezhetően növekvő jelentőséget garantálnak az ÖT állománynak. Tekintettel arra, hogy a tartalékosok csak korlátozott időtartamra hívhatók be katonai szolgálat teljesítésére, vagyis csak meghatározott időre

---

¹³⁶http://www.bundeswehr.de/fileserving/PortalFiles/C1256EF40036B05B/W2653D54021INFODE/030910_KR esBw_Englisch.pdf - The Bundeswehr Reservist Concept (A Bundeswehr Tartalékos Konceptiója) - letöltés ideje: 2010. 03.15.

vonhatók ki civil munkahelyük alkalmazásából, külön figyelmet kell szentelni a behívások tervezésére, illetve a szolgálat ideje alatti munka kiesésre – munkáltatói és munkavállalói szempontból – egyaránt. A tartalékosok által teljesítendő tevékenységek különbözősége az egyes területek (üzleti, ipari, kereskedelmi szféra, szakmai és közszolgáltatások) munkáltatói által tanúsított megegyezés függvénye. Természetesen kiemelt fontosságot élvez a tartalékosok kiképzése és alkalmazása elfogadottságának elérése, mely elsődlegesen a média és a társadalmi kapcsolatok irodáin keresztül, a munkáltatók teljes mértékű tájékoztatásával valósítható meg. Fontos célkitűzés, hogy segítsék a munkáltatókat a tartalékosokat illető helyes megítélés és bánásmód kialakításában és fenntartásában, tekintettel arra, hogy a fegyveres erőknél kijelölt szolgálat speciális képesítéseket igénylő jellege, a megszerezhető járulékos tudás és szakértelem a civil szférába történő visszatérés során, polgári szakmai életükben is hasznos lehet. Másfelől a civil végzettség a Bundeswehrben betöltött vezető pozícióban is előnyössé válhat.

A tartalékos állomány irányítása, vezetése és koordinálása – a felelősségi körök átláthatósága mentén – a honvédelemért felelős minisztérium, a fegyveres erő és a védelmi igazgatási apparátus együttes feladata. Emellett a toborzó irodák felelősek a személyi kiegészítés tervezésért és a katonai szolgálatra való behívásért, miközben szorosan együttműködnek az igényt meghatározó katonai alakulatokkal és az állománnyal kapcsolatos adminisztrációt ellátó irodákkal. Működési területüket illetően ez utóbbi irodák felelősek az állomány készenléti állapotáért is. A vezető pozíciókat illetően, a parancsnoki és adminisztratív állományba kijelölt tartalékosok ugyanolyan kritériumok alapján kerülnek kiválasztásra, mint az aktív állomány tagjai. Feladataik minden fontos műveletre vonatkozóan definiálásra kerültek:

- Állományvezetésre vonatkozó tevékenységek,
- Tartalékos szolgálatot adó állomány kiképzésének tervezése,
- Kiképzési tevékenységek szervezése,
- Haderőn belüli tradíciók fenntartására irányuló kezdeményezések.

További fontos feladat – a felelősségi területen belül – a tartalékosokkal való rendszeres kapcsolattartás és a kiképzési alkalmak egyeztetett, ésszerű és eredményes szervezése. Az alap, haladó és folyamatos kiképzésekre¹³⁷ ugyanazok az alapelvek vonatkoznak, mint amelyek az aktív állomány kiképzését jellemzik. A kiképzés többek közt arra szolgál, hogy bátorítsa a tartalékosokat a haderő és a társadalom civil oldala közötti közbenjáró szerep

---

¹³⁷ A kiképzés modul jellegű, rugalmas folyamat, melyben minden kurzus a korábbi tanfolyamokra épül.

betöltésére való hajlandóságra. Mindemellett – tekintettel arra, hogy a kiképzések az aktív állománnyal együtt kerülnek megrendezésre – elsődleges cél, hogy a kiképzési időszak során erősítsék az azonos szintek együttműködési képességét, fejlesszék a műveleti eredményességet és elősegítsék a „civil életből érkezők” ideiglenes, de hatékony beilleszkedését. A helyreállítás időszakában felállításra kerülő egységek esetében abszolút szükséges a megfelelő kiképzések tartása a műveleti készenlét kialakítása érdekében. A tartalékosok annál a katonai egységnél jelentkeznek kiképzésre, ahova eredetileg kijelölésre kerültek. A parancsnoki kinevezést elfogadó tartalékos tisztek részt vesznek a fegyveres erők speciális kiképzési folyamatában. A törzstisztnak jelölt tartalékos tisztek szintén a feladathoz integrált környezetben kapnak megfelelő szintű kiképzést. A kiképzések során olyan modern eszközök és folyamatok kerülnek alkalmazásra, mint a szimulátorok, a számítógéppel működtetett kiképző programok, interaktív, informatikai alapú audió-vizuális eszközök, melyek folyamatos fejlesztés alatt állnak. Emellett egyre elterjedtebb a „távképzés” is, amely az autodidakta, vagyis önképzés útján elsajátított ismeretszerzésre irányul.

A tartalékosok támogatási és előmeneteli rendszere alkalmassági, képzettségi, teljesítményi alapú, valamint számításba kerül a fegyveres erők adott tevékenységre vonatkozó személyi igénye, a rendfokozat és az életkor is. Igaz, hogy a tartalékosok békeidőben nem hívhatók be katonai szolgálatra, ellenben a legérdeklődőbbek számára biztosítható az előléptetési lehetőség a békeidőszaki kijelölés (peacetime assingment) által, abban az esetben, ha az egyén az egyértelműen meghatározott képzettségi követelményeknek teljes mértékben megfelel. Már korábban említésre került, hogy a tartalékosok civil szakmai képességei és tapasztalatai egyre nagyobb hangsúlyt kapnak. Ez azt jelenti, hogy a különböző képesítési profilok frissítése, esetleg fejlesztése magasabb rendfokozattal járó karrierút építésére adhat lehetőséget. Az egyes beosztásokra vonatkozó kinevezés alapjául szolgáló katonai kiképzési követelményeket, a civil szakértői képzettségek kritériumaival együtt, az illetékes szervezeti egységek határozzák meg. Az eddig ismertetett rendszer alapvető mozgatórugóját, az ÖT szolgálat vállalására való hajlandóság növelése érdekében kialakított, különböző ösztönzők adják. A tartalékosok, bevonulásuk esetén, illetményre jogosultak, amely illetmény mértéke attól függ, hogy az adott tartalékos a munkavállalók melyik körébe tartozik. Az állami szektorból érkező tartalékosok megkapják civil fizetésüket, míg a magánszektorban dolgozó tartalékosok kompenzációt kapnak „kimaradt” jövedelmüknek megfelelően. Azok a tartalékos szolgálatot vállalók, akik civil életükben magánvállalkozói tevékenységet folytatnak, szintén illetményben és a Hadkötelesek és Hozzá tartozók Eltartásáról szóló törvény alapján, bizonyos mértékű kompenzációban is részesülnek, tekintettel azokra az esetekre, amikor a

magánvállalkozói tevékenységet egy az egyben fel kell függesztenie az adott tartalékosnak. Ebben az esetben ugyanis a kompenzációnak, a Jövedelemadóról szóló törvénnyel összhangban, egy maximált mértékig fedeznie kell az elmaradt bevételt. Mindezekon kívül a behívott tartalékosok ugyanabban az élelmezési és egészségügyi ellátásban részesülnek, mint a hivatásos, szerződéses állomány. Szállás és egyenruha szempontjából sincs köztük megkülönböztetés, illetve a bonuszok tekintetében is azonos értékrendszer alapján minősítik tevékenységüket. A szolgálatból való eltávozás, valamint szabadságolás esetén a hazautazáshoz számukra is biztosított a pénzügyi támogatás.

2. 3. 1. Összegzés

A német haderőrendszer felépítése, a tartalékosok helyzete, az USA jellemzőihez képest jelentős eltéréseket mutat. Míg az Egyesült Államokban már kialakult hagyományokkal rendelkezik a tartalékos állomány kezelése, addig – ahogy az egyébként Európában általánosan jellemző – Németországban ennek más típusú a múltja. A Bundeswehr még napjainkban is aránylag nagymértékben támaszkodik a sorköteles állomány tagjaira, és alig néhány éve figyelhető meg, hogy a tartalékosok szerepének megerősítésre tettek kezdeményezéseket. A haderő, a katonaság, a haza szolgálatának jelentősége és társadalmi elfogadottságának növelése érdekében, egyre határozottabb programok készülnek, melyek propagálásában fontos szerepet kapnak a tartalékosok, tekintettel a Bundeswehrben betöltött speciális szerepükre. Az állampolgárok támogatása nem csak a szolgálatot vállalók számának növelhetősége, hanem a munkáltatók tartalékosokkal szembeni hozzáállása szempontjából is rendkívül fontos. Európában csupán néhány országban¹³⁸ működnek hatékony munkáltatói támogatói programok, így a tartalékos szolgálatra elkötelezett munkavállalók védelme nehezebben, inkább megállapodások alapján biztosítható. A konkrét keretprogramok kidolgozása még csak a kezdeti stádiumban tart. Ahhoz, hogy Németország a területét és lakosságát reálisan fenyegető veszélyekre való hatékony reagálás, valamint a szövetségi kötelezettségek teljesítéséből fakadó feladatok teljesítésére képes legyen, további folyamatos és hosszú távú stratégiák végrehajtása mellett kell, hogy elkötelezze magát.

Németország szolgált már példaként a Magyar Honvédség számára, ugyanis a hadkötelezettség idején honvédelmünk jogi berendezkedése nagy átfedéseket mutatott a német példáéval. A német példából ismert le nem biztosított *Általános Tartalék* – akik rendelkezésre állnak – a magyar tartalékos rendszerben is létezett, mint *Szabad Tartalék*.

---

¹³⁸ Pl.: Belgium, Egyesült Királyság, Spanyolország.

A hadkötelezettség idején, Magyarországon az egyik legnagyobb problémaként jelentkezett, hogy a sorkatonákkal nem lehetett megoldani a missziós szerepvállalások személyi állományának biztosítását. Németország személyi kiegészítési rendszerét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy nem kellett volna előkészületek nélkül felszámolni a hadkötelezettséget. Ugyanis ez az ország a példa arra, hogy a hadkötelezettségen belül hogyan lehet kialakítani azt a struktúrát, amely alkalmazható béke műveletekben (országhatáron kívül).

A német példából szintén adaptálható, hogy a hivatásos állomány nyugállományba vonulásakor, a védelmi kötelezettség nem szűnik meg csak 60 éves kor után.

Példaértékű a német haderő civil szervezeti egysége (Bundeswehr közigazgatás) akik a fegyveres erők általános ügyintézését, közbeszerzéseket illetve a tájékoztatást végzik. Az itt dolgozók saját feladatukat tekintve szakemberek és valóban nem szükséges számukra a katonai képzés. További adaptálható példaként szolgál a tartalékosok modern kiképzési lehetőségeinek kihasználása, civil szakmai képzettségük növekvő arányú alkalmazása, intenzív kommunikáció a munkáltatókkal és az egyénre szabott katonai szolgálat lehetőségének biztosítása.

Munkáltatói programjuk hasznos eleme véleményem szerint, hogy megkülönböztetik az állami és magánszektorból érkező munkavállalókat és ez alapján határozzák meg a kompenzációk mértékét, amelyet a Jövedelemadóról szóló törvénnyel összhangban alakítanak ki. Összességében megállapíthatjuk, hogy a német gyakorlat a magyar haderő számára mindig is példaértékű volt és lesz.

2. 4. Következtetések

Egy széleskörű nemzetközi kitekintés során tapasztalhatjuk, hogy a nyugati államok haderőinek tartalékos rendszerében sok a hasonlóság, de a történelmi és egyéb tényezők miatt a rendszerek elveiben jelentős eltérések is vannak. Általánosságban kijelenthető, hogy az önkéntesen jelentkező civil állampolgárok, akik katonai előképzettséggel nem rendelkeznek, alapkiképzésben részesülnek. Lehetőség szerint ezen kiképzés tematikája illeszkedik a vállalt beosztáshoz és a civil képzettséghez egyaránt. A már előképzettséggel rendelkező önkéntes tartalékosok kiképzése, tulajdonképpen a szinten tartásra irányul. Ez a típusú kiképzés viszonylag tág határok között mozog. Jellemző, hogy erre – az ÖT választása szerint részletekben, vagy egybefüggően – évente 1-3 hetes időtartamot kell szánni. Az önkéntes tartalékosokra vonatkozó kiválasztási eljárás azonos a teljes szolgálatot vállaló katonákéval, sőt a rendszeres egészségügyi és fizikai felmérések során is ugyanolyan követelményeknek

kell eleget tenniük. Ettől eltérően azonban a felkészítést és a kiképzést illetően vannak jelentős különbségek, tekintettel arra, hogy a katonai beosztások viszonylag kis arányban egyeznek a polgári képzettséggel. Az úgynevezett ösztönző és érdekeltségi rendszer széles palettát vonultat fel, melyben az egyszerű jutalmazási módszerektől a nyugdíj-kiegészítési megoldásokig találunk motiváló elemeket. Illetmény és juttatás szempontjából sem tehető különbség a tartalékosok és a tényleges állomány tagjai között. Több bevált példa jellemzi azokat az országokat, melyek a tartalékos rendszerük felépítése során munkáltatói programot is kialakítottak. Ezek a programok arra hivatottak, hogy megvédjék az önkéntes tartalékost, mint munkavállalót, hogy szolgálata idején ne veszítse el munkahelyét, illetve kompenzációt nyújt a munkáltató számára a kiesett munkaidő ellentételezéseként. Természetesen az adott országok gazdasági, politikai, honvédelmi és piaci berendezkedési formája jelentősen befolyásolja, hogy milyen irányban alakítják ezeket a programokat.

Összegezve a fent leírtakat megállapíthatjuk, hogy az egyes haderők működése, társadalmi beágyazottsága országonként eltérő. A történelmi fejlődés eltéréséből is következően más a jogrendszer, más az állampolgárok viszonya a hadseregekhez, a háborúhoz, eltérő az országok gazdasági – technikai fejlettségi szintje, így nem azonos alapokról indulnak ki a haderő építési folyamatok. Az egyes országok példája a magyar viszonyokra egy az egyben nem adaptálható, de tanulni, okulni belőlük kötelező!

III. FEJEZET: A TÁRSADALOM ÉS A HONVÉDELEM KAPCSOLATÁNAK VIZSGÁLATA AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZER TÜKRÉBEN

3. 1. A hadsereg és a civil társadalom lehetséges kapcsolódási pontjai

Az utóbbi években a Magyar Honvédségen belül komoly átszervezési folyamat zajlott le, zajlik még napjainkban is. Több mint fél évtized telt el azóta, hogy Magyarországon leszerelték az utolsó sorkatonát és felfüggesztésre került a kötelező katonai szolgálat intézménye. Ettől függetlenül továbbra is a kiemelt feladatok közé kell sorolnunk az önkéntes haderővel kapcsolatos azon kérdéseket, melyek a társadalmi hozzáállás, a hajlandóság, a honvédelem fogalmához való viszony, különböző aspektusait vizsgálják. Kimutatásra került, hogy a 2004-es változásokat, a sorozott állomány felfüggesztését, vagyis a személyes szolgálattételi kötelezettség mellett a tájékoztatási, bejelentési, adatszolgáltatási és megjelenési kötelezettség megszüntetését követően a társadalom kezdetben kissé elfordult a honvédelmi kérdésektől, míg napjainkban már az egyre szorosabb kapcsolat kialakítása a cél úgy a honvédelem ügyét ellátó szervek, mint a társadalom részéről. Ez a hozzáállás most már nem csak elméletben és jogszabályi alapon, hanem lassan gyakorlatban is hitelt kölcsönöz a „*honvédelem össztársadalmi ügy*”¹³⁹ megállapításnak, melynek legfőbb mondanivalója, hogy alapvetően nem csak a honvédség és a hozzá tartozó kiszolgáló szervek, hanem a társadalmi szervezetek, sőt minden állampolgár feladata a honvédelemmel kapcsolatban felmerülő bármilyen feladatok tényleges megvalósítása.

Nem egyszerű feladat előtt állt és áll ma is emiatt a honvédség vezetése, és vele együtt a tapasztalt, „szolgálatviselt” korosztály. Jelentős változásokat okozott ugyanis az, hogy az utolsó sorkatona leszerelését követően megalakult az önkéntességen alapuló, NATO követelményeknek eleget tevő, modern haderő. Igaz, hogy a kötelező sorkatonai szolgálatot, s vele együtt a hadkötelezettséget valójában „csak” felfüggesztették, és adott esetben újra elrendelhető, mégis óriási hatással van a társadalomra, a lakosság honvédségről alkotott véleményére és az ahhoz való hozzáállására. Tény, hogy a professzionális haderő kialakítását célzó irányok mellett a katonák presztízse az utóbbi években folyamatosan emelkedett, mégis sajnálattal tapasztaljuk, hogy ezzel exponenciálisan csökkent a fiatalokkal való közvetlen,

---

¹³⁹ Tömböl László mk. vezérezredes: „A Honvédelem ügyét támogató társadalmi szervezetek országos találkozója” alkalmából tartott megnyitó beszédében hangzott el; Maléter Pál Laktanya, 2010. március 10.
Forrás: <http://www.honvedelem.hu/nyomtat/18823.html?originalUri=cikk/0/18823/budapesti-tanacskozas.html> -
letöltés ideje: 2010. március 24.

vagy akár közvetett kapcsolat. Nem csoda, hiszen Hazánkban elsősorban a sorkatonai szolgálat alkalmával találkozott a fiatal korosztály a hadsereggel, és ez az időszak lehetett fő táptalaja azon elhatározásoknak, melyek a katonai pályára irányították a fiatalok egy részét. A sorozott állomány eltűnésével ez a lehető legszélesebb platform szűnt meg létezni. Ennek ellenére azonban fontos kell, hogy legyen továbbra is az, hogy a fiatalok nemzeti identitása – a honvédelmi jellegű nevelés által – honvédelmi identitástudattal egészüljön ki, melynek eredményeképpen hosszútávon pozitív hozzáállás, intenzívebb vállalkozókészség, nagyobb hajlandóság generálható. Magyarországon jelenleg nem egységes a honvédség társadalmi elismertsége. Igaz, hogy a felmérések általában arról tanúskodnak, hogy a katonák a második-harmadik helyen állnak a különböző hivatást vállalók megbecsülését mutató listákon, mégis hangot kell adni annak az általános véleménynek, mely az utca emberétől származik. Valójában a társadalmi megítélés gyengesége az állampolgárok hiányos ismereteinek tükré, mivel sokan nincsenek tisztában azzal, hogy a XXI. század Magyar Honvédsége milyen feladatokat lát el, milyen kötelezettségeknek tesz eleget, és melyek azok a katonai szegmensek, amik ténylegesen hiányosságokat mutathatnak.

Összességében tehát kiemelkedően fontos, hogy az állampolgárok megfelelő tájékoztatás mellett tisztában legyenek az ország kihívásaival és kötelezettségeivel. Ezen ismeretekhez nélkülözhetetlen, hogy előmozdítsák a honvédelem és a lakosság kapcsolatát, ugyanis a Magyar Köztársaság, kizárólag alakulati szinten, a hadkötelesség intézménye nélkül, ma nem képes a társadalommal a korábbi kapcsolatot ápolni. Feltétlenül szükséges a már felsorolt érvek miatt a civil szervezetekkel való kapcsolattartás, melynek ideális kiegészítése lehet a jelenleg is formálódó koncepció alapján megvalósítandó ÖTR. A honvédelemért felelős tárca az utóbbi években egyre fontosabb szerepet biztosít azoknak a kezdeményezéseknek, melyeket a honvédelemmel kapcsolatos tevékenységeket végző civil szervezetek képviselnek. A kapcsolattartás és ösztönzés szempontjából kiemelendő az a pályázati rendszer, melyet a Honvédelmi Minisztérium (továbbiakban: HM) évről évre kiír azon szervezeteknek, melyek a honvédelem ügyét támogatják. A pályázatokkal kapcsolatos anyagi igények természetesen meghatározott keretek között biztosíthatók, mely keretek az utóbbi időszak válsághangulata miatt viszonylag szűkösen kerültek meghatározásra. Ez a támogatási rendszer is igazolja azonban, hogy a civil szerveződések bevonása több okból is kiemelkedően fontos. Ezek a szervezetek képesek arra, hogy a híd szerepét töltsék be állampolgár és honvédség között. Információkat biztosíthatnak a katonai tevékenységekről, feladatokról és kötelezettségekről, szövetségi vállalásokról, segíthetnek a honvédelem lényegének megismerésében és megértésében, ugyanakkor ez lehet az a kommunikációs csatorna, melyet a védelmi szféra

hatékonyan alkalmazhat a nyomon követési folyamat, vagyis a katonák civil életben betöltött szerepének megfigyelése és a nyugállományba vonultak helyzetével kapcsolatos tájékozódás során egyaránt.¹⁴⁰ Nagy kihívás, hogy a honvédelem ügyének megismertetése, népszerűsítése és főként elfogadtatása több korosztályt, több társadalmi réteget érint, vagyis több „hangon” kell megszólalni ahhoz, hogy a figyelemfelkeltés hatásos legyen.

Ma már egyre fontosabb, hogy a fiatal nemzedék ésszel és szívvel ismerje meg és támogassa a honvédelem ügyét. Egyre komolyabb programok foglalkoznak a hazafias nevelés, a honvédelmi ismeretek bővítésének lehetőségeivel. Alapvetően onnan ered a haderőtől való fizikai elfordulás ténye, hogy a fiatal korosztályban már nem alakul ki a hazafiasság eszméje, nem érzik át a kötelező sorkatonai szolgálat előnyeit és hátrányait, nincsenek tisztában azzal, hogy mit jelenthet ma, Magyarországon hivatásos, szerződéses, vagy tartalékos katonának lenni. Ennek visszaszorítása érdekében a civil szféra, a lakosság és a haderő közötti együttműködés erősítése több, egymással párhuzamos vonalon zajlik, hol kisebb, hol nagyobb intenzitással. Az elmúlt években több konferencia került megrendezésre, a két tábor közelítése, közös munkájuk fokozása és eredményessége érdekében azáltal, hogy a polgári lakossághoz „fizikailag” próbálják közelebb hozni a honvédséget. Kooperációjuk alapja a már említésre került kifejezés, a törvény szava: a honvédelem nemzeti ügy, vagyis állampolgárnak, munkavállalónak és munkáltatónak egyaránt részt kellene venni a megvalósításában.

A klasszikus tartalékos struktúra kettős feladatrendszert rejt magában. Elsődlegesen az államilag szervezett és anyagi támogatásban részesített, a haderő közvetlen támogatására szerződött, önkéntes tartalékosokból álló szervezetet értjük alatta. Másodlagos összetevője pedig nem más, mint azon szervezetek összessége, melyek állománya (tagjai) a honvédelem ügyéhez közvetlenül, vagy közvetetten kapcsolódó feladatokat végzik.¹⁴¹ A tevékenység során kiemelt tekintettel kell lenni arra, hogy készenlétben tartsák azokat az állampolgárokat, akik önként vállalják a tartalékos szolgálatot, hogy folyamatosan *informálják* a tartalékos rendszerhez tartozókat és a társadalom tagjait egyaránt, továbbá elősegítsék a csapatszellem kialakulását és a *társadalmi támogatottság* növelését. Szorosan a kérdéskörhöz kapcsolódik, hogy már a XIX. század végén, az 1880-as évektől megfigyelhető a civil szerveződések azon formája, melyek a tartalékos katonák összefogására specializálódtak. Ezek a szervezetek

---

¹⁴⁰ Elhangzott: 2009. november 27. – Székesfehérvár: „A Magyar Honvédség Önkéntes Tartalékos Rendszere és a kapcsolódó Kompenzációs Rendszer fejlesztése” című konferencián, Magyar Ferenc ezredes – HM, Tervezési és Koordinációs Főosztály.

¹⁴¹ Czuprák Ottó: Paradigmaváltás a katonai tartalék erőknél; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 9. szám. pp. 118-129.

voltak hivatottak a folyamatos kapcsolat fenntartására a haderő és a társadalom között, valamint ezek biztosították a tartalékos katonák számára az információk megosztására alkalmas platformot is.

A tartalékos rendszer működését, de mindenekelőtt a kialakítására irányuló elképzeléseket hazánk nemzetközi értelemben vizsgált helyzete alapvetően meghatározza. NATO, EU és ENSZ tagságunk garantálja főként az ország biztonságát, így nemzeti haderőnk potenciálja e ténynek megfelelő mértékben kell megnyilvánuljon. Emellett természetesen az ország gazdasági lehetőségei, a térség általános veszélyeztetettségének mértéke határozza meg a jelenlegi, vagy a szükséges aktív állomány létszámát. Ehhez és a különleges esetekben adódó igényekhez mérten kell kialakítani azt az ÖTR - t, mely szükség esetén hatékonyan képes kiegészíteni a békelétszám alakulatait. Példaként említhetjük az USA-ban bevett gyakorlatot, ahol a nemzeti haderő külföldi misszióban való nagyarányú részvétele miatt, a tartalékosokra hárul az ország biztonságának garantálásával kapcsolatos feladatrendszer (Nemzeti Gárda, bővebben a Nemzetközi kitekintés fejezetben), sőt az olyan a váratlanul fellépő események kezelése is, mint például árvíz, földrengés, vagy hurrikán okozta katasztrófahelyzetek. Ahhoz, hogy a tartalékos rendszer megfelelően működhessen, olyan társadalmi támogatói bázist kell kialakítani és fenntartani, melynek alapja a mai meggyőződés szerint a felnövekvő nemzedék lehet. A HM elkötelezettségét támasztja alá, hogy ma Magyarországon nő azon középiskolák száma ahol a diákok katonai ismereteket tanulhatnak, és több egyetemen szerepel a választható tantárgyak között a honvédelmi alapismeretek, mint kredit értékű tantárgy is. A honvédelemmel kapcsolatos képzések így elsősorban a fiatal korosztályt célozzák, a középiskolás korú diákoktól az egyetemi hallgatókig (viszonylag széles skálán mozog ma Magyarországon a felsőoktatásban részt vevők életkora, különös tekintettel a másoddiploma megszerzésére törekvők körében).

Az 1032/2009. (III.18) kormányhatározat¹⁴² az első olyan, több területet érintő, a honvédelmi nevelésre irányuló jogszabály, mely meghatározza az oktatásért, kultúráért és a honvédelemért felelős miniszternek, hogy az alap-, közép- és felsőoktatás intézményeire vonatkozó, az állampolgári honvédelmi ismeretek szélesítésére irányuló programot dolgozzanak ki. A program tervezetének 2011. november 30-ig kell elkészülnie annak érdekében, hogy a 2012. szeptember 1-jei bevezetés megvalósuljon. A kivitelezés sikeressége céljából megkezdődött a szakterületek közötti együttműködés.

---

¹⁴² 1032/2009. (III. 17.) kormányhatározat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének fejlesztéséhez kapcsolódó egyes ágazati feladatokról.

Jogosan merül fel a kérdés, hogy milyen toborzó hatása lehet egy ilyen programnak a társadalom fiatalokra korlátozott körében. Alapvetően a programot nem toborzó tevékenység céljából indítják, mivel a fő cél a honvédelmi ismeretek népszerűsítése mellett egy általános tudásbázis kialakítása, mellyel célszerű lehetőleg minél több állampolgárnak rendelkeznie. Tekintettel arra, hogy a program keretében saját elhatározásból kezdenek ilyen irányú ismereteket tanulni a diákok/hallgatók, lesz egyfajta direkt toborzó effektus, hiszen nyilván azok választják majd szívesebben ezt a lehetőséget, akik alapvetően érdeklődőbbek a téma iránt és nagyobb valószínűséggel orientálódnak a katonai pálya felé. Ettől eltekintve azonban az elsődlegesen elérendő cél, hogy a fiatalok honvédelmi ismereteit bővítsék, illetve olyan szintre fejlesszék, mely már elegendő a különböző helyzetekben elvárható magatartás tanúsításához. A fiatalok hozzáállásának feltérképezése érdekében, a visszacsatolás mérhetőségére készült egy igényfelmérés jellegű közvélemény-kutatás, mely 16 középiskola 1000 diákját szólította meg a honvédelmi ismeretek tantárggyal kapcsolatban. A válaszadók több mint fele (53%)¹⁴³ nyilatkozott pozitívan az ilyen típusú ismeretekkel kapcsolatban, vagyis a diákok a vártnál magasabb arányban fejezték ki érdeklődésüket és igényüket a honvédelemmel kapcsolatos tudás bővítésére.

Korábban a honvédelmi ismeretek egyik elsődleges oktatási bázisát a győri Béri Balogh Ádám Honvéd Középiskola és Kollégium jelentette, melyet honvédelmi miniszteri utasításra 2007-ben megszüntettek. Az itt végzett diákok, az érettségit követően, a katonai felsőoktatásban, vagy tiszthelyettes szakképzésben folytatták tanulmányaikat. Az itt oktatott katonai alapismeretek című tantárgy és a hozzá tartozó tankönyv volt a kezdeményezés alapja. Még az intézmény megszüntetése előtt akkreditáltatták a tankönyvet, így 2005-től Katonai alapismeretek elnevezéssel a középiskolákban választható érettségi tantárgyként szerepel. Az akkreditációtól 2008-ig tartó időszakban, 11 középiskolában, mintegy 300 diák tanult katonai ismereteket.

A honvédelmi ismeretek tantárgy tematikájában megtalálható minden olyan ismerethalmaz, amely napjainkban az átlag állampolgár számára a honvédelmi kérdéskört illetően nélkülözhetetlen és nem igényel semmilyen katonai előképzettséget. A biztonságpolitika aktuális kihívásaival kezdve, a nemzeti – honvédelmet érintő – jogi szabályozásokon át, a Magyar Honvédség hazai és szövetségi feladatain, valamint általános jellemzőin keresztül, egészen az átfogó katonai ismeretekig olyan tudásbázis kialakítására

---

¹⁴³ Elhangzott: 2009. november 27. – Székesfehérvár: „A Magyar Honvédség Önkéntes Tartalékos Rendszere és a kapcsolódó Kompenzációs Rendszer fejlesztése” című konferencián, Magyar Ferenc ezredes – HM, Tervezési és Koordinációs Főosztály.

törekednek az oktatás során, mely méltó kiegészítője lehet az általános műveltségnek, és megfelelő alapokat nyújthat azon érdeklődő fiataloknak, akik az önkéntes hivatásos/szerződéses/tartalékos szolgálat vállalását tervezik.

A kezdeményezés 2009-es áttekintése során több olyan tényező is felmerült, amely miatt a folyamat korrigálásra, vagy átalakításra szorul. A válaszok alapvetően kommunikációs problémákat jeleztek, mivel az érdeklődés hiánya nem az eleve érdektelenségből fakad, hanem inkább magyarázható a tájékozatlansággal és a lehetőségekkel kapcsolatos minimális információáramlással. Emellett azonosításra került egy, főként a fiatalok miatt jelentős hiátus is, miszerint a tananyag, mely a katonai alapismereteket hivatott átadni, nem a mai kor gyermeke nyelvén íródott, nem felel meg a XXI. század diákjai elvárásainak. Köztudott tény ugyanis, hogy napjainkban már kiemelt hangsúlyt helyeznek a kiadók arra, hogy a tartalom mellett az igényes forma, az átlagostól eltérő megjelenés az, ami vonzóvá teszi az elsajátítandó anyagot. Mi több, felismerésre került, hogy napjaink fiatal korosztályának nagy része erősen kötődik az internethez, így a program fejlesztése során, mindenképp szerepet kell, hogy kapjon az online elérhetőségek, letöltések módszere.

Napjainkra a Zrínyi Kiadó gondozásában elkészült az új Katonai alapismeretek tankönyv a középiskolai oktatás számára, 2010. március 13-án be is mutatták a középiskolások plénuma előtt, a fővárosi Stefánia Palotában. Természetesen a kerettanterv is rendelkezésre áll, a pedagógiai kézikönyv pedig tanévkezdesre fog elkészülni, sőt további, több mint 50 középiskola jelezte, hogy tervezi a Katonai alapismeretek című tantárgy bevezetését.

8. ábra: Katonai alapismeretek tantárgyat oktató középiskolák¹⁴⁴

¹⁴⁴ A www.katonasuli.hu - letöltés ideje: 2010.04.11. - információi alapján. Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

A felsőoktatást illetően ugyanezen időszakban a ZMNE kidolgozta a Honvédelmi alapismeretek elnevezésű egyetemi szintű tananyaggal rendelkező tantárgy kidolgozását. A tematika meghatározása során elsődleges cél volt, hogy olyan tananyag készüljön, melyet távoktatásban is jól lehet alkalmazni, és a mai modern „hallgatói elvárásoknak” is megfeleljen, vagyis a különböző civil egyetemek hallgatói szívesen válasszák a szabadon választható tantárgyak hosszú sorából. Elsőként a veszprémi Pannon Egyetemen kezdődött meg az oktatás, a 2007/2008-as tanévben.

Az oktatási kérdést illetően további egy, komoly probléma merül fel, mégpedig a kiskorúak megszólítása, mivel az általános iskolák tanrendje rendkívül kötött. Erre való tekintettel legfeljebb szakkörök keretében kerülhet sor az ismeretterjesztésre, a szükségszerűen leegyszerűsített, a korosztálynak megfelelő mélységű tananyaggal. Érdekesség, hogy a legfiatalabbak között is nagy az érdeklődés, ugyanis a felmérések szerint például, Debrecenben már 18 általános iskola jelentkezett a programba.

A másik rendkívül fontos kezdeményezés a 2009. április 16-án újtára indult 'Katonasuli' program. Ezzel a programmal kapcsolatban létrejött egy honlap is – alkalmazkodva a fiatalok elvárásaihoz –, mely több elemből épül fel, tartalmában megtalálhatóak olyan oktatási segédanyagok, melyek kifejezetten a már említett tantárgyak építőkövei.¹⁴⁵ Emellett a weboldal lehetőséget ad az érdeklődő fiataloknak arra, hogy információt gyűjtsenek általánosságban a honvédséggel kapcsolatos eseményekről, kiemelten a nekik szóló programokról, felmérhetik tudásukat különböző tesztek segítségével, megismerkedhetnek a Magyar Honvédség alakulataival és akár egy rendszeres hírlevélre is feliratkozhatnak, ahol folyamatosan tájékoztatják őket az újdonságokról. Azok számára, akik a katonák hétköznapjaival is meg szeretnék ismerkedni, egy virtuális tér áll rendelkezésre, ahol a laktanya általános felépítését és az alkalmazott eszközöket illusztrációval, lényegre törő leírásokkal mutatják be. Könnyen értelmezhető, modern megoldásokkal tarkított honlap, mely elősegítheti a fiatalok katonai orientációjának kialakulását.

Egy másik szervezet ennél tágabb társadalmi réteget képes megszólítani – hasonló célkitűzésekkel, mint az imént felsorolt kezdeményezések. Ez a szervezet nem más, mint a Magyar Tartalékosok Szövetsége (a továbbiakban: MATASZ). A szervezet legnagyobb előnye, hogy minden megyében rendelkezik képvisellel, és többé-kevésbé elegendő létszámú tagsággal ahhoz, hogy főként szakmai tapasztalatokra támaszkodva támogatást

---

¹⁴⁵ www.katonasuli.hu – letöltés ideje: 2010.04.11. – pl.: biztonságpolitikai ismeretek, Magyar Honvédség bemutatása, XXI. század háborúinak jellemzői, tereptani ismeretek és térképismeretek, általános harcászat, alakí ismeretek, egészségügyi ismeretek, hadijog alapjai, fogalomtár.

nyújtson azon kezdeményezésekhez, melyek a Magyar Honvédség, az önkéntesség és természetesen a tartalékos szolgálat népszerűsítésére és presztízs növelésére irányulnak.

A fenti kezdeményezéseken túl, a hadsereg és társadalom kapcsolatát nagyban befolyásolja a média tájékoztató és manipulatív szellemisége. A hidegháborús veszélyeztetettség eltűnésével, a technológia rohamos fejlődésével, az internet, a távkapcsolatok jelentőségének növekedésével el kell fogadnunk, hogy a kommunikáció rendkívüli mértékben felértékelődött. Létezésünk nélkülözhetetlen eleme lett a pontos, hiteles, gyors és átfogó tájékoztatás igénye. Ha a biztonság oldaláról vizsgáljuk a kommunikáció szerepét, még inkább egyértelművé válik, hogy a naprakészség, a szakmai háttér érthető tolmácsolása az utca emberének, mind hozzájárul a biztonságtudat formálásához. Ezzel elérhető, hogy az állampolgárok ne csak veszélyhelyzetben, hanem folyamatosan is kifejezzék érdeklődésüket a biztonsági-, honvédelmi kérdések iránt. A mai magyar haderő szempontjából kiemelkedően fontos kellene, hogy legyen a lakosság megfelelő szintű és mértékű tájékoztatása. A legtöbben sajnos azért vallanak olyan nézeteket, amellyel kétségbe vonják a haderő alkalmasságát és fenntartását, mert tájékozatlanok. Nincsenek alapos és részletes információik, így nem alakulhat ki bennük reális kép sem. A média felelőssége kiemelkedő, hiszen a népesség legnagyobb része innen tájékozódik az országot érintő kérdéseket illetően. A honvédség feladatai, kihívásai és a benne rejlő lehetőségek nem ismerete még nem eredményezheti a háttérbe szorítást, az érdektelenséget, az elismerés hiányát.

A kommunikáció egyik legfontosabb célkitűzése a visszacsatolás. A tájékoztatás csak akkor tekinthető eredményesnek, ha a hatására megjelennek azok a gondolati elemek, melyek a célkitűzés során megfogalmazódtak. A Magyar Honvédség esetében konkrétan az lenne az elérendő állapot, hogy az állampolgárok ne csak a klasszikus katonai feladatok ellátására (háború) gondoljanak a szó hallatán, hanem jusson eszükbe az új típusú kihívásokra való reagálás képessége és az ebből fakadó komplex feladatok rendszere egyaránt. A HM célja, hogy modern, tapasztalt és hiteles képet adjon a magyar katonákról és tevékenységükről, mivel alapvető probléma, hogy napjaink honvédsége ismeretlen a társadalom előtt. Ennek oka lehet akár az is, hogy a közelmúlt nagy haderőreformjával kapcsolatban nem zajlottak nagyobb nyilvánosság előtti szakmai fórumok és viták, melyek közelebb hozhatták volna a változások által megújult és új kihívásokkal szembe néző honvédséget az emberekhez.

3. 2. Empirikus kutatás a ZMNE polgári hallgatói körében

Kutató munkám során – anyagi és szervezeti lehetőségeim keretein belül – rövid kérdőívet állítottam össze, mellyel a ZMNE civil hallgatóinak véleményét mértem fel. A kérdőív

rávilágított az ÖTR - rel kapcsolatban az egyetem polgári hallgatóinak tájékozottságára, a szolgálatvállalás hajlandóságára, biztonságérzetükre és a számukra vonzó motivációs lehetőségekre. A kérdőívet 100 civil hallgató önkéntesen és névtelenül töltötte ki.

Kérdőívem első kérdése a válaszadók nemére vonatkozott, ami azért volt fontos számomra, mert egy-egy kérdés megválaszolásánál kíváncsi voltam, van-e jelentősen nagy különbség a nemek tekintetében, de igazából ebben a megközelítésben nem mutatkozott meghatározó eltérés. A válaszadók 28%-a volt nő és 72%-a férfi.

A mellékelt kérdőív adataiból egyértelműen látható, hogy gyakorlatilag minden második ember tudja, mire kell gondolni az ÖTR hallatán, de ez még koránt sem feltételezi, hogy tudja is, hogy mit jelent.

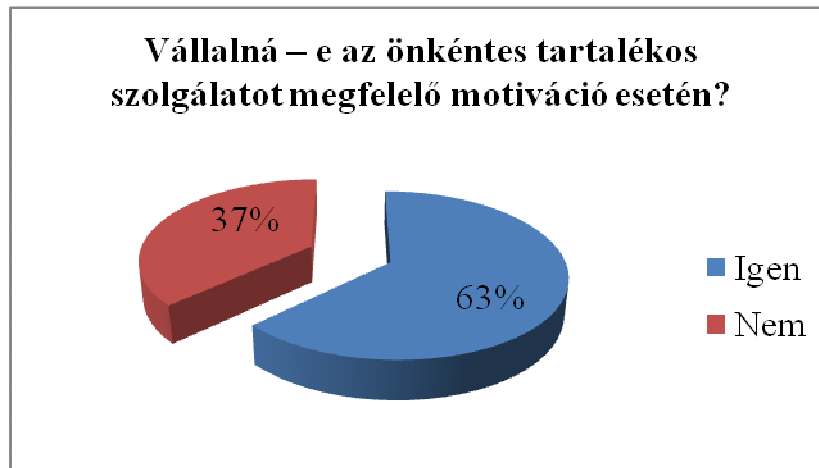

9. ábra: A kérdőív 2. kérdésére adott válaszok aránya¹⁴⁶

Fontos megjegyeznem, hogy a polgári hallgatók körébe beletartoznak azok a hallgatók, akik ugyan civilek, de a Magyar Honvédség valamelyik szervezeténél dolgoznak, és mint levelező hallgatók vesznek részt a ZMNE képzésein. Mindezek fegyelembe vételével a fenti kérdés eredménye meglepetést okozott számomra.

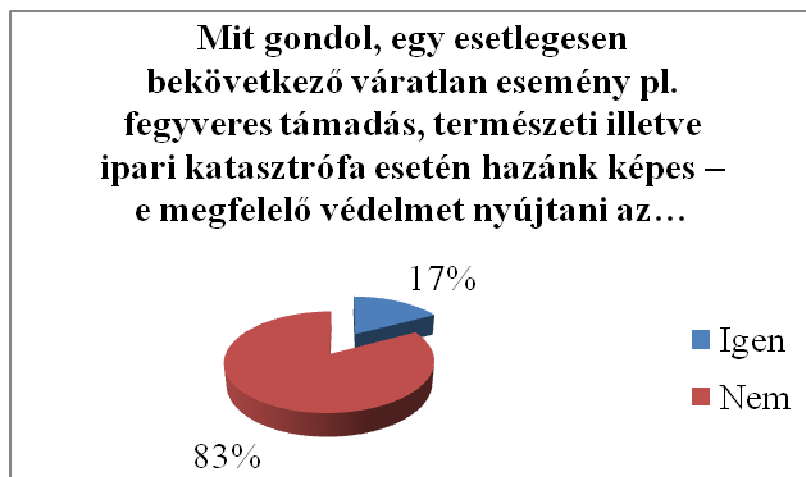
Kicsit magasabb az arány a hajlandóság terén, hisz a kérdőívet kitöltők között is nagy arányban találunk vállalkozó szellemű hallgatókat, akik megfelelő motiváció esetén az ÖTR szolgálatába állnának.

¹⁴⁶ Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

10. ábra: A kérdőív 5. kérdésére adott válaszok aránya¹⁴⁷

Annak ellenére, hogy a kérdőív alapján véve az ÖTR - rel kapcsolatban tesz fel kérdéseket, mégis egyértelműen látszik, hogy – célirányos fogalmazás esetén – a megkérdezettek 83%-a úgy látja, hogy a mai felállásban, egy váratlan esemény során, a haza védelmének garanciájáért felelős szervek képtelenek lennének hatékony és eredményes fellépésre.

11. ábra: A kérdőív 3. kérdésére adott válaszok aránya¹⁴⁸

Sőt, mindezt alátámasztják a tartalékos rendszer visszaállításának szükségességével kapcsolatban feltett kérdésre adott válaszok, mivel a megkérdezettek 79%-a, igenlő válaszával megerősíti az előző állításomat. A megkérdezettek szerint a jelenlegi rendszer kevés és kis mértékben lehet hatékony, vagyis szükséges a tartalékos rendszer valamilyen formában történő életre hívása.

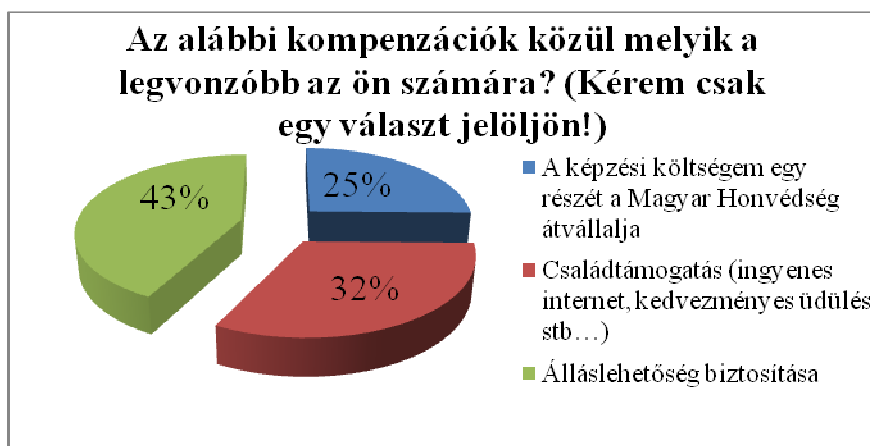
¹⁴⁷ Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

¹⁴⁸ Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

12. ábra: A kérdőív 4. kérdésére adott válaszok aránya¹⁴⁹

A hivatásos, szerződéses, vagy tartalékos szolgálatra való hajlandóság esetében az állampolgár mérlegeli, hogy tud-e azonosulni a feladatrendszerrel, az erkölcsi normákkal, a sajátos hierarchiai dominanciával és nem utolsósorban a környezete által, a honvédelem kérdésére célzó véleményekkel, de döntését nagymértékben meghatározzák a számára felkínált anyagi és egyéb ösztönzők.

13. ábra: A kérdőív 6. kérdésére adott válaszok aránya¹⁵⁰

Megállapíthatjuk, hogy az állampolgárok tájékoztatásán túl a megfelelő motiváció jelentheti a siker kulcsát. A motivációs eszközök tárházát illetően valószínűsíthetjük, hogy a nehezebb anyagi helyzetben lévő, illetve az önmagukat finanszírozó hallgatók számára a képzési költség átvállalása a legkezeletesebb. A munkahelyük támogatásával beiskolázott levelezős hallgatók és az esetleg már családdal rendelkező hallgatók számára a családtámogatási rendszer egyes elemei, illetve az anyagi biztonságot jelentő álláslehetőség volt a legvonzóbb.

¹⁴⁹ Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

¹⁵⁰ Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

A kérdőív megerősíti azt a megállapításomat is, hogy a ZMNE civil képzése – melyben 600 hallgató vesz részt – kiaknázatlan lehetőséget kínál. Megfelelő motivációs eszközökkel ezt az „állományt” kellene megcélózni, mivel oktató és eszköz szempontjából az egyetem ideális helyet adhatna a tartalékos képzés új, tervezett formájának. A jelenlegi bolognai rendszer keretén belül még a tartalékos tiszthelyettesi és tiszti képzést is el lehetne különíteni, tekintettel arra, hogy az alapképzés (BSc) 3 éve elegendő lehet az alapok elsajátításához, míg a mesterképzés (MSc) további két éve biztosíthatná a tiszti képzés magasabb szintű, elméleti és gyakorlati igényét egyaránt. A rendszer nem csak emberi erőforrás, hanem anyagi tekintetben is az egyik legolcsóbb megoldást jelentené a tartalékosok utánpótlása vonatkozásában.

Felméréseim szerint a ZMNE költségtérítéses hallgatóinak 63%-a vállalna ÖTR szolgáltatot (lásd 10. ábra). Feltételezem, hogy az ország valamennyi egyetemén és főiskoláján sikerrel toborozhatnánk, válogathatnánk a Magyar Honvédség szakmai igénye szerint. Így, a leendő felsőfokú végzettséggel rendelkező tiszt és tiszthelyettesi állomány könnyen kiképezhető, idegen nyelveket beszélő önkéntesekből állna össze, sőt alapos civil szakmai képzettséggel rendelkezne. Például a tanár szakos hallgatók bevonása az önkéntes rendszerbe növelheti a honvédelmi nevelés hatékonyságát a közoktatásban és a felsőoktatásban egyaránt.

A tiszti-tiszthelyettesi toborzást javaslom a hadkiegészítő parancsnokságokra bízni, kiképzésük a ZMNE Katonai Végzettséggel Nem Rendelkezők (továbbiakban: KVNR) tanfolyamának keretében megvalósítható, mely jelenleg a katonai végzettséggel nem rendelkező tiszthelyettesek katonai alapkiképzése. A hathetes tanfolyam a szerződéses katonák 3 hónapos alapkiképzésének rövidített változata. A szükséges elméleti képzést az egyetemen, a gyakorlati képzést a ZMNE bázisán, illetve a kijelölt katonai szervezetek objektumaiban kerülne végrehajtásra. Javaslom az ÖTR 1-2-3. évében a parancsnoki tartalékok kialakítását egyaránt.

Elgondolásom a ZMNE Biztonság-és védelempolitikai szak és a védelmi igazgatási szak költségtérítéses (civil) hallgatói számára:

- A képzés a 3. illetve az 5.-szemesztertől indul. Kritérium követelmény az A/A egészségi állapot, 4 egészen felüli tanulmányi átlag, középfokú idegen nyelvismeret.
- Első évben mindenki legénységi állományú, a képzés során dől el, hogy tiszthelyettes vagy tiszt lehet.
- A legénységnek biztosított havi illetmény fedezné az alapképzéshez való hozzájárulást, mely költségként elszámolható és járulék nem terheli.

- *Költség:* 65 x 200 000 Ft = 13 000 000 Ft, melyet további 80 óradíj és 3 hét gyakorlat anyagi vonzata egészít ki.
- Második évtől az állománykategóriának megfelelő rendelkezésre állási díj illetné meg a hallgatót.
- *Költség:* 65 x 280 000 Ft = 18 200 000 Ft [állománykategóriának (tiszthelyettes), megfelelő rendelkezésre állási díj (1 hónap)], melyet 80 óra szakmai felkészítés és 3 hét gyakorlat anyagi vonzata egészít ki.

A képzési folyamat vizionálása:

Szemeszterenként 40 óra elméleti oktatás valósulna meg, a 4. szemeszter után 3 hét gyakorlat kerülne végrehajtásra. Az 5. szemeszterben kapna helyet a szakképzés – fegyvernemnek és a szakcsapat követelményeknek megfelelően. A 6. szemeszter végén további 3 hét gyakorlatot lehetne beütemezni. A képzés végén a tartalékosok avatása, kibocsátása a többi hallgatóval egy időben zajlana. A képzés költségeit a ZMNE oktatói norma szerint lehetne megvalósítani. Végzés után a diplomás hallgató (egyben ÖT) akár azonnal behívható 6 hónapos tartalékos szolgálatra. A hathónapos szolgálat szükség esetén meghosszabbítható, sőt munkanélküliség esetén igényelhető lehetne a tartalékos részéről. A további vállalt években távoktatás és évi egyhetes gyakorlat kerülne végrehajtásra, az adott tartalékos saját szabadsága terhére, így ebben az esetben munkáltatói támogatásra nincs szükség.

3. 3. Összegzés

Az előbbieken ismertetett, a honvédség presztízsének és társadalmi támogatottságának növelésére irányuló kezdeményezések fő feladata, hogy az érdeklődők számára megjelenítse azokat a szegmenseket, melyek a katonai, vagy katonai jellegű életpálya (pl.: ÖT) választására motiválhatnak. Napjaink gazdasági helyzete rendkívüli módon megnehezíti az ez irányú feladatvégzést. A tantárgyi programok segítségével ugyan kecsegtetőbbé lehet tenni a Magyar Honvédség küldetésének vállalását, de azok, akik értelmi képességeik által felismerik a lehetőséget, ugyanúgy láthatják a nehézségeket is. Hatalmas kihívás az amúgy is megosztott nézeteket pozitív irányba mozdítani, főleg úgy, hogy nem csak a társadalom, hanem több esetben a honvédelmi szféra is kételkedő és olykor egyetértést mellőző magatartást mutat. A társadalmi támogatottság mellett szükséges az egyértelmű politikai akarat. Az ÖTR kialakítása során is ez az egyik legnagyobb hiányosság, amelynek számlájára írható a jelenlegi állapot is. Véleményem szerint a megfelelő tájékoztatás mellett a kitűzött létszám bármikor toborozható lenne jelenleg is. Empirikus kutatásom is alátámasztja azt a tényt, hogy

a HM ÖTR-rel kapcsolatos munkájáról és elképzeléseiről igenis szükséges az állampolgárokat tájékoztatni, ugyanakkor bizonyítható, hogy a jelenlegi tájékozottság mellett is mutatnak hajlandóságot az ÖT szolgálat vállalása iránt. A polgári hallgatók szolgálat vállalási hajlandóságára alapozva a fent kidolgozott toborzási és kiképzési rendszer az ÖT állomány biztosításának alapjaként szolgálhat.

IV. AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOS RENDSZER MAI HELYZETE

4. 1. A tartalékos állománnyal kapcsolatos kezdeményezések

A történeti rész tanulmányozása során látható volt, hogy a magyar történelemben elsőként az 1868. évi XL. és XLI. törvényekben találkozhatunk a (mai értelemben vett) tartalékos katona fogalmával, a kiegészítéssel kapcsolatos rendelkezésekkel, a haderő önkéntes tagjainak besorolásával, a gyakorlatok rendszerével és a katonaság díjazásával. Azóta, ezek a fogalmak a változó politikai, biztonsági helyzethez és haderőrendszerhez igazodva számtalanszor új értelmezést nyertek.

Az 1993. évi CX. Honvédelmi törvény, a rendszerváltásból eredő következmények tükrében már szabályozta az önkéntes vállalás szerinti tartalékos katonai szolgálatteljesítést, de ez még nem a klasszikus értelemben vett ÖT szolgálatot jelentette. A törvény 125. § - a lehetővé tette ugyan a tartalékos tiszti és tiszthelyettesi képzést, de valójában ez a képzés a sorkatonai szolgálat kiváltását jelentette.

„125. § (1) Önkéntes jelentkezés alapján tartalékos tisztképzésen a felsőfokú, tiszthelyettesképzésen a középfokú végzettségű hadköteles vehet részt.

(2) A tartalékos tisztek és tiszthelyettesek kiképzése a sorkatonai szolgálat során, illetőleg a tartalékos továbbképzés keretében szervezett tanfolyamon történik. ”¹⁵¹

A törvény 124. § (6) bekezdése szintén egyfajta tartalékos szolgálat önként vállalását teszi lehetővé:

„124.§. (6) A tartalékos hadköteles a (4) és az (5) bekezdésben foglaltakon felül önkéntes jelentkezés alapján a hadkötelezettség teljes tartama alatt egy esetben - a 22. § (1) bekezdésének e) pontjában meghatározott feladat keretében - legfeljebb 6 hónapig tartó különleges katonai szolgálatot teljesíthet. ”¹⁵²

Az önkéntesen vállalt tartalékos szolgálat a sor- és tartalékos katonai szolgálat teljesítése rendjének változásával érintett törvények módosításáról szóló 2001. évi XLIV. törvény¹⁵³ alapján, 2002. január 1-jével lépett hatályba. Ezen időponttól kezdve beszélhetünk ÖTR –ről.

Magyarországon valójában 1995-ben, a professzionális haderő latolgatásával egy időben, kezdődött meg a mai értelemben vett ÖT katonai szolgálat bevezetése. Ez a törekvés az 1997-es NATO csatlakozási szándék kifejezésével felerősödött, de kormányzati szinten csak 2000-

¹⁵¹ 1993. évi CX. törvény a honvédelemről 125.§. (1-2).

¹⁵² 1993. évi CX. törvény a honvédelemről 124.§. (6).

¹⁵³ 2001. évi XLIV. törvény a sor- és tartalékos katonai szolgálat teljesítése rendjének változásával érintett törvények módosításáról.

ben találkozhattunk vele. Az ÖTR kidolgozásának egyik alapját képezte a Honvéd Vezérkar Katona Tanácsa által 1999-ben elfogadott koncepció, mely napjainkban is alapot szolgáltat a rendszer irányvonalainak meghatározását illetően. 2000-től a sorkatonai szolgálati idő folyamatos csökkentése (és ezzel együtt a tartalékos szolgálati idő további lerövidítése) – először 6 hónapra – kifejezetten indokoltá tette az ÖTR mielőbbi létrehozását. Ahogy Kladek András kutatásaiból is kiderült, a tervezett létszámadatok az akkori elvárásoknak megfeleltek, de az alkalmazás feltételei már az első lépések során komoly kihívást jelentettek:

„Az elérendő önkéntes tartalékos létszám 6000 főben került megállapításra. A terv az volt, hogy a reagáló erők teljes tartalékos állománya önkéntes (1500 fő), a fővédő erőknél a tartalékos parancsnoki és a kulcsbeosztású állomány önkéntes (4000 fő), az egyéb erőknél csak a fontosabb beosztású tartalékos parancsnoki állomány önkéntes (mintegy 500 fő). A bevezetés öt évre ütemezve:

- *2002-ben 500 fő, a reagáló erőkhöz;*
- *2003-ban 1000 fő, a reagáló erők (elsősorban Tata, Hódmezővásárhely) feltöltése teljes állományra (év végén 1500 fő);*
- *2004-ben 2000 fő a fővédő erőkhöz (év végi létszám 3500 fő);*
- *2005-ben 2000 fő a fővédő erők állományába (év végi létszám 5500 fő);*
- *2006-ban 500 fő az egyéb erők állományába (év végi létszám 6000 fő).*

A létszám és a bevezetés üteme viszonylag egyszerűen megtervezhető volt, adott lévén a költségvetésből ráfordítható erőforrás. Sokkal bonyolultabb feladatot jelentett annak eldöntése, hogy az önkéntes tartalékosok milyen fegyvernemeknél, milyen beosztásokban kerüljenek alkalmazásra.”¹⁵⁴

Láthatjuk, hogy a 2002-es tervek igen ambiciózusak voltak, a lelkes kezdeményezés és toborzás ellenére azonban a tervezett létszám töredékét, mintegy 0,5%-át sikerült megnyerni és megtartani. Jelenleg is csupán 30 fő körül mozog az önkéntes tartalékosok száma, mely az első nyomás érvként szolgált arra, hogy az ÖTR átvizsgálása ismételten időszerűvé vált.

A NATO csatlakozásunkat követő évek abban az elkötelezett törekvésben teltek, mely lehetővé kellett tegye a Magyar Honvédség mielőbbi modernizálását, vagyis a tagállamokban már elfogadott és alkalmazott önkéntes haderőre való áttérést. *„A cél egy kis létszámú, magasan kvalifikált, önkéntesekből álló, professzionális haderő fenntartása és fejlesztése, szakítva a hadkötelezettségen alapuló tömeghadsereg-szervezési elvekkel és*

---

¹⁵⁴ Kladek András: Önkéntes tartalékos rendszer és munkáltatói támogató program; Doktori (PhD) értekezés, ZMNE, Budapest, 2007., p. 25.

*célkitűzésekkel.*¹⁵⁵ Ennek megfelelően, hosszas kidolgozási folyamatot követően, 2004. november 8-án elfogadta az Országgyűlés a 2004. évi CV. Honvédelmi törvényt, ami hazánkban – az önkéntes haderő alapvetéseként – nemcsak a sorkatonai szolgálatot szüntette meg, hanem az általános hadkötelezettséget is. Ez azt is jelenti, hogy minden 18. életévét betöltött, magyar fiatalembernek megszűnt a bejelentési, adatközlési, tájékoztatási kötelezettsége, továbbá a hadkötelezettséggel összefüggő orvosi – egészségi alkalmassági vizsgálat is. Mindez azt vonja maga után, hogy Magyarországon megszűnt a katonai nyilvántartás naprakész rendszere, ami egy esetlegesen bekövetkező minősített időszak idején, magában hordozza a lehetőségét annak, hogy nem tudjuk mozgósítani a társadalmat, még a kiképzett potenciális hadkötelezetteket sem.

Az új honvédelmi törvény lehetőséget ad ugyan a hadkötelezettség visszaállítására¹⁵⁶ a megelőző védelmi helyzet kihirdetése után, illetve rendkívüli állapot esetén, de a katonai nyilvántartás és az egészségi alkalmassági vizsgálat hiánya miatt az első kiképzett hadkötelesre a rendkívüli állapot kihirdetését követően 5-6 hónap múlva számíthatunk a legjobb esetben. Mindezen szabályozásokból, változtatásokból és haderőreformokból azonban, a hétköznapi állampolgárainak túlnyomó többsége mindössze annyit érzékelt, hogy „végre” nincs sorozás. Megkönnyebbülésük okán azonban rohamosan lazult a honvédség és társadalom közötti kapocs. *„Az önkéntes haderőre való áttéréssel ugyanis szűkült az állampolgári, honvédelmi ismeretek átadásának lehetősége, hiszen a fiatalok intézményes formában a Magyar Honvédséggel már nem találkoznak.*”¹⁵⁷ Mindezek hatására a honvédelem iránt nem érdeklődő, a honvédség rendszerét igazán nem ismerő „civiliek” nem látják át és nem érzékelik, hogy ez a csökkentett létszámú haderő talán már nem képes azt a biztonságot nyújtani, amit a lakosság elvárna egy esetlegesen bekövetkező fenyegetés esetén. Pedig Simicskó István a Nemzeti értékeink védelmében című művében leírtak szerint:

„A biztonság az emberiség létezése óta fennálló igény. Olyan fontos örök érték, amely nélkül a félelem, az aggodalom, a rettegés hatja át az emberek gondolatait. Egy közösség, egy társadalom, egy nemzet állami vagy nem állami keretek között védelmezi értékeit. Megfogalmazza érdekeit és önállóan vagy szövetségi keretekben kialakítja védelmi rendszereit.”¹⁵⁸ Sőt, alkalmazkodva a megváltozott biztonságpolitikai helyzethez és tényezőkhöz, egyre szélesebb körben elfogadott az a nemzetközi tapasztalat, miszerint *„az is*

¹⁵⁵ http://www.hm.gov.hu/miniszterium/mh_onkentes_tartalekos_rendszer - letöltés ideje: 2010. 01. 21.

¹⁵⁶ 2004. évi CV. törvény a honvédelemről – II. Fejezet, 5. § (2) a. bekezdés alapján

¹⁵⁷ Magyar Ferenc: Az önkéntes tartalékos rendszer és a katonasuli program; Sereg Szemle, VIII. évfolyam, külön szám, p. 57.

¹⁵⁸ Simicskó István: Nemzeti Értékeink Védelmében; KDNP Országgyűlési Képviselőcsoportja – „Kereszténység és közélet sorozat”; Budapest, 2008. p. 13.

megállapítható, hogy nemzetünk biztonsága nem állandó tényező, hanem folyamatos munkát, odafigyelést igénylő tevékenység. Ki kell mondanunk, hogy a biztonság kérdésével nem elegendő akkor foglalkoznunk, ha a veszély a nyakunkon van, mert történelmi tapasztalatink számos esetben mutatták, hogy akkor már mindig késő volt."¹⁵⁹

Felmerül tehát a kérdés: Valójában miért is kell aggódnunk? Hiszen a Magyar Köztársaság 2009 januárjában elfogadott Nemzeti Katonai Stratégiája szerint „A Magyar Köztársaság biztonsági helyzete stabil, hazánk tagja a NATO-nak és az EU-nak is. A Magyar Köztársaságot belátható időn belül hagyományos jellegű fegyveres támadás veszélye nem fenyegeti, annak bekövetkezése hosszabb távon is alacsony valószínűségű. A NATO és az EU bővítésével a szomszéd országok többsége vagy az egyik, vagy mindkét szervezet tagállamává vált. A bővítésből még kimaradt szomszéd államok többsége is kifejezte csatlakozási szándékát az euro – atlanti szervezetekhez, ami tovább erősíti a régió biztonságát.”¹⁶⁰

A valós helyzetet nézve azonban meg kell állapítanunk, hogy az elmúlt években zajló reformok hatására a Magyar Honvédség jelentős mértékben átalakult, de a végrehajtás során nem valósult meg minden egyes olyan törekvés, feladat illetve célkitűzés, mely a haderő teljes egészére vonatkozóan kijelenthetővé teszi az önkéntesség és professzionalitás jegyeit. A korábbi területvédelemre és támadó műveletekre felkészített haderő helyett egy csökkentett létszámú, ütőképes, jól felkészített, professzionális haderő létrehozása volt a cél. Megváltoztak a haderővel szembeni elvárások, számolni kell az új típusú fenyegetésekkel és teljesíteni szükséges a NATO és EU tagságunkból adódó feladatokat, kötelezettségeket.

A nemzetközi szerepvállalások hatalmas személyi és anyagi forrásokat emésztnek fel, valamint gondolni kell a NATO 5. cikkelye szerinti elvárásokra,¹⁶¹ illetve a NATO Befogadó Nemzeti Támogatás feladataira egyaránt.¹⁶² Az új típusú kihívások között szerepel 2001. szeptember 11. óta a terrortámadás lehetősége, amire valljuk be, hazánk biztonságpolitikai helyzete nem igazán ad okot, ezért nagyobb hangsúlyt kell helyezni a bármikor bekövetkezhető hagyományos katasztrófa jellegű szituációkra. Gondoljunk a 2006-os tiszai

---

¹⁵⁹ Simicskó István: Nemzeti Értékeink Védelmében; KDNP Országgyűlési Képviselőcsoportja – „Kereszténység és közélet sorozat”; Budapest, 2008. p. 13.

¹⁶⁰ A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája, Zrínyi Kiadó, 2009.

¹⁶¹ „5.cikk. A felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak – Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert jogos egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Féllel egyetértésben azonnal megteszi azokat az intézkedéseket – ideértve a Fegyveres Erő alkalmazását is –, amelyeket a békének és biztonságnak az észak – atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.”; Észak-Atlanti Szerződés, Washington DC, 1949. április 4.

¹⁶² Más állam területén műveletet végrehajtó szövetségi erők hazánk területén történő állomásoztatása, és a működésükhöz szükséges feltételek biztosítása.

árvízre, illetve a napjainkban is komoly problémát jelentő, szinte az egész országot érintő, ár- és belvíz okozta súlyos helyzetre. Ezen feladatok minőségi ellátásához szükség van a haderő bevonására, amely csak részben biztosított a jelenlegi legfeljebb 24 950 főben¹⁶³ maximált haderőt illetően – valójában a jelenlegi feltöltöttség szerint egy 10 000 fős szárazföldi haderő áll rendelkezésünkre, amelynek körülbelül 10%-a folyamatosan külföldön teljesít szolgálatot. Ilyen létszámadatok mellett kérdésessé válik, hogy a fent említett esetek bekövetkezte során a sorkatonákat nélkülöző hadsereg képes lenne-e hatékonyan közreműködni. Az önkéntes haderő csak hivatásos és szerződéses katonákból áll, békében, kiegészítésének egyetlen módja az önkéntes tartalékosok igénybevétele.

Mindezek figyelembevételével és a külföldi példák tanulmányozása alapján önkéntelenül is felvetődik egy újabb kérdés, hogy valóban jó megoldás volt-e hazánk részéről a teljesen önkéntes haderőre történő áttérés. Az önkéntes haderő előnyeinek és hátrányainak bemutatásához *Dr. Földesi Ferenc: A tartalékos rendszerről* című írását hívom segítségül:

„ A hivatásos hadsereg jellemzői:

... Jellemzőjük a professzionális felkészültség, az ennek eléréséhez és fenntartásához szükséges magas költségigény, társadalmi elfogadottság, valamint az állandó bevethetőségi készenlét.

A hivatásos hadsereg fenntartása következtében a haderő – miután a kiképzett katonák kiáramlása a hadseregből minimális, továbbá a kiáramlók már az idősebb korosztályhoz tartoznak – elveszíti azt a képességét, hogy a fenyegetettség hirtelen és nagymértékű megnövekedése esetén kellő számú, felkészített és fiatal hadkötelest tudjon az ország védelmére mozgósítani.

A hivatásos hadseregre jellemző, hogy békelétszáma (elméletileg) azonos a hadiállománnyal, vagyis állománya állandó. Tehát a haderő ugyanazzal a létszámmal és tagozódással indulna háborúba, mint amekkorával és amilyenekkel béke idején is rendelkezik, rendelkezett. Ez a hadrendszer szükségszerű következménye.

E hadrendszer előnyei:

- *kiváló kiképzés, amelyet a hosszú – rendszerint 6 – 20 évre terjedő – szolgálati idő biztosít. Az önkéntes katonák számára a hosszabb idejű katonai szolgálat nagyobb szakértelmet, jártasságot nyújt, amely alapján több feladatot is képesek ellátni;*

---

¹⁶³ 106/2007. (XII. 6.) OGY határozat szerint

- szakszerűbben tudják kezelni a bonyolult és igen nagy értékű haditechnikai eszközöket, így azok élettartama növekszik;
- hatékony, mert békeállománya és tagozódása egyenlő a hadilétszámmal és haditagozódással, így bármely időszakban a feladatok megkezdéséhez nincs számottevő időre szükség;
- az önkéntesekből álló csapatok a világon bárhol alkalmazhatók;
- katonai szolgálatot önként, arra testileg, lelkileg alkalmas egyének vállalnak, akik a katonáskodást élethivatásuknak is tekintik;
- az önkéntességre épülő kiegészítési rendszer mentesíti a hadsereget a katonai szolgálatot különböző okok miatt nem vállalókkal való foglalkozástól;
- az önként vállalt szolgálat révén az ország lakosságát kíméli, így túlnyomó részére csak a könnyebben elviselhető anyagi terhek hárulnak, pl. adó formájában.

Hátrányai:

- fenntartása drága;
- létszáma a fenntartás költségessége folytán csak alacsony lehet, és az állam hadképes lakosságának csupán töredékét ölelheti fel;
- az önkéntességen alapuló légénységi kiegészítés kisebb haderő kiegészítését teszi lehetővé, és alapvetően csak a békeidőszakban meghatározott feladatok (határvédelem, alacsony intenzitású konfliktus rendezésébe való közreműködés, légtéroltalmazás) végrehajtását és korlátozott célú és nagyságú nemzetközi feladatok megoldását biztosítja;
- csak részben és az önkéntesség alapján teszi lehetővé a háborús feladatokhoz szükséges katonai személyi és szervezeti keretek előkészítését és a haderő szervezeteinek bővítését (a hadkötelezettségnek a minősített időszak kihirdetésekor való bevezetése nemcsak költséges, hanem az országvédelem szempontjából veszélyesen időigényes is);
- veszteségei háborúban alig pótolhatók, mert a hosszú szolgálati idő következtében (és az önkéntesség miatt) számottevő kiképzett tartalékok nem állhatnak rendelkezésre;
- felmerül a haderő lakosságtól való elszakadásának veszélye, előfordulhat, hogy a lakosság nem érez sorsközösséget hadserege iránt, az állampolgár „idővel elszokik” a hadviselés gondolatától, a hazával szembeni áldozatvállalástól, az

áldozatkészség és az önfeláldozás érzései elhalványodnak, a honvédelem erkölcsi alapja megrendül;

- *az ország, a haza fegyveres védelme emocionális ösztársadalmi feladatból részfeladattá, csak egy meghatározott réteg (szervezet) feladatává válik, felmerül a haderő kasztosodásának lehetősége, megszűnnek (beszűkülnek) azok az érzelmi kapcsolatok, amelyek az állampolgárokat, a családokat ahhoz a haderőhöz fűzik, amelyben hozzátartozóik szolgálnak. Az ismertetett előnyök és hátrányok közül ki kell emelnem a következőket: drága a haderő fenntartása, emiatt kevesebb létszámmal lehet csak megszervezni, valamint az önkéntes jelentkezés és a hosszú szolgálati idő miatt a katonailag kiképzett tartalékok létszáma jelentősen csökken. Ez a csökkenés, illetve a képzettség szintje az idő előrehaladtával hatványozottan emelkedik.”¹⁶⁴*

Dr. Földesi Ferenc szavaiból egyértelműen kiderül, hogy az önkéntességnek két fontos tényezője van. A társadalmi akarat, s az ebből fakadó személyes polgári elkötelezettség. Az önkéntes haderő sikeres megteremtéséhez szükséges a közvetlen támogatás, ami személyes szolgálattal jár, illetve az az objektív törvényszerűség, amely szerint szükség van haderőre. Napjainkban mind a két tényező rendkívül kétséges a magyar állampolgárok véleménye kapcsán. Az anyagi tényező pedig még inkább kérdéses, mivel a reálértékben csökkenő honvédségi költségvetés nem lehet alap a sikerességhez. A külföldi példákat tekintve szintén leszögezhetjük, hogy a mi esetünkben is hosszú évekre lesz szükség ezen tényezők megvalósításához, amely mind a politikai szereplőktől, mind a társadalom tagjaitól kitartást és nagyobb anyagi szerepvállalást igényel. Az ÖTR felépítésénél, fejlesztésénél pedig figyelembe kell vennünk saját országunk adottságait és a társadalom hozzáállását egyaránt. Meg kell szólítanunk és a továbbiakban ösztönöznünk kell azt a társadalmi réteget, amely alapot szolgáltat a hatékony rendszer felépítésében.

4. 2. Az önkéntes tartalékos rendszer kialakításának folyamata

Nemzetközi szinten való jelenlétünk egyik meghatározó pillanata volt a már említett NATO csatlakozás, mellyel kapcsolatban nem csak a politikai vezetés, hanem – a felmérések tanúsága szerint¹⁶⁵ – a lakosság is pozitív nézeteket vallott, támogató hozzáállást mutatott. A

---

¹⁶⁴ Dr. Földesi Ferenc: A tartalékos rendszerről; Honvédségi Szemle, LXII. évfolyam, 3. szám. p. 34.

¹⁶⁵ Országos népszavazás a NATO csatlakozásról – 1997. Az érvényesen szavazók 85,33 %-a támogatta a csatlakozási szándékot. A csatlakozást megelőző hetekben (1999. február – március) készített közvélemény kutatás szerint pedig a lakosság 65%-a támogatja a csatlakozás létrejöttét. Forrás: <http://www.origo.hu/itthon/19990309magyarorszag.html>;

folyamat természetes velejárója volt tehát a jogszabályok átalakítása, a már szintén említett haderőreformok megtervezése és véghezvitele, stratégiák alkotása, vagyis a Magyar Honvédség – a meghatározott és elvárt feladatokra történő – megfelelő átalakítása, felkészítése és továbbfejlesztése.

4. 2. 1. Jogszabályi feladatok – 2003.

Az önkéntes haderőre történő áttéréssel kapcsolatos feladatok megkezdését illetően a legfontosabb jogszabályi háttérrel biztosító rendelkezés a 2043/2003. (III. 14.) Kormányhatározat, mely egyértelműen megnevezte azokat a tevékenységeket, melyeket rövid határidőn belül véghez kellett vinni ahhoz, hogy a honvédelemmel kapcsolatos programba foglaltak megvalósulhassanak. A kormány-előterjesztés 3 féle jogszabály alkotási megközelítést alkalmazott, melyek értelmében – az önkéntes haderőre történő átálláshoz – szükséges az Alkotmány, a honvédelmi törvény, valamint a polgári szolgálatról szóló törvény módosítása. Ezzel párhuzamosan – négy párti egyeztetéseket követően, a védelmi felülvizsgálatok eredményei tükrében – meg kellett kezdeni a Magyar Honvédség feladatrendszeréről, az önkéntes haderőre történő áttérés részletes feladatairól, a pénzügyi és technikai feltételekről szóló újabb kormány-előterjesztés előkészítését. A kormányhatározat továbbá előírta, hogy a honvédségi állományba vétel és a munkaerőpiacra történő lendületes és eredményes visszailleszkedés segítése érdekében elemzés kell, hogy készüljön, mely később egy ún. stratégiai együttműködési program alapja lehet. Tekintettel arra, hogy a honvédséget érintő kérdésekkel kapcsolatban számottevő jelentősége van a polgári védelemre vonatkozó jogszabályi pontoknak, felülvizsgálatra szorult e szabályozók aktualitása, átalakítási igénye is. A kutatás szempontjából a Kormányhatározat 7. pontjában megfogalmazott célkitűzés tekinthető legjelentősebbnek: *„Konceptiót kell készíteni az önkéntes haderőben történő szolgálatteljesítés módjaira, valamint az önkéntes tartalékosokat foglalkoztató munkaadók kompenzálására, megvizsgálva az átmeneti időszakban teljesített sorkatonai szolgálat teljesítéséhez kapcsolódó kedvezményeket is.”* Ez a feladatszabás lett volna hivatott arra, hogy a mai honvédségnek kevesebb kihívással kelljen szembenéznie a hadkiegészítés szervezeti, állománybeli, kiképzési, anyagi és kompenzációs kérdéseit illetően. Sőt, a kormányhatározat következő pontja (8.) ezen indíttatás eredményessége növelését célozta, mivel felismerte a szükségét annak, hogy egy ilyen típusú haderő kialakításához, tartalékainak biztosításához és működésének garantálásához a lakosság teljes körű támogatása, a haza védelme iránti állampolgári elkötelezettség kialakítása és fenntartása nélkülözhetetlen, vagyis

---

http://hu.wikipedia.org/wiki/N%C3%A9pszavaz%C3%A1s_a_NATO-csatlakoz%C3%A1sr%C3%B3l - letöltés ideje: 2010. augusztus 8.

további elkötelezettséget írt elő egy – a fenti felsorolást szem előtt tartó – elvrendszert nyomatékosító stratégia kidolgozására is.¹⁶⁶

Az átalakítással kapcsolatos tevékenységek újabb és újabb hullámainak köszönhetően átértékelődött a korábbi tartalékos katona fogalma. Az imént bemutatott feladatok eredményeképpen a 2004. évi CV. törvény (a továbbiakban: Hvt.) már tartalmazza az önkéntes tartalékosokra vonatkozó törvényi szabályozást. Sőt, a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. (a továbbiakban: Hjt.) törvény már egy korábbi törvényi alapot biztosít az ÖTR kialakításához. A Hvt. 83.§ (1) kimondja, hogy a honvédség hadkiegészítési és tényleges állományának integráns része az ÖT állomány, sőt rendelkezik is a tartalékos állományról: „A tartalékos állományba békében az önkéntes tartalékosok, megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején – a hadkötelezettség bevezetése után – kiképzett hadkötelesek tartoznak.”¹⁶⁷ A Hjt. pedig pontosan definiálja a tartalékos katona meghatározását: „Az önkéntes tartalékos állomány tagja: az a honvéd (rendfokozat nélküli), tisztesi, tiszthelyettesi, tiszti rendfokozatú katona, aki meghatározott ideig – szerződés alapján – önként vállalja a katonai szolgálatra rendelkezésre állást és a tényleges katonai szolgálatot.”¹⁶⁸ Mindemellett ez a törvény részletesen rendelkezik a járandóságok, a kiképzés és a szolgálatteljesítés kérdéséről is.

A konkrét, átfogó, új honvédelmi törvény kidolgozását követően azonban az ÖT rendszerhez fűzött remények nem valósultak meg, amelynek valódi oka véleményem szerint a politikai akarat hiánya. Hiszen mint láthattuk a feladatok kiszabása megtörtént, de ezek az intézkedések nem lettek végrehajtva, mert nem volt mögötte valódi akarat. Sokan a jelentkezők számának elmaradásával magyarázták a rendszer sikertelenségét, de ugyanakkor az ÖTR – rel kapcsolatban végzett empirikus kutatások azt a tényt erősítették meg, hogy a társadalom többsége vállalna ÖTR szolgálatot.

4. 2. 2. Felülvizsgálat és új célkitűzések

Az ÖTR eredménytelenségeire és a tapasztalható hiányosságokra való tekintettel az Országgyűlés – széles politikai támogatottság mellett – elrendelte az ÖTR felülvizsgálatát. A Magyar Honvédség ÖTR - ének felülvizsgálatáról a 80/2008. (VI. 13.) országgyűlési határozat rendelkezik. Az elvégzett vizsgálat elfogadásáról és a kapcsolódó feladatok ütemezéséről a 124/2008. (XII. 3.) határozatban döntött az Országgyűlés, mely határozat nem

---

¹⁶⁶ 2043/2003. (III. 14.) Kormányhatározat az önkéntes haderőre áttéréssel kapcsolatos feladatok megkezdéséről.

¹⁶⁷ 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, 83. § (1).

¹⁶⁸ 2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról, 2. § (38).

csupán feltárja a rendszer kialakításának hiátusait, hanem egyúttal meghatározza a több lépcsőben végrehajtandó fejlesztési ütemeket, indoklás formájában részletesen bemutatja a rendszert körülölelő problémákat, valamint fejlesztési irányokat fogalmaz meg úgy a honvédelmi tárca, mint az azon túlmutató feladatok tekintetében. A szakértői bizottság feladatául konkrétan az ÖTR feladatainak és lehetőségeinek elemzését, az eddigi (2008 előtti) jogszabályi háttérnek való megfelelés vizsgálatát, a működés nyomon követését és az ezzel kapcsolatos tapasztalatok összegzését tűzték ki. A felülvizsgálat – melyet ötpárti egyeztetésen a parlamenti pártok megvitattak – a következő tényeket konstataálta:

- az ÖTR jelenlegi működése és feladatrendszere messze elmarad a korábban kitűzött céloktól, illetve a felmerülő igényektől;
- a korábban alkalmazott tartalékos fogalom idejét múlt, a honvédelem rendszerének átalakulása tükrében átdolgozásra szorul;
- az önkéntes haderő kialakítása során az ÖTR kiépítése háttérbe szorult, ezért a jelentkezők létszámának növelése érdekében szükség van a kommunikációs és toborzó munka fejlesztésére, intenzitásának növelésére;
- az önkéntes tartalékosok számára rendszeresített státuszok száma lényegesen kevesebb a kitűzött létszámhoz képest, de a meglévő létszám feltöltése sem történt meg pénzügyi fedezet, és megfelelő motiváció hiánya miatt;
- az előbbieken alapján az önkéntes tartalékosok létszám és kiképzettség terén is rendkívül alacsony színvonalat képviselnek;
- az önkéntes tartalékosok munkajogi védelme (polgári munkahely megtartására irányuló kompenzáció) nincs kidolgozva, az anyagi juttatások nem versenyképesek, ezért a társadalom szolgálatvállalási affinitása csekély.

A fenti megállapítások figyelembevételével kerültek kidolgozásra azok a rendszer fejlesztését célzó javaslatok, amelyeket később az Országgyűlés nagy többséggel támogatott. A fejlesztéssel kapcsolatban rögzítésre került, hogy az elemzés tükrében kialakított javaslatok az Országgyűlés és a Kormány hatáskörébe tartoznak, így az irányok meghatározása során különös figyelmet szenteltek annak, hogy a rendszer szakmai jogszabályi háttérének kidolgozása, a konvergencia programba korábban nem tervezett, de jelentős kiadási többletként jelentkező összetevők finanszírozása több ütemben megvalósítható legyen:

- *„többletforrások bevonását nem igénylő, hatáskörébe tartozó intézkedéseket 2009. december 31-ig tegye meg;*

- *terjesszen elő törvényjavaslat-csomagot olyan számvetéssel, hogy a kapcsolódó jogi környezet módosítására több ütemben, legkésőbb 2011. december 31-ig sor kerüljön.*¹⁶⁹

A javasolt fejlesztési irányokkal kapcsolatban első lépésben meghatározásra került, hogy a Hvt. 70. §-ban felsorolt feladatrendszerrel való eltérésre nincs szükség, tekintettel arra, hogy az ÖT katonák a Magyar Honvédség teljes harcértéket képviselő katonái kell, hogy legyenek ezért feladataik azonosak az említett paragrafus alatt szereplő tevékenységekkel.

Az önkéntes tartalékosok tényleges alkalmazása viszont, a megfogalmazott javaslatok szerint, már haderőtervezési-hadműveleti szakkérdés, valamint a mindenkori biztonságpolitikai követelmények határozzák meg a velük szemben támasztott követelményeket. Nem kerülheti el viszont a figyelmet a javaslat azon része, melyben hangsúlyozzák, hogy *„az önkéntes tartalékos intézmény rendeltetéséből eredően elsődlegesen az állandó struktúra és állomány feladatainak támogatását – a támogatás azonban nem azonosítható a rendszerszerű helyettesítéssel –, szükség szerint helyettesítését, kiegészítését kell, hogy szolgálja, nem lehet cél a feladatok állandó jellegű, tartós ellátása.*”¹⁷⁰

A felülvizsgálat alapján megállapítást nyert, hogy a tartalékosok minimális létszáma nem csak az érdeklődés alacsony fokával magyarázható, hanem azzal is, hogy a mai Magyar Honvédség feladatrendszerében nincsenek pontosan aposztrofálva azok a tevékenységi körök, melyek az önkéntes tartalékosok alkalmazásával – békében – célszerűbben, eredményesebben, de főként pénzügyi szempontból hatékonyabban elvégezhetőek lennének. Az általános feladatok tisztázásán túl tehát szükséges volt az önkéntes tartalékosok konkrét feladatokra történő alkalmazásának meghatározása is:

„1. Békében (is) lehetséges feladatok ellátása:

- a) országvédelem: meglévő katonai objektumok, bázisok őrzés-védelmi feladatainak végrehajtása, őrség megerősítése, átkelő csomópontok ellenőrzése, működtetése válságkezelés időszakában;*
- b) befogadó nemzeti támogatás: vasúti ki-és átrakó körzetek működtetése, kommandáns és forgalomszabályozási feladatok végrehajtása;*
- c) logisztikai támogatási feladatok végzése, anyagi-technikai eszközök fenntartása, eszközkarbantartás: technikai eszközök időszakos technikai kiszolgálása, felkészítése;(M-polgári védelmi kötelezettség)*

¹⁶⁹ 124/2008. (XII.3.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról szóló 80/2008. (VI.13.) OGY határozat alapján elvégzett vizsgálat elfogadásáról és a kapcsolódó feladatokról.

¹⁷⁰ 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról, p. 6.

- d) *speciális szakismeretet igénylő feladatkörök esetében közreműködés hazai és külföldi területen a polgári – katonai együttműködés, a fegyverzet-ellenőrzés, kommunikáció, egészségügyi biztosítás, tolmácsolás és egyéb katonai feladatokban;*
- e) *közreműködés a Magyar Honvédség kollektív védelmi, nemzetközi humanitárius és válságkezelési műveleteiben, amennyiben az állandó állomány pihentetése, kiegészítésének szükségessége indokolttá teszi.*

2. *A megelőző védelmi helyzetben, a hadkötelezettség bevezetéséhez, a védelmi igazgatás minősített időszakai működéséhez kapcsolódóan jelentkező feladatok:*

- a) *a hadkötelezettség, minősített időszakai visszaállításához kapcsolódó feladatok: hadkiegészítési adminisztráció, sorozás lebonyolítása, kiképzetlen hadkötelesek alapkiképzésben való közreműködés, objektumok előkészítése a hadkötelesek fogadására stb;*
- b) *a kormányzat, a védelmi igazgatás minősített időszakai működésének biztosításában történő közreműködés, a védelmi bizottságok munkájának támogatása”¹⁷¹*

A felülvizsgálat során megállapításra került, hogy a jogszabályokban rögzített feladatok módosítása nem szükséges, csak pontosításra szorulnak a rendszer azon elemei, amelyek nem teszik lehetővé az önkéntes tartalékosok korlátozás nélküli alkalmazását, katasztrófavédelmi feladatok ellátása során történő igénybevitelüket, illetve külföldi bevetésüket is.

A felülvizsgálat során az alábbi még kidolgozásra váró feladatok kerültek meghatározásra:

- az ÖT szolgálat felső korhatárának meghatározása az ellátandó feladatokhoz viszonyítva;
- deklarálni az ÖT szolgálati jogviszony megszüntetésének speciális eseteit;
- az ÖT jogviszonyának rendezése rendkívüli állapot idején;
- önkéntes tartalékosokra vonatkozó nyilvántartás folyamatos karbantartása, valamint ezek rendelkezésre bocsátása a Magyar Honvédség Katonai Igazgatási és Adatfeldolgozó Központ és a hadkiegészítő parancsnokságok részére;
- az ÖTR állomány felkészítését és kiképzését több fázisban kell kivitelezni, kihasználva az előképzettséggel jelentkezők adta előnyöket;
- a korszerű haderő-szervezési elvekkel ütközik az ÖT alegységek területi/megyei szinten történő megszervezése, de megfontolandó egy regionális nyilvántartási

---

¹⁷¹ 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról p. 8.

rendszer kialakítása, mely a jelenlegi hadkiegészítő parancsnokságok illetékességi területeihez igazodik;

- az ÖTR népszerűsítő és toborzó programját növelni kell az eredményesség érdekében és az erre irányuló munkát különálló tevékenységként kell kezelni a tárca toborzási stratégiájában;
- elengedhetetlen egy érdekegyeztetési fórum kiépítése a Magyar Honvédség és az önkéntes tartalékosok között;
- kiemelt figyelmet kell fordítani a honvédség és a társadalom kapcsolatára;
- az ÖTR költségvetése, mint többletköltség kell, hogy jelentkezzen a Magyar Honvédség rendes működési költségében – tehát szükséges a 10 éves fejlesztési terv felülvizsgálata, illetve a már említett konvergencia program figyelembe vétele.¹⁷²

4. 2. 3. Az önkéntes tartalékosok felkészítésének és kiképzésének kidolgozása

Ahogy már korábban említésre került „*a felkészítés alapelve, hogy a tartalékosnak az ugyanazon feladatot ellátó szerződéses (adott esetben hivatásos) katonával azonos képességekkel és felkészültséggel kell rendelkeznie.*”¹⁷³ Különbséget kell tenni a jelentkezők között aszerint, hogy rendelkeznek e katonai előképzettséggel vagy sem, és ennek megfelelően kell a kiképzési rendszert kidolgozni. A valamilyen katonai múlttal rendelkezők esetében a megszerzett katonai tudás szinten tartása az elsődleges cél és csak valós behívás esetén szükséges az adott feladatra történő felkészítés. Az előképzettséggel nem rendelkezők alapkiképzését a szerződéses állománnyal közösen kell lebonyolítani.

A fenti elvek szerint szükséges az alapkiképzési, szakalapozó kiképzési, szakkiképzési, a kapcsolódó átképzési programok kidolgozása, valamint a védelmi tervek, harcászati és szakharcászati foglalkozások átalakítása a megváltozott igényekhez igazítva. Szükséges továbbá az ÖT tiszt/tiszthelyettes képzés kidolgozása. Az éves kiképzésekre fordítható 15-25 nap bizonyos szakterületek esetében kevésnek bizonyul, ezért az időtartam – kizárólag ebben a vonatkozásban történő – növelése szükséges. Az ÖTR külföldi missziós alkalmazása esetén a felkészítés időtartamát és a váltási periódusokat figyelembe véve, meg kell emelni a háromévenkénti legfeljebb 6 havi alkalmazást. A rövididejű szakkiképzési foglalkozások tervezésénél előnyben kell részesíteni a hétvégi időpontokat, amely elősegítheti a munkáltatóval történő kölcsönös együttműködést.

---

¹⁷² 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról, p. 10.

¹⁷³ Uo.

Ahogy a nemzetközi példákból is egyértelműen tapasztalható, elengedhetetlen a hatékony munkáltatói és ösztönző rendszer kialakítása. Az ösztönző rendszerrel a szolgálatot vállalók megnyerése a cél, de szükséges a munkáltató anyagi kompenzációja is fontos, a kieső munkaerő által ért hátrányok, veszteségek fedezésére. A lehetőségekhez mérten, az ide kapcsolódó jogi háttérrel úgy célszerű kialakítani, hogy az ÖTR javára mesterségesen javuljanak a munkaerő-piaci lehetőségek, illetve kiküszöbölhetőek legyenek a visszaélés mindennemű eszközei.

Az önkéntes tartalékosok behívását az állományilletékes parancsnok jogkörébe tervezik adni, mert ő az, aki leginkább kompetens az alkalmazás szükségességének megítélésében. Az állampolgárok hazafias gondolkodásának erősítése a kiemelt feladatok közé tartozik, melyet átfogó társadalmi programként célszerű megvalósítani.¹⁷⁴

4. 2. 4. Az önkéntes tartalékos rendszerrel kapcsolatos ágazati feladatok

Az imént bemutatott felülvizsgálati jelentés, az abban foglalt javaslatok és fejlesztési irányok, valamint a 124/2008. (XII.3.) OGY határozat alapján a Kormány kiadta az ÖTR fejlesztésével kapcsolatos ágazati feladatokat meghatározó 1032/2009. (III.17.) Kormányhatározatot, melyben feladat / felelős / határidő lebontással nevezte meg a közeljövő (kb. 2012-ig tartó időszak) tevékenységeinek mikéntjét. A jogszabály szerint első lépésben – az állomány várható bővülése (tartalékosok számának remélt növekedése) miatt – módosítani szükséges a 106/2007. (XII. 6.) OGY határozatot, melyben meghatározásra került a Magyar Honvédség teljes létszáma. Ezt követően sor kell kerüljön a nyilvántartási és behívási rendszer korszerűsítésére, valamint a már említett Hjt. azon paragrafusainak módosítására, melyek az önkéntes tartalékosok jogállását érintik. Fél éves időintervallumot szab a kormányhatározat az ÖTR munkajogi védelmi programjának kialakítására, javítására, szélesítésére és fejlesztésére, míg az önkéntes tartalékosokat alkalmazó munkáltatók kompenzálására irányuló program kidolgozására több fázist ír elő. A támogató rendszer agyagi lehetőségeinek vizsgálatával párhuzamosan kell zajlania megvalósulás metodikájának kialakításával. Az előkészítés, a jogszabályi háttér kialakítása 2010 közepe-végére kell, hogy elkészüljön, míg a rendszer működésének megkezdését 2012. január 1-re tették. Ettől függetlenül, ám mégis ezzel párhuzamosan már 2010-ben működni kell a munkáltatói ösztönző és kapcsolattartási rendszernek. Az állampolgári hozzáállás javítása érdekében pedig elrendelésre került, hogy meg kell kezdeni a honvédelmi ismeretek szélesebb körben történő

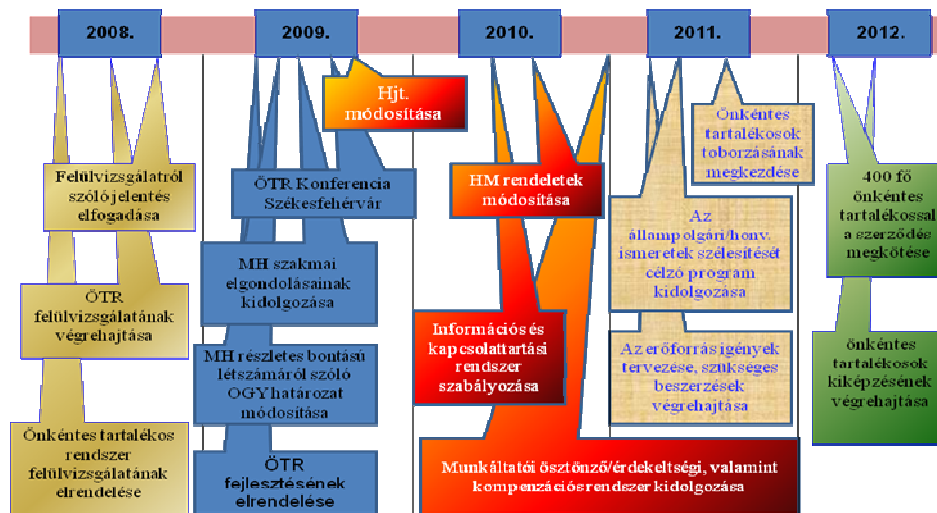
---

¹⁷⁴ 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról, p. 10.

oktatását, valamint a védelmi igazgatási és honvédelmi témájú oktatási anyaggal kell kiegészíteni a köztisztviselők képzésének programját.

Mindezekből – mai napig – gyakorlatilag alig néhány változás, módosítás, fejlesztés valósult meg. Leginkább a honvédség és a társadalom közötti kapcsolatfelvételt illetően figyelhetünk meg pozitív kezdeményezéseket (pl. Katonasuli Program lásd III. fejezet), de a rendszer tényleges felállításához és főleg működéséhez mindez kevés. Az alábbi ábra átláthatóan szemlélteti az ÖTR fejlesztésével kapcsolatos legfontosabb – részben már megvalósított, részben tervezett – tevékenységeket:

Az önkéntes tartalékos rendszer fejlesztésének főbb fázisai:

14. ábra: Az önkéntes tartalékos rendszer fejlesztésének főbb fázisai¹⁷⁵

4. 3. Összegzés

Az önkéntes haderő felállítása óta eltelt hat év mind a toborzási, mind a kiképzési feladatok tekintetében komoly hiányosságokat tárt fel az állomány teljes volumenével kapcsolatban. Sok tekintetben az anyagi háttér gyengeségével magyarázható mindez – elmaradt technikai fejlesztések, a szerződéses állomány nem versenyképes honorálása, s ezzel összefüggően az életpálya modell hiánya, a megváltozott feladatokhoz nem megfelelően kialakított protokollok –, de meg kell említeni a katonai pálya tekintélyének az elmúlt évtizedekben történt erodálását is, vagy akár a nemzeti, vagy összpárti megegyezésen alapuló hosszú távú stratégia hiányát. A hiányosságok feltárása és a szükséges erők felállítása az egyetlen módja annak, hogy az állampolgárok biztonsága továbbra is garantálva legyen és ehhez elengedhetetlen az ÖTR kiépítése.

¹⁷⁵ Forrás: HM SZEF – Katonai Igazgatási Osztály. Védelmi Hivatal - éves szakmai továbbképzés. 2009. november 23-24. Göd. Szerkesztette: Vanyur Tibor ezredes

Ahogy Dr. Földesi Ferenc írta „... az önkéntes tartalékos rendszer, szolgálati forma tetszhalott állapotban vegetál az MH szervezetében...”¹⁷⁶ és ma már egyértelmű, hogy mennyire valóságos problémákat okoz, hogy a jogszabályi előírásokkal és tervezett feladatokkal ellentétben nem készültek el azon szabályzó rendeletek, melyek nem csupán körvonalazzák, hanem valójában működési alapot, keretet és lehetőségeket nyújtanak az ÖTR létehez. A helyzet sajnos alátámasztja azt a szomorú tény, hogy az önkéntes haderőre történő átállítás csupán a haderő hivatásos és szerződéses tagjai jogviszonyát tisztázta, míg központi kormányzati döntések és főleg feladatok végrehajtása maradt el az ÖTR - t illetően. Jogosan merül fel a kérdés, hogy vajon szándékosan nem foglalkoztak az ÖTR sorsával, vagy csak „el lett felejtve”? A fejezetben bemutatott határozatok és rendeletek arra utalnak, hogy a tervezés fázisa még megvalósult, sőt a felelősök kinevezése is megtörtént, de a politika, a nemzetközi események, vagy talán a gazdasági válság útvesztőjében, anyagi, technikai, infrastrukturális hiányokra, vagy pszichológiai okokra hivatkozva a végrehajtás megghiúsult. Annak ellenére azonban, hogy a Nemzeti Katonai Stratégia is kimondja, hogy „a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos katonáira is szükség van, kiképzésük, alkalmazásuk fontos feladat, amelynek jogi és szervezeti feltételeinek megteremtése kiemelt jelentőségű”¹⁷⁷ joggal érezzük úgy – állampolgár, munkáltató, munkavállaló, szakértők, szakmabeliek –, hogy az ÖTR-t a központi vezetés egy szükséges, de problémás tényezőnek tartja a honvédség rendszerén belül és egészen addig, míg konkrét indokot nem szolgáltat az ország helyzete, addig nem hajlandó megtenni, az amúgy jogi szempontból már esedékes intézkedéseit.

4. 4. Javaslatok

4. 4. 1. Az önkéntes tartalékos katonai szolgálat célja

Egyértelműen kijelenthető, hogy minden országban – államformától, területi kiterjedéstől, gazdasági helyzettől és ambícióktól függetlenül – a haderő fenntartásának három fő célja van, ez pedig nem más, mint az állam szuverenitásának biztosítása, az általános békeidőszaki feladatok ellátása és végül a tartalékállomány képzése. Mindemellett meghatározhatunk egyéb célokat is, ha kifejezetten a Magyar Honvédséget vizsgáljuk:

- Egyrészt célkitűzésként jelenik meg a már említett tartalékképzés úgy békeidős, mint minősített időszaki tevékenységek végrehajtására vonatkozóan;

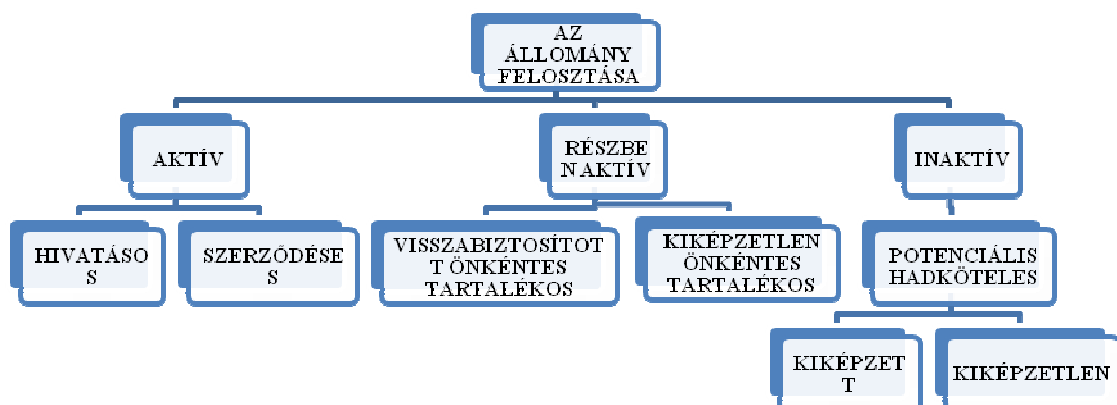
¹⁷⁶ Dr. Földesi Ferenc: A tartalékos rendszerről; Honvédségi Szemle, 62. évfolyam 3. szám, p. 35.

¹⁷⁷ 1009/2009. (I. 30.) Kormányhatározat a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájáról

- Más cél mellett az állampolgárok honvédelmi kérdésekbe történő bevonása, aktívabb részvételre sarkallása, a feladatok ellátásához való hozzájárulási hajlam erősítése;
- Harmadrészt pedig a honvédség, a katonaság eszmei értékeinek hangsúlyozása, az egyenruha tiszteletének elmélyítése kerül előtérbe, ezáltal a civil szféra és a katonaság közötti együttműködés elfogadtatása és fejlesztése kiemelendő.

4. 4. 2. Önkéntes tartalékos rendszer személyi biztosítása

Az előző fejezetben a felülvizsgálat elemzése során megállapításra került, hogy az ÖT katona teljes jogú tagja a Magyar Honvédségnek, ezért képesnek kell lennie a 2004. évi CV. törvény (Honvédelmi törvény) 70. §-ban meghatározott feladatok ellátására. A hadműveleti igényeknek megfelelően a Honvédelmi törvényben előírt feladatok végrehajtására szervezetszerű egységek és alegységek állnak rendelkezésre. A jogszabály azonban szembesít egy jelentős hiátussal is, miszerint a Magyar Honvédség az ÖTR - rel szemben nem támaszt hadműveleti igényt. Feltételezem, hogy ez abból ered, hogy az ÖTR-re vonatkozó szabályozásban a rendelkezésre álló kiképzési idő nem elegendő az alapkiképzés végrehajtására sem. Olyan feltöltött haderőben gondolkodnak, melynek minden tagja azonos kiképzési felkészültséggel rendelkezik. Többek között ezért zárkoznak el az ÖT lebiztosításától a békehiány pótlására, mivel ezt az igényt csak a visszabiztosítás garantálja. Ez az álláspont érthető, amennyiben például a raj harcértékét a kiképzetlen katona nagyban meghatározza. Az általam vizsgált országok gyakorlata alapján a haderőszervezés feladata a tartalék elhelyezése a struktúrába. Az állomány lehetséges felosztását a következő ábra szemlélteti:

15. ábra: Az állomány lehetséges felosztása¹⁷⁸

¹⁷⁸ Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

A fenti ábrából látszik, hogy a Magyar Honvédség készenlétének fokozása kizárólag a részben aktív és inaktív állomány igénybevételével lehet. A katonai szervezetek elhelyezkedése a struktúrában, a hadrendben manifesztálódik. A hadrendnek két fajtája ismert, a békehadrend és a háborús hadrend. A békehadrend személyi kiegészítése, a Parlament által jóváhagyott rendszeresített létszám. Ma a Magyar Honvédségben a rendszeresített létszámtól való eltérés azonban több ezer fő. Ezt békehiánynak hívjuk mely két részből pótolható: az eddigi toborzási létszám drasztikus megemelésével és a volt szerződéses állomány visszabiztosításával, ami mint említettem a hadműveleti igény kielégítésére is elengedhetetlen.

Rendszertani ismereteim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy az ÖTR jelenlegi állapotának további – az előző fejezetekben kifejtett hiányosságokon túl – oka a nem rendszerben való gondolkodás. A visszabiztosítás tervezésére, a tartalékállomány kialakítására, dr. Hülvely Lajos 2000-ben megvédett PhD értekezésében található egy táblázat, melynek utolsó rovata számol a visszabiztosítással.

Évek	Alap létszám	Toborzandó	Bevonult /év	Maximális aktív létszám/év	Leszerelő szerződéses/ év	Várható tartalék / össz. tartalék
1999	5300	-	-	5300	400	300
2000	4900	2500	1000	5900	600	500/ 800
2001	5100	2500	1000	6100	600	400/1200
2002	5500	2500	1000	6500	600	400/1600
2003	5900	2500	1000	6900	600	400/2000
2004	6300	2500	1000	7300	1000	400/2400
2005	6300	5000	2000	8300	1000	400/2800
2006	8100	5000	2000	10100	1200	600/3400
2007	8900	5000	2000	10900	1200	700/3900
2008	9500	5000	2000	11500	1200	700/4600
2009	10300	7500	3000	13300	1200	800/5400

16. ábra: „Javaslat az önkéntes állomány 10 éves időtartamú kiválasztására”¹⁷⁹

Meglátásom szerint egészen addig, amíg a visszabiztosítás, mint a hadkiegészítés szerves része nem megoldott, gyakorlatilag nincs megfelelő alap arra, hogy a tartalékos állomány katonája miatti és a szerződéses katonák kiadásai között párhuzamot vonjunk. Rengeteg, a

¹⁷⁹ Hülvely Lajos: A Magyar Honvédség személyi kiegészítési rendszerének átalakítása vegyes rendszerről önkéntes rendszerre Doktori (PhD) Értekezés, p. 111. Szerkesztette: dr. Hülvely Lajos.

témával foglalkozó szakirodalomban olvashatunk nemzetközi példák általi levezetésekben – elsősorban az USA rendszerét alapul véve – tett megállapításokat, miszerint a tartalékos katona fenntartási költsége 1/8 – a tényleges állományú katonáéval szemben. Ez az összehasonlítás kicsit félrevezető, mivel a kiképzett, volt szerződéses, ma tartalékos katona egyenszilárd s a követelményeknek, elvárásoknak is megfelel, tehát ebben az összehasonlításban a rendelkezésre állás költsége valóban olcsóbb.

Ezzel ellentétben azonban reális a feltételezés, hogy a kiképzetlen katona rendszerbe állításának költsége és majdani hadrafoghatósága komolyabb anyagi háttérrel igényel. A „külső környezetből érkezők” alkalmassága csupán civil végzettségük alapján határozható be (pl.: érettségi, szakirányú diploma, jogosítvány, stb.). A parancsnoki beosztások esetén azonban már ténylegesen számolni kell azzal, hogy ez az állomány a tervezett létszám mintegy 60%-át teszi ki, így a kiképzésükre fordítandó összegek sem elhanyagolhatók. Ekkor kerül előtérbe az a tény, hogy mire az „utcáról érkező”, kiképzetlen tartalékos eléri az elvárt bevethetőségi szintet, a rá fordított költség szinte azonos összegeket mutat. Mindemellett a költségek hasznosságának vizsgálata során felmerül az a kérdés is, hogy milyen korosztályú tartalékosok képzése térül meg. Ezzel kapcsolatban a rendszert meghatározó elvek között lenne szükséges tisztázni, hogy milyen korosztállyal bezárólag lehet hasznosíthatóan eredményes a kiképzés, s ezáltal a befektetett költségek összege.

A jelenlegi elgondolásokban és javaslatokban szereplő 25 napos alapkiképzés biztosan nem elég egy kiképzetlen ÖT felkészítésére, aki – mint tudjuk – azonos harcértéket kell, hogy képviseljen a többi állományban lévő katonával. Tekintettel arra, hogy nincs az a parancsnok és ne is legyen, aki felvállalja azt, hogy egy ilyen rövid idejű kiképzés után külföldi misszióba vezényelje az önkéntes tartalékos és olyan élethelyzetekbe kerüljön, ami a több éves katonai múlttal rendelkező katona számára is új és komoly kihívásokkal jár. Lehet a külföldi példákat, elsősorban az Egyesült Államok példáját emlegetni, de érdemes lenne mögé nézni és meglátni azt, hogy az USA részéről mennyi áldozattal jár mindez. Egy internetes portálon¹⁸⁰ meg lehet nézni, hogy hány ezer amerikai katona esett el a különböző hadszíntereken, akiknek 65%-a 18 és 26 év közötti fiatal volt. Professzionizmusról ebben a korosztályban még nem beszélhetünk, ezért érdemes lenne szakemberek bevonásával újragondolni azt az elgondolásban is szereplő lehetőséget, hogy az előképzettséggel nem rendelkező fiatalok az ÖT szolgálat keretében, milyen kiképzés után lesznek alkalmasak a külföldi szolgálat

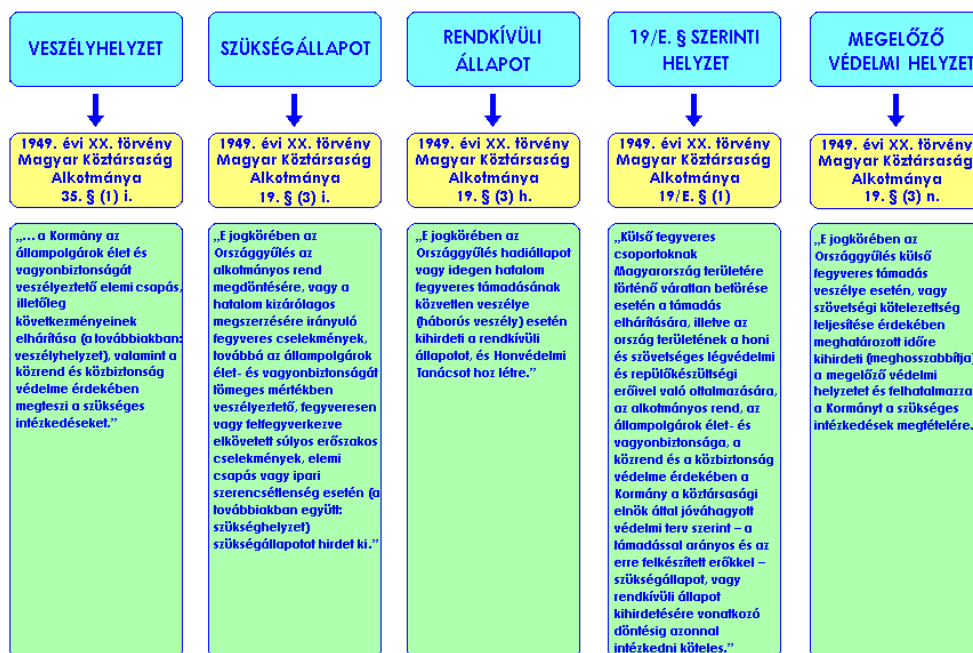
---

¹⁸⁰ http://www.usatoday.com/news/world/iraq/2008-03-13-iraq-casualties_N.htm - letöltés ideje: 2010. június 2.

vállalására. Összességében tehát megállapítható, hogy a külföldi katonai szolgálatra a visszabiztosított állomány alkalmasabb.

Meglátásom szerint a 10 évre tervezett 4000 fő ÖT kialakítása időben lerövidíthető, amennyiben a visszabiztosítást sikerrel tudjuk alkalmazni. Az a kb. 1600 fős legénységi állomány akár 5 éven belül is biztosítható lehet. A békehiány egyes szakképzettségi számainak kiegészítésére a „kiképzetlen” önkéntes, polgári szakképzettsége alapján is biztosítható például: „C” kategóriás gépjárművezető, egészségügyi szakképzettséggel rendelkezők, szakácsok, stb. A háborús hadrend személyi kiegészítésére a visszabiztosított és kiképzetlen ÖT, valamint az inaktív állományból a potenciális hadkötelesek köréből a kiképzettek vehetők igénybe. Amennyiben a készenlét fokozása során a háborús hadrend bővítésére és a veszteséppótlásra is gondot akarunk fordítani, akkor a potenciális hadköteles állományt szükséges igénybe venni. Abban az esetben, ha a Magyar Honvédség területvédelmi képességét is ki akarnánk alakítani, úgy annak keretszervezetei az önkéntes állomány rendszeréből is kialakíthatók lennének. A tervezett 4000 fő ugyanis kevés a hatékony területvédelem kialakítására. Amennyiben a hadművelet mégis igényt tartana a területvédelmi képességre, az ÖT állományból a tiszt, tiszthelyettesi keret biztosítható. Ezen területvédelmi szervezetek kiegészítését a potenciális hadkötelesek felhasználásával javaslom.

4. 4. 3. Az Önkéntes tartalékos állomány lehetséges feladatai minősített időszakban

17. ábra: Az Alkotmány által meghatározott minősített időszakok¹⁸¹

¹⁸¹ Az 1949. évi XX. törvény alapján, készítette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

Minősített időszakban – megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot esetén – szükséges a védelmi igazgatás és a katonai igazgatás helyi szerveinek megerősítése. Az már ma is látszik, hogy a katonai igazgatás jelenlegi állapotában nem képes minősített esetek igazgatási feladatainak megoldására. A katonai igazgatás személyi állományának bővítése szintén az ÖTR keretein belül valósítható meg. Valamennyi minősített időszakban – kivétel a 19/E – él a polgári védelmi kötelezettség, megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején a hadkötelezettség is, illetve kizárólag a rendkívüli állapot idején életbe lép a honvédelmi munkakötelezettség, mint honvédelmi kötelezettség.

Veszélyhelyzet esetén önkéntes tartalékosokkal megerősíthetők a megyei Védelmi Bizottságok, a Helyi védelmi Bizottságok, és a polgármesteri hivatalok egyaránt. Ezek a tartalékosok irányítási, vezetési, és szervezési feladatokat láthatnának el. Az ide be nem osztott tartalékos állomány nagyobb részét (6 hónap terhére) katasztrófa elhárítási feladatokra lehetne mozgósítani. Itt kívánom megjegyezni, hogy a veszélyhelyzet időszakában a katasztrófa elhárítás feladata alapvetően a polgári védelmi kötelezettségen nyugszik, így az ÖT katona a végrehajtás során „csak” közreműködik. Fontos megjegyezni azonban, hogy ma a gyakorlatban nem kerül alkalmazásra a polgári védelmi kötelezettség.

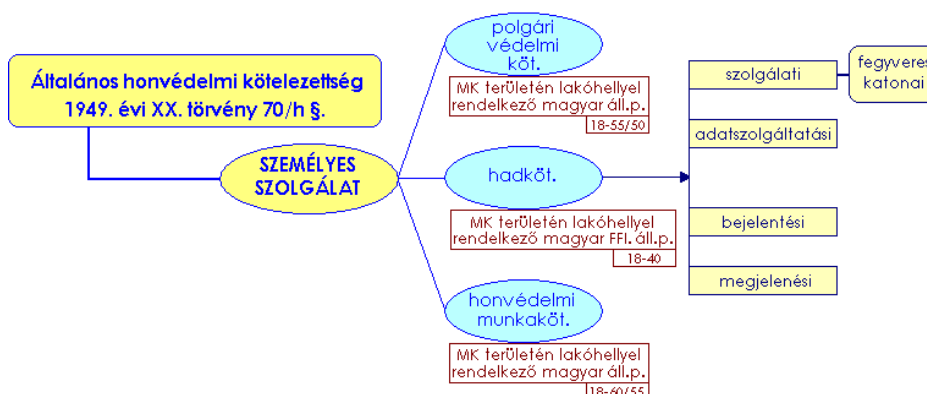
Szükségállapot idején a fenti ábra is azt mutatja, hogy két részre kell osztanunk a lehetséges igénybevételt. Az egyik a már említett katasztrófa elhárításban való részvétel, a másik az állam ellen irányuló fegyveres cselekmények esetén történő hozzájárulás. Amennyiben a Magyar Honvédség igénybevétele szükségessé válik, – tekintettel arra, hogy alapvetően a rendőrség a fő beavatkozó szerv – abban az esetben a visszabiztosított ÖT behívható önkéntes szolgálatra.

Megelőző védelmi helyzetben és rendkívüli állapotban elrendelhető a hadkötelezettség, mely megváltoztatja az ÖT jogviszonyát. Jelenleg nincs megfelelő szabályozás arra vonatkozóan, hogy a tartalékos tényleges állományba kerüljön, ellenben arra van jogszabály, hogy az önkéntest hadkötelezettség terheli. Ebben az időszakban az önkéntes tartalékosok (egy része) már hadkötelesnek minősül, esetleges katonai feladatait a hadkötelezettség alapján látja el. A már hadkötelezettek a Hvt. 70. §-ban meghatározott általános feladatokon túl, igénybe vehetők a katonai igazgatás szerveinek megerősítésére, területvédelmi erők keretállományának kialakítására és a háborús hadrend szükséges személyi kiegészítésére.

Rendkívüli állapot idején – ahogy már említésre került – bevezetésre kerülhet a honvédelmi munkakötelezettség, amelynek keretében a hadkötelezett (férfiak 60, nők 55 éves korukig) egészségi és fizikai állapotát figyelembe véve, szellemi vagy fizikai munka teljesítésére kötelezhető, munkakötelezettségét a törvény szerint számára kijelölt

munkahelyen teljesíti. Tehát ide tartoznak a hadköteles korból kiesett önkéntes tartalékosok.

Az ÖTR úgy él az emberek tudatában manapság, mint az önkéntes haderő békeidejű kiegészítésének lehetséges módja. Az ÖTR valójában nemcsak békeidejű szervezet, mivel minősített időszakban az ÖT katona – jogviszonyát tekintve – át kell, hogy kerüljön a tényleges szolgálati állományba. Ennek tényét azonban már a jogviszony létesítésekor le kellene szabályozni. Amennyiben mindez nem teljesül, akkor nem jelenthetjük ki, hogy ÖT katona a Magyar Honvédség teljes harcértékű katonája, mivel minősített időszakban nem áll a haza szolgálatába. Egy részük (40-től 50 éves korig) eleve kimarad a hadkötelezettek köréből, míg a nők alapvetően nem lehetnek hadkötelezettek. A jelenleg hatályos jogszabályok szerint ÖT katonának a 18. életévét betöltött, de 50 évesnél nem idősebb személy jelentkezhet, miközben a hadkötelezettség a 40. életév betöltéséig kötelező. Tehát a fent említett korosztály, a 40-50 év között lévők köre kiesik és a törvény szerint minősített időszakban sem kötelezhető szolgálat teljesítésére. Ennek ismeretében további anomáliák is felmerülnek a minősített időszak esetén igénybe vehető állománycsoportok felső korhatárát illetően.

18. ábra: Állampolgári általános honvédelmi kötelezettségek¹⁸²

A fent vázolt probléma megoldását jelentené – a német példához hasonlóan – a hadköteles kor, az ÖT szolgálat vállalás felső korhatárának és a polgári védelmi kötelezettség korhatárainak összehangolása.

A honvédelmi kötelezettségek és az önkéntes tartalékos szolgálatvállalás korhatárainak összehangolása				
	Jelenlegi		Javasolt	
	Férfi	Nő	Férfi	Nő
Hadkötelezettség	40	-	50/60	-
Polgári védelmi kötelezettség	55	50	60	55
Honvédelmi munkakötelezettség	60	55	60	55
Önkéntes tartalékos szolgálatvállalás	50	50	50	50

19. ábra: Korhatárok összehangolási lehetősége¹⁸³

¹⁸² Az 1949. évi XX. törvény 70/h § alapján, készítette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

4. 4. 4. Az ÖTR nyilvántartása

Meglátásom szerint a nyilvántartás jelenlegi helyzete egy hibásan értelmezett jogszabály módosítás következménye, miszerint nem a hadkötelezettséget kellett volna felfüggeszteni, hanem annak csak egy részkötelezettségét, a sorkatonai szolgálatot. Javaslom a hadköteles korba lépők első öt évfolyamának összeírását, és a katonai igazgatás számára szükséges adatok biztosítását, a bejelentési és az adatszolgáltatási kötelezettség helyreállítását. Amennyiben ez a jogszabályi módosítás életbe lép, abban az esetben a hadkötelesek minősített időszaki igénybevételének megkezdése (behívásig) 2-3 hónappal lecsökkenthető. A nyilvántartási rendszer helyreállítását úgy javaslom, hogy képes legyen az ÖT állomány, és a potenciális hadköteles állomány adatainak teljes kezelésére. Kétségek merülnek fel bennem, ha arra gondolok, hogy a jelenlegi nyilvántartás mellett meghatározható-e a potenciális hadkötelesek száma. Az előzőekben vázolt javaslataim alapján ismételten megállapítást nyer, hogy a kiegészítő parancsnokságokhoz tartozik a visszabiztosítás, az ÖT állomány nyilvántartása, a munkáltatókkal való szerződés-kötés lehetősége és a potenciális hadkötelesek adatainak kezelése egyaránt. Az összeírás intézményének visszaállítása nemcsak abból a szempontból követelmény, hogy a katonai igazgatás a potenciális hadkötelesekről, azok egészségi állapotáról információt szerez, hanem népegészségügyi szempontból is fontos, mivel átfogó képet ad a férfi lakosság egészségi állapotáról, mely a házi-orvosi rendszerben is hasznosulhat.¹⁸⁴ Célszerűnek tartom a teljes tartalék nyilvántartását egy helyen, a hadkiegészítő parancsnokságokon összpontosítani.

4. 4. 5. Infrastruktúra

A jogszabályok, és az eddigi, a témában megjelent doktori értekezések tanulmányozása során, arra a következtetésre jutottam, hogy azok javarészt csak a személyi kiegészítés kérdésével foglalkoznak. Hiányolom a komplex erőforrás gazdálkodás rendszerét. A tervezett tartalékos állomány kialakításakor megfeleltek ennek logisztikai és infrastrukturális követelményeiről. Nem szakterületem a logisztika, de egyetemi tanulmányaim alapján kijelentem, hogy a 4000 fő kiképzését és továbbképzését valakinek meg kell szervezni, erre szervezeteket, kiképző állományt kell biztosítani. Az ÖT állományt a szükséges hadfelszereléssel el kell látni, és számukra az alkalmazási idejére, elhelyezést kell biztosítani.

---

¹⁸³ Szerkesztette: Nagy-Vargáné Juhász Ágnes.

¹⁸⁴ dr. Simicskó István és dr. Hülvely Lajos felszólalásaiban is találkozhattunk ezen javaslattal.

4. 4. 6. Munkáltatói kompenzációs rendszer kiépítése és a munkajogi védelem biztosítása

Az ÖTR hatékonyságát és a jelentkezők számát jelentősen növelheti egy olyan költségtérítési rendszer kialakítása, amely az önkéntes tartalékos alkalmazó munkáltatót egyaránt támogatja. Véleményem szerint a kompenzáció nem lehet teljes, csak részleges. A teljes kompenzáció biztosítását azért nem tartom célszerűnek, mert Hazánkban munkáltató és munkáltató között óriási a különbség van. A kiegyenlítés alapja csak a munkaerő ára lehetne, mivel a termelési költség és nyereség alapú számítás milliós nagyságrendű számokat is eltérhet, vagy a munkáltatók eltérő jövedelmezősége, a munkaerő értékének különböző nagysága miatt, több százszázalékos kompenzációs különbség is felmerülhet két cég között. Például egy segédmunkás és egy nagy forgalmú multinacionális cég vezérigazgatójának munkakiesése nem hasonlítható össze és meggyőződésem, hogy a Magyar Honvédség részére sem lenne előnyös egy milliós nagyságrendű munkabérral rendelkező vezérigazgató bérkiegészítését vállalni. Javaslom a polgári bérről viszonyított kiegészítés kiküszöbölését és csak a munkaerő árának kompenzálását. A normatív kompenzáció egy katona napi költségéből indulna ki, amelynek egy bizonyos százalékát kapná a munkáltató. *Pl. ha egy szolgálati nap 10 000 Ft, akkor ennek pl. 40%-át kapná a munkáltató, amely lehetne adómentes juttatás.* Ebben az esetben a Magyar Honvédség és a munkáltató között az ÖT belépésével egy kompenzációs szerződés jönne létre.

A kompenzáció költségét célszerűnek tartanám a HM költségvetésében rögzíteni. Ezen véleményemet arra alapozom, hogy fontos lenne az ÖTR költség oldalának nyomon követhetősége annak érdekében, hogy az USA-hoz hasonlóan mi is tudjuk mérni az önkéntes tartalékosok bekerülési és rendelkezésre állási költségeit az anyagi ráfordítások elemzésénél. Az adó és járulékkedvezményt, mint kompenzációt nem támogatom, mivel anyagi vonzata nem a honvédelmi költségvetésben jelentkezik, így véleményem szerint nem követhető. Inkább javaslom a fejkvóta és a normatív támogatás alkalmazását. Mindemellett nehezen tudom elképzelni, hogy bizonyos garanciális szabályok kidolgozásával, megfékezhető lesz a fenti kedvezményekkel való visszaélés. A civil szféra munkavállalójaként ismerem a vállalkozók közügyekhez való hozzáállását. Sajnos a magyar mentalitás nem hasonlítható például a britek elkötelezettségéhez a királynő és az állam felé (ahol működik a többféle kompenzáció), ezért határozott álláspontom, hogy nálunk az ilyen irányú kompenzációknak nincs létjogosultságuk.

Javaslom viszont a *nem anyagi jellegű kompenzációk* és a munkáltatók számára előnyös megoldások alkalmazását. Ilyen irányú javaslatom az önkéntes tartalékosokat jelentős

létszámban alkalmazó cégek részére a reklám megteremtése, például a HM honlapján, rendezvényeken, plakátokon való megjelenítés formájában. Elősegítené az ÖT alkalmazását az is, ha a svájci példa alapján a Magyar Honvédség évekkel előre megtervezné az alap és fenntartó kiképzések időpontjait, ezáltal a munkáltató előre tervezhetné a munkavégzés ütemét és a munkavállalóval közösen egyeztetni tudnának, hogy mikor a legideálisabb a tartalékosnak a szükséges képzést bevélnie.

Az értekezésemben vázolt visszabiztosítás intézményével, a felsőoktatásban tanuló hallgatók megnyerésével a kitűzött létszám jelentős hányada biztosítható. A fennmaradó állományt „kitermelné” a lakosság ÖTR - rel kapcsolatos tájékoztatása. Nagyon sok idénymunkával rendelkező cég van Magyarországon, pl. gyümölcs feldolgozó üzemek, ahol pl. mintegy 5 hónapos úgynevezett leállási idő van. Ilyenkor a dolgozók 8 órás munkaidejét lecsökkentik 4 órára. Ezen üzemek alkalmazottainak egy része megfelelne a tartalékos szolgálat kritériumainak és számukra ideális megoldásként ajánlhatnánk fel a szolgálatvállalást. Ez csupán egy példa, de meggyőződésem, ha az állampolgárok megfelelő mértékű tájékoztatásban részesülnének az ÖTR - rel kapcsolatban, akkor a szükséges létszám toborzása kivitelezhetővé válna. Számomra nagy kérdés, hogy honnan várta a jelenlegi rendszer a jelentkezőket, ha az ezzel kapcsolatos kidolgozó munka a háttérben zajlik a nyilvánosság kirekesztésével.

Az említettekén kívül meglátásom szerint célszerű lenne kialakítani az önkéntes tartalékosok munkahelyének megőrzését garantáló munkajogi védelem jogszabályi hátterét is. A szabályozás célja az lenne, hogy egy sajátos felmondási tilalmat biztosítson, amely a szolgálatteljesítés idejére és az azt követő 30 napra vonatkozóan jelentene garanciát a munkaviszony biztonságára vonatkozóan. A szabályozás szempontjából azonban kiemelendő, hogy az ÖT nem a teljes szerződési időtartamra kap felmondási védelmet, mivel ez a kedvezmény szélsőségesen befolyásolná a munkaerő-piaci tényezőket.

4. 5. Összegzés

A Magyar Honvédség jelenleg is több változáson megy keresztül és még több kihívás előtt áll. Napjaink biztonságpolitikai helyzete megköveteli a rugalmas és hasznos átalakulás képességét. Látható, hogy ebben a helyzetben természetesen – a témához kapcsolódóan – felmerült a tartalékképzés, utánpótlás kérdése is. Kutatómunkám során, ahogy az bemutatásra került, megbizonyosodtam arról, hogy a tartalékos rendszer, fontos építőeleme kell legyen a Magyar Köztársaság honvédelmének. A mikéntje szignifikáns kérdést jelent, az előttünk álló példák és tapasztalatok sűrűjében ugyanis nehéz megtalálni azokat a vonásokat, melyeket alkalmazva hatékony, működőképes, gazdaságos és fenntartható tartalékos rendszer képezhető.

Az előbbieken felvázolt okokra és okozatokra támaszkodva kijelenthető, hogy az ÖTR jelenlegi állapotának alapvető problémája az elmúlt években tapasztalható forráshiány, tartózkodó, elutasító magatartás a kormányzat és a katonai felső vezetés részéről.

Az önkéntes haderőre, s ezzel az ÖTR - re történő átállás gyors jellege olyan következményeket vont maga után, melyek egyre jobban sürgetik a helyreállítást, a pontosítást, a működőképesség igényének kielégítését. Napjainkban, amikor például drasztikus árvizek és a szélsőséges időjárás is okot adhat a honvédség alkalmazására, nélkülözhetetlen, hogy a rendszer komplexitása – tehát a haderő és a tartalékosok – csorbát szenvedjen.

Az előző fejezetben bemutatott társadalmi körkép is mutatja, hogy a lakosságnak, főként a fiataloknak lenne igénye az ÖT szolgáltatelljesítés lehetőségére, így érdemesnek látom a kommunikációs tevékenységek erősítését és intenzívebb hangsúlyozását az állampolgárok megszólítása céljából.

A visszabiztosítás intézményének megvalósításával és a felsőoktatásban tanulók megnyerésével biztosítható lenne a kitűzött létszám.

A másik nagy probléma az ÖTR felállítását illetően nem más, mint a munkáltatói program részleteinek realitása. A munkáltatói programmal kapcsolatos kompenzációs rendszer összeállítása során tekintettel kell lenni mindkét érintett félre, és hangsúlyozottan kell megjelenítenie a honvédség érdekeinek is. Külön figyelmet kell tehát fordítani a HM költségvetésének azon részére, mely az ÖTR-rel kapcsolatos összegeket jeleníti meg, hiszen a rendszer eredményességének és hasznosságának egyik fontos függvénye az anyagi háttér, mely minden esetben nyomon követhető kell, hogy legyen.

Az általam felvázolt opcionális megoldás folyamata igényel ugyan egy bizonyos fokú paradigmaváltást, de meggyőződésem, hogy a már elkezdett, jó irányba haladó kezdeményezések felkarolásával, a tapasztalatok megfelelő integrálásával, a magyar társadalom igényeinek és a hajlandóságának reprezentatív felmérésével, akár politikai szinten is alátámasztást nyerhet az a tartalékképzési rendszerszemlélet, mely disszertációmban bemutatásra került.

BEFEJEZÉS

Az elvégzett tevékenység összegzése, hipotéziseim igazolása

Disszertációm *első fejezetében* megvizsgáltam a magyar személyi kiegészítési rendszer történetét, amelynek során nagy hangsúlyt helyeztem a történelmünkben megjelenő önkéntes szolgálatra, illetve tartalékos rendszerre.

A *második fejezetben* bemutattam és elemeztem néhány különböző személyi kiegészítési módszert alkalmazó külföldi haderőt, mint például az önkéntesség alapján évek óta jól működő Amerikai Egyesült Államokat, a vegyes rendszerű német haderőt, és a maga nemében különlegesen mondható, milic rendszerben működő, svájci haderőt. A külföldi példák alapján következtetéseket vontam le arra vonatkozóan, hogy az önkéntesség, illetve a hadkötelezettség alapján szerveződő haderő milyen lehetőségeket kínál a szükséges, minőségi tartalékos kiállításához továbbá, hogy melyek azok az elemek, amelyek hasznosan adaptálhatók a magyar tartalékos rendszer kialakítása során.

Az első két fejezetben bemutatott történelmi és nemzetközi példák igazolják a tartalékképzés jelentőségét és iránymutatást adnak a szervezet hatékony működéséhez.

A *harmadik fejezetben* felmértem és elemeztem a társadalom és honvédelem kapcsolatát az ÖTR tükrében, amelynek keretében bemutattam a hadsereg polgári lakosság irányába történő kommunikációs és oktatási tevékenységét, rávilágítva annak hiányosságaira is.

A ZMNE polgári hallgatóinak körében végzett empirikus kutatással mértem a hallgatók ÖT szolgálatvállalásának hajlandóságát és az ehhez kapcsolódó motiváció kérdését. Kérdőíves felmérésem eredményeivel igazoltam azon állításomat, miszerint az ÖTR potenciális jelöltjei közé tartoznak a felsőoktatásban tanuló fiatalok. Az empirikus vizsgálatra – is – alapozva kidolgoztam egy minimális anyagi kompenzációt igénylő rendszerben a tiszt-tiszthelyettesi állomány toborzásának, kiképzésének, utánpótlásának stratégiáját.

A *negyedik fejezetben* az ÖTR hazai kezdeményezéseinek és jelenlegi helyzetének vizsgálatával rámutattam a rendszer hibáira. Kutatásom során rávilágítok arra a tényre, hogy a társadalom vezetése már NATO tagságunkra történő felkészülés idején elkezdte az önkéntes haderőre történő áttérés feltételeinek megteremtését, de a tartalékképzés kérdését illetően komoly hiányosságok mutatkoznak. Az ÖTR kidolgozása és végrehajtása során központi kormányzati feladatok maradtak el, amelynek hátterében a mindenkori politikai hatalom elutasító magatartása és a nem megfelelően kidolgozott koncepció áll.

Igazoltam, hogy a visszabiztosítás elengedhetetlen feltétele a költséghatékony ÖTR kialakításának, valamint kiemelkedő szerepe van a béke és háborús hadrend kialakításában ezért a nemzetközi tapasztalatokra és a hazai helyzet elemzésére építve kidolgoztam a jelenlegi rendszerben az állomány felosztását és minősített időszakai alkalmazásukat.

A honvédelmi kötelezettségek elemzésénél rámutattam a korhatárokból jelentkező anomáliákra, amelyek jelentős problémát okozhatnak az önkéntes tartalékosok minősített időszakai alkalmazásánál, ezért javaslatot tettem ezek egységesítésére.

Rávilágítottam arra a tényre, hogy az ÖTR bevezetésének egyik kulcskérdése és egyben hátráltató tényezője a munkáltatói program kidolgozása. Rámutattam, hogy a kitűzött ÖT létszám a felsőoktatásban tanulók megnyerésével és a visszabiztosítás intézményével biztosítható lenne bonyolult munkáltatói program nélkül. Javaslatot tettem, egy, a hazai viszonyok között működőképes leegyszerűsített munkáltatói program tartalmi elemeire és irányaira, amelynek alapját képezi a társadalom tájékoztatása az ÖT szolgálat lehetőségéről, a normatív alapon történő kompenzáció és egyéb nem anyagi jellegű támogatás a munkáltató felé.

Kutatási eredményeim összegzéseként, kijelenthető, hogy az önkéntes tartalékos rendszer kialakításánál alapvető követelmény, hogy a realitások figyelembevételével valósuljon meg a rendszer szervezés-tervezése, ami azt jelenti, hogy a konszenzuson alapuló politikai akarat és a gazdasági lehetőség talaján álljon.

Tudományos eredményeimnek tekintem az alábbiakat:

1. Kutatásommal igazoltam a Magyar Honvédség önkéntes haderőre történő átállásának vezetés történeti és vezetés metodikai hibákból adódó hiányosságait.
2. Empirikus vizsgálat keretében igazoltam, hogy a ZMNE polgári hallgatói megfelelő motiváció esetén (képzési költség finanszírozása, családtámogatás, álláslehetőség biztosítása) szolgálatvállalási hajlandóságot mutatnak. Erre alapozva javaslatot dolgoztam ki a tiszti/tiszthelyettesi állomány toborzására, képzésére és alkalmazására a ZMNE keretein belül.
3. Szakdokumentumok elemzése alapján igazoltam, hogy mind béke és háborús időszakban szükséges és lehetséges megoldás a visszabiztosítás; ezzel összefüggésbe kidolgoztam a haderő állomány felosztásának rendszerét.
4. Kutatásommal igazoltam, hogy a társadalom és honvédség viszonyának erősítésével, a visszabiztosítás intézményével illetve a hallgatói állomány megnyerésével a kitűzött

ÖT létszám biztosítható; mindezek alapján javaslatot tettem a normatív támogatáson alapuló leegyszerűsített munkáltatói program kidolgozására.

A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága

- Az értekezés jelentős része segítséget nyújthat a ZMNE hallgatóinak képzésében.
- Az ZMNE polgári hallgatói körében végzett empirikus kutatásom és a kidolgozott tiszti/tiszthelyettesi képzés alapot szolgáltat az ÖTR kidolgozásával foglalkozó szakemberek számára.
- Az ÖTR jelenlegi állapotában feltárt hiányosságok szintén iránymutatást adhatnak a hatékony rendszer felállításában.
- Meggyorsíthatja az ÖTR hatékony átalakításának tervezési és kivitelezési folyamatát.
- Élénkítheti a vizsgált témával kapcsolatos további kutatómunkát.

A disszertáció elkészítéséhez szükséges adatgyűjtést és kutatást, 2010. áprilisában zártam le.

Nagy-Vargáné Juhász Ágnes

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek, jegyzetek, cikkek, kiadványok

1. A Magyar Honvédség évkönyve 2008.; Zrínyi Kiadó, Budapest, 2009.
2. A Magyar Honvédség humánstratégiája (2008-2017)
3. A Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszere és a kapcsolódó kompenzációs rendszer fejlesztése; Seregszemle VIII. évfolyam, különszám, 2010. február
4. A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája; Zrínyi Kiadó, 2009.
5. Az Egyesült Államok Fegyveres Erőinek Tartalék Erői (The Reserve Components of the United States Armed Forces). Office of the Assistant Secretary of Defense for Reserve Affairs; Washington, 2000.
6. Biztonságpolitikai és honvédelmi ismeretek (középiskolás diákok számára); TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület, Budapest, 2006.
7. Borszéki Tivadar: Tartalékban a tartalékosok? Új Honvédségi Szemle, 2005. évi 8. szám, pp. 105-111.
8. Csepeli György: A szervezkedő ember; Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
9. Czuprák Ottó: A tartalékerő szerepe a védelem hatásalapú képességének alakításában; Hadtudomány, 2006. évi 4. szám
10. Czuprák Ottó: Paradigmaváltás a katonai tartalék erőknél; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 9. szám, pp. 118-129.
11. Dr. Ladó László: Szervezélmélet és –módszertan; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979.
12. Dr. Szigeti Lajos: A haderő szervezésének elméleti kérdései, Egyetemi jegyzet, Budapest, 2004.
13. Dr. Thomas Staubhaar: A svájci milichadsereg népgazdasági költségei; Új Honvédségi Szemle, 1995. évi 8. szám pp. 108-113.
14. Dúl Sándor: A rekonverzió- és ami mögötte van; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 9. szám, pp. 63-72.
15. Edwin Hofstetter: Fegyveres semlegesség és szolidaritás; Svájc Biztonságpolitikájáról; Új Honvédségi Szemle, 1997. évi 8. szám pp. 61-70.
16. Erdős László: Hangosan gondolkodom; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 3. szám, pp. 128-129.

17. Fenyvesi László: Katonahistóriák Mátyás király korából, Tankönyvkiadó, Bp., 1990.
18. Gondolatok és vélemények a biztonságunkról – A biztonságkultúra kérdései; TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület, Budapest, 2008.
19. Kladek András, Koroknay Csaba, Dr. Kuti Ferenc, Dr. Molnár Ferenc, Újházi László: Az önkéntes tartalékos katonai szolgálat munkáltató támogató programja; Hadtudományi Tájékoztató, 2005. évi 3. szám pp. 73-84.
20. Kladek András, Újházi László: Önkéntes tartalékos munkáltató támogató programok a NATO- tagállamokban; Humán Szemle, 2005. évi 1. szám pp. 23-31.
21. Kladek András: Önkéntes haderő hiányzó képességekkel; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 9. szám pp. 118-129.
22. Krizbai János: A képesség alapú önkéntes haderő kulcsa a szervezeti teljesítmény javítása; Hadtudomány, 2007. évi 1. szám, pp.26-33.
23. Krizbai János: Milyen lesz az önkéntes haderő? Kézirat
24. Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről - I. rész; Kard és Toll, 2006. évi 1. szám. pp. 154-162.
25. Kocsis Sándor: Az Amerikai Egyesült Államok haderejének kialakulásáról és fejlődéséről – II. rész; Kard és Toll, 2006. évi 2. szám. pp. 24-33.
26. Kovács Gyula: Nemzetőrség, MATASZ, vagy valami más; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 3. szám, pp. 112-127.
27. Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi; Zrínyi Kiadó, Budapest, 1986.
28. Molnár András: Hadügyi reformkísérletek 1848 előtt; Századok, 133 (1999), Magyar Történelmi Társulat 1999/1200
29. Mráz István: A lakosság felkészítése az önkéntes haderő korában; Új Honvédségi Szemle, 2004. évi 8. szám, pp. 116-123.
30. Mráz István: Tartalékosok kiképzése az önkéntes haderő korában; Új Honvédségi Szemle, 2004. évi 2. szám
31. Nagy Béla: A milicrendszeréről; Hadtudományi Tájékoztató, 1997. évi 3. szám pp. 82-83.
32. Nagy Károly: Nemzetközi jog; Püski Kiadó, Budapest, 1999.
33. Németh Sándor: Képesség alapú műveletek; Új Honvédségi Szemle; 2005. évi 8. szám, pp. 80-82.
34. Németh József Lajos: Az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Gárdája; Diplomamunka, ZMNE, 2003.

35. Ott, Charles: Miliz im Aufwind (Az egyre jelentősebbé váló milicrendszer); Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift, 1993. évi 10. szám pp. 453-454.
36. Resperger István: A hadsereg Svájcban; Tata, 1993.
37. Sári Gábor: Az önkéntes tartalékos állományról; Új Honvédségi Szemle, 2003. évi 6. szám, pp. 79-83.
38. Simicskó István: Nemzeti értékeink védelmébe Budapest, 2008, KDNP Országgyűlési Képviselőcsoportja – „Kereszténység és közélet” sorozat p. 242.
39. Szigeti Lajos: Katonai toborzás, ZMNE BJKMK, Védelmi Igazgatási és Vezetéstudományi Tanszék, Budapest, 2005. p. 27.
40. Szigeti Lajos: A toborzómunka kérdései a haderő-átalakítás kapcsán; Új Honvédségi Szemle, 2000. évi 5. szám, pp. 15-26.
41. Szigeti Lajos: Az önkéntes tartalékos állomány biztosításának lehetőségei, problémái a Magyar Honvédségben; A HVK Tervezési Főcsoportfőnökségre benyújtott díjnyertes pályamunka, 1998.
42. Szigeti Lajos: Az új évezred hadereje; Az Új Honvédségi Szemle által kiírt pályázat 1. helyezését elnyert pályamunka. Megjelent a folyóirat 2000. évi 6. számában
43. Szigeti Lajos: Toborozni és/vagy megtartani; Új Honvédségi Szemle, 2001. évi 11. szám, pp. 17-25.
44. Tartalék Erők Támogató Program (Reserve Unit Support Programme); Unit Information Canadian Forces Liaison Council, Ottawa, Ontario, 1994.
45. Tisza Ferenc: Magyarország katonai helyzete 1848 tavaszán; Hallgatói Közlemények, ZMNE, 2. évfolyam Hadtörténeti Különszám, 1998.
46. Tóth Zoltán: Szemléletváltást a tartalék erők ügyében; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 2. szám, pp. 60-67.
47. Törvény a katonai szolgálatot teljesítők alkalmazási és újraalkalmazási jogairól (Uniformed Services Employment and Reemployment Rights Act, USERRA). The US Department of Labor Veterans Employment and Training Service; Washington 2001.
48. Treumund E. Itin: Svájc hadtörténelme a középkortól a hidegháborúig; Új Honvédségi Szemle, 1997.évi 8. szám, pp. 44-60.
49. Újházi László: Az Amerikai Egyesült Államok tartalékos tisztjeinek szövetsége; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 8. szám, pp. 118-123.

50. Urbán Lajos, Dr. Szigeti Lajos: A magyar haderő és a tartalékos katonák; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 5. szám, pp. 107-112.
51. Urbán Lajos: Az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi tartalék alakulatai; Új Honvédségi Szemle, 2007. évi 1. szám pp. 51-58.
52. Urbán Lajos: Az USA szárazföldi tartalék alakulatai: a Nemzeti Gárda; Új Honvédségi Szemle, 2007. évi 2. szám, pp. 94-99.
53. Urbán Lajos: Tartalékosok a békefenntartó műveletekben; Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 9. szám, pp. 38-43.
54. Wallner, Friedrich A. – Muheim, Franz – Steinkamm, Armin A.: Steigende Bedeutung der Miliz in Europa (A milicrendszer növekvő jelentősége Európában); Allgemeine Schweizerische Militärische Zeitschrift, 1994. évi 11. szám, pp. 16-20.

Doktori értekezések

1. Bognár Balázs: A Magyar Köztársaság védelmi igazgatási rendszerének lehetséges korszerűsítése Doktori (PhD) értekezés, ZMNE, Budapest 2010.
2. Hülvely Lajos: A Magyar Honvédség személyi kiegészítési rendszerének átalakítása vegyes rendszerről önkéntes rendszerre Doktori (PhD) értekezés, ZMNE, Budapest 2000.
3. Kladek András: Önkéntes tartalékos rendszer és munkáltatói támogató program Doktori (PhD) értekezés, ZMNE, Budapest 2007.

Internetes oldalak

1. <http://www.1000ev.hu>
2. <http://www.usar.army.mil>
3. <http://www.usatoday.com>
4. <http://www.origo.hu>
5. <http://www.ask.com>
6. <http://www.root.admin.ch/armee>
7. <http://www.arng.army.mil/Pages/Default.aspx>
8. www.idegen-szavak.hu
9. www.wikipedia.org

10. The Bundeswehr Reservist Concept (A Bundeswehr Tartalékos Konceptiója)
http://www.bundeswehr.de/fileserving/PortalFiles/C1256EF40036B05B/W2653D54021INFODE/030910_KResBw_Englisch.pdf
11. <http://en.wikipedia.org/wiki/Bundeswehr>
12. <http://de.wikipedia.org/wiki/Schwiez#Landesverteidigung>
13. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/sz.html>
14. <http://www.schweizergarde.org/>
15. <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=1997-04-ta-Bojti-Nemzettudat>
16. http://www.kam-wac.ro/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=122
17. http://www.hhrf.org/kisebbsegkutatas/kk_2009_03/cikk.php?id=1755
18. http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsesegi_szemle/a_testuleti_szellem_es_a_professzionalizmus_dilemmai/nyomtat?start
19. http://www.hm.gov.hu/files/9/13172/seregszemle_2010_onkentes_tartalekos_kulonszam.pdf
20. <http://www.honvedelem.hu/cikk/3/18823/budapesti-tanacskozas.html>
21. http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsesegi_szemle/paradigmavalta_a_katonai_tartalek_ero_knel
22. http://www.honvedelem.hu/cikk/3/15523/katonak_reintegracioja_szentendre.html
23. <http://katonakert.jetfly.hu/rovatok/aktualis/norv02/>
24. <http://www.lemil.hu>

Törvények, rendeletek

1. 1949. évi XX. törvény, a Magyar Köztársaság Alkotmánya
2. 1993. évi CX. törvény a honvédelemről
3. 1996. évi XXXVII. törvény a polgári védelemről
4. 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről
5. 1999. évi LXXIV. törvény a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről
6. 2001. évi XCV. Törvény, a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról

7. 10/2002. (III. 5.) HM rendelet a hivatásos és szerződéses katonai szolgálat létesítéséről, módosításáról, megszüntetéséről, tartalmáról, valamint az integrált személyügyi igazgatás és egységes nyilvántartás rendjéről
8. 2043/2003. (III. 14.) Korm. határozat az önkéntes haderőre áttéréssel kapcsolatos feladatok megkezdéséről. (Hatályon kívül helyezte a 2037/2005. (III. 10.) Korm. határozat)
9. 176/2003. (X. 28.) Korm. rendelet a befogadó nemzeti támogatás egyes kérdéseiről
10. 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről
11. 2073/2004. (IV. 15.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról
12. 71/2006. (IV. 3.) Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról
13. 106/2007. (XII. 6.) OGY határozat: a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról
14. 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról
15. 124/2008. (XII. 3.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról szóló 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat alapján elvégzett vizsgálat elfogadásáról és kapcsolódó feladatokról
16. 1032/2009. (III. 17.) kormányhatározat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének fejlesztéséhez kapcsolódó egyes ágazati feladatokról

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet:

Kérdőív

Az Önkéntes Tartalékos Rendszer kialakításához

Felhasználás: Juhász Ágnes PhD értekezéséhez

Tisztelt Válaszadó!

Kérem, hogy a kérdőív kitöltésével segítse munkámat. A kérdőív kitöltése névtelen.

Köszönöm segítségét!

1. Az Ön neme:

Nő

Férfi

2. Hallott - e már az önkéntes tartalékos katonai szolgálatról?

Igen

Nem

Ha igen, hol és milyen formában?

.....
.....

3. Mit gondol, egy esetlegesen bekövetkező váratlan esemény pl. fegyveres támadás, természeti illetve ipari katasztrófa esetén hazánk képes – e megfelelő védelmet nyújtani az állampolgárok részére?

Igen

Nem

Kérem, indokolja választát:

.....

4. Ön szerint szükséges az önkéntes tartalékos rendszer életre keltése?

Igen

Nem

Miért:

.....

5. Vállalná – e az önkéntes tartalékos szolgálatot megfelelő motiváció esetén?

Igen

Nem

6. Az alábbi kompenzációk közül melyik a legvonzóbb az ön számára? (Kérem csak egy választ jelöljön!)

A képzési költségem egy részét a Magyar Honvédség átvállalja

Családtámogatás (ingyenes internet, kedvezményes üdülés stb...)

Álláslehetőség biztosítása

TUDOMÁNYOS PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Cikkek

- Juhász Ágnes: Önkéntes vagy sorozott – néhány NATO ország vizsgálatának tükrében; Kard és Toll 2005. évi 3. szám, pp. 52-59 .
- Nagy-Vargáné Juhász Ágnes: DISZK avagy a magatartás megismerésének alapjai; Társadalom és Honvédelem XI. évfolyam 3-4.sz., pp. 165-173.
- Juhász Ágnes: Vezetés és szervezeti kultúra; Seregszemle, 2010. évi 1. szám, pp. 165-170.
- Nagy-Vargáné Juhász Ágnes: A pályaszocializáció szerepe a civil és katonanők életében; Bólyai Szemle, 2010. XIX. évf. 2. szám, pp. 19-29.
Letölthető:<http://portal.zmne.hu/download/bjkmk/bsz/bszemle2010/2/02.pdf>
- Nagy-Vargáné Juhász Ágnes: A motiváció szerepe a Magyar Honvédségben; Bólyai Szemle, 2010. XIX. évf. 2. szám pp. 7-17.
Letölthető: <http://portal.zmne.hu/download/bjkmk/bsz/bszemle2010/2/01.pdf>
- Juhász Ágnes: A Bundeswehr tartalékos rendszere; Hadtudományi Szemle, 2010. 3. évfolyam 3. szám pp. 95-102.
Letölthető: <http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/files/2009/4/Juhasz%20Agnes.pdf>
- Juhász Ágnes: A magyar személyi kiegészítés történetének rövid áttekintése a kezdetektől az I. világháborúig; Megjelent: 2010. augusztus. 28.
Letölthető:http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1283000353_juhasz_agnes_szemelyi_kiegeszites_első_resz_-_biztonsagpolitika.hu.pdf
- Juhász Ágnes: A magyar személyi kiegészítés történetének rövid áttekintése 1918-2004-ig; Megjelent: 2010. augusztus. 28.
Letölthető:http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1283000359_juhasz_agnes_szemelyi_kiegeszites_masodik_resz_-_biztonsagpolitika.hu.pdf

Idegen nyelvű publikációk

- The recruitment system of the Swiss Armed Forces; Academic and Applied Research in Military Science, Vol. 7. issue 4., Budapest, 2007., pp. 53-65.
- History of the personal supplementation in the USA until World War I; Academic and Applied Research in Military Science, Vol. 9. issue 1., Budapest, 2010., pp. 167-173.

